

Управління культури, туризму і курортів
Хмельницької облдержадміністрації

Хмельницька обласна універсальна наукова
бібліотека імені Миколи Островського

Календар

**знаменних і пам'ятних дат Хмельниччини
на 2013 рік**

Хмельницький
2012

ББК 92.5
К 17

Календар знаменних і пам'ятних дат Хмельниччини на 2013 рік / Упр. культури, туризму і курортів Хмельниц. облдержадмін.; Хмельниц. ОУНБ ім. М. Островського. – Хмельницький, 2012. – 144 с.

Друкується за рішенням Науково-редакційної ради Хмельницької ОУНБ ім. М. Островського, протокол № 9 від 06.11.2012 р.

Укладачі: *Мельник В.О.*
Баваровська О.О.

Відповідальна за випуск: *Синиця Н.М.*

© Автори статей, 2012
© Хмельниц. ОУНБ ім. М. Островського, 2012

Від укладачів

Черговий випуск “Календаря знаменних і пам’ятних дат Хмельниччини” подає інформацію про найбільш значимі події та ювілеї видатних особистостей краю, які відзначатимуться у 2013 році.

Традиційно видання складається з двох розділів: хронологічного переліку дат та довідково-інформаційного.

В хронологічному переліку спочатку подаються ювілейні дати року, точність яких не встановлена.

Дати, до яких подаються довідки та рекомендаційні бібліографічні списки позначені астериском (*).

Інформаційні довідки подаються у авторській редакції. У бібліографічних списках література розміщена у логічній послідовності.

Відбір матеріалів завершено у вересні 2012 року.

При підготовці і проведенні соціокультурних, інформаційних заходів радимо використовувати також довідки “Календаря ... ” за 2003, 2008 роки, що значно розширить вашу інформаційну базу. Наявність довідки з конкретної дати за минулі роки повідомляється у числі місяця іншим шрифтом.

Видання адресовано науковцям, освітянам, працівникам культури, краєзнавцям, студентам, всім, хто цікавиться минулими і сьогоденням рідного краю.

Висловлюємо щире подяку всім, хто допомагав у пошуковій роботі та підготовці видання до друку.

При передруку необхідно посилатися на джерело.

Свої зауваження і пропозиції надсилайте за адресою:

*29000, Хмельницький,
вул. Театральна, 28,
Обласна універсальна наукова бібліотека
ім. М. Островського, відділ краєзнавства.
<http://www.ounb.km.ua>*

Хроніка знаменних і пам'ятних дат

***Людське безсмертя з роду і до роду
Увись росте з коріння родоводу.
І тільки той, у кого серце чуле,
Хто вміє берегти своє минуле
І вміє шанувати своє сучасне,
Лиш той майбутнє вивершить прекрасне.***

Леся Українка

У 2013 році виповнюється

- 620 років** з часу повстання проти литовців на околицях Кам'янця, яке вдалося придушити лише у 1434 р. (1393).
- 610** з часу першої згадки про м. Дунаївці та с. Устя Кам'янець-Подільського району (1403).
- 580** з часу першої офіційної згадки про с. Велика Кужелева Дунаєвецького району (1433).
- 560** з часу першої писемної згадки про с. Вербка Кам'янець-Подільського району (1453).
- 520** з часу першої згадки про с. Маліївці Дунаєвецького району;
з часу першої згадки про села Шустівці і Гуменці Кам'янець-Подільського району;
з часу першої згадки про села Проскурівка та Солобківці Ярмолинецького району;
з часу першої писемної згадки про с. Черче Чемеровецького району.
- 505*** з дня народження Олени Василівни Глінської (1508-1537) – правительки Російської держави після смерті чоловіка – Великого князя Московського і всієї Русі Василя III, матері Івана Грозного. Народилася у м. Китайгород, нині Кам'янець-Подільського району.
- 445** з дня народження Стефана Потоцького (1568-1631) – військового діяча, подільського генерального старости (Кам'янецьке і Лeticівське староства).
- 435** з дня народження Мелетія Герасимовича Смотрицького (1578-1634; за іншими джерелами дати народження 1572,

1575, 1579) – українського і білоруського письменника, вченого-філолога, громадського діяча. Народився у с. Смотрич Дунаєвського району. На вшанування його пам'яті засновано обласну іменну премію.

430 з часу першої писемної згадки про с. Котелянка Полонського району (1583);

з часу першої писемної згадки про с. Бражинці Полонського району;

з часу першої писемної згадки про с. Митинці Краси-лівського району;

з часу збройної боротьби селянського загону на околицях Плоскирова. Згодом повстанці влилися у селянсько-козацький загін Северина Наливайка.

425 з часу заснування першої друкарні у м. Костянтинів (Старокостянтинів) з ініціативи князя Василя-Костянтина Острозького (1588).

420 років тому під час татарського набігу (1593) було спалено і пограбовано сотні сіл нинішньої північної Хмельниччини;

з часу першої документальної згадки про села: Баглайки, Гриценки, Заслучне, Малинки, Манівці, Михайлівці, Мовчани, Мотрунки, Пашутинці, Писарівка, Терешки Краси-лівського району.

365 з часу першої згадки про с. Новоселиця Полонського району (1648).

360 з часу першої згадки про с. Параївка Кам'янець-Подільського району (1653).

- 310** з початку першої хвилі гайдамацького руху на Поділлі (1703).
- 255** з дня народження Якуба Кубицького (1758-1833) – польського архітектора, автора проектів палаців у селах Ладиги і Самчики Старокостянтинівського району.
- 235** з дня народження Вавжинця Марчинського (1778-1845) – польського історика, геолога, краєзнавця Поділля, церковного діяча, педагога, життя якого пов'язане з Поділлям, зокрема, з Кам'янцем-Подільським.
- 220** з дня народження Михайла Карловича Скибицького (1793-1847) – волонтера, соратника Сімона Болівара, одного з керівників боротьби за незалежність в Латинській Америці. Народився у с. Корчівка Красилівського району.
- 210** з часу заснування школи № 1 міста Полонного (1803).
- 200** з початку повстанського руху на Поділлі під проводом Устима Кармалюка (1813). *(Довідку див. «Календар знаменних і пам'ятних дат Хмельниччини на 2008 рік»).*
- 185** з дня народження Андріана Баранецького (1828-1891) – лікаря, політичного і громадського діяча, одного з ініціаторів створення науково-громадського Товариства подільських лікарів. Народився у смт Ярмолинці.
- 180** з дня народження Олександра Антоновича Хотовицького (1833-1893) – релігійного діяча, ректора Волинської духовної семінарії. Народився у с. Колки Теофіпольського району.
- 165** з дня народження Маркелина Олексійовича Олесницького (1848-1905) – релігійного діяча, доктора богослов'я, професора психології, письменника. Народився у смт Теофіполь.

- 160** з дня народження Семена Ілліча Шохор-Троцького (1853-1923) – талановитого педагога-методиста, діяча в галузі шкільної математичної освіти. Народився у м. Кам'янець-Подільський.
- 150*** з часу польського національно-визвольного повстання на теренах Південно-Східної Волині (1863).
- 135** з дня народження Олександра Миколайовича Прусевича (1878-1944) – польського історика, етнографа, природознавця, бібліографа, музеєзнавця, дослідника Поділля і Волині, члена Подільського історико-археологічного товариства, товариства Подільських природодослідників.
- 125** з дня народження Євгена Григоровича Кондрацького (1888-1929) – педагога, журналіста, голови Подільського товариства “Просвіта” (1919-1920). Народився у с. Руда Гірчичнянська, нині Дунаєвецького району. Репресований;
- з дня народження Василя Полікарповича Храневича (1888-?) – українського природознавця, біолога, фундатора подільської зоологічної школи. Народився у с. Пирогівці Хмельницького району. Репресований 1933 року.
- 120** з часу відкриття у Проскурові першої в місті друкарні, засновником та власником якої був міщанин Давид Голованевський (1893);
- з дня народження Бориса Самійловича Сігала (1893-1959) – доктора медичних наук, професора Ленінградського медичного інституту. Народився у смт Меджибіж.
- 115** з дня народження Арсена Григоровича Мартинюка (1898-1983) – хірурга, доктора медичних наук, професора. Народився у с. Лідихівка Теофіпольського району;
- з часу відкриття Хмельницького цегельного заводу.

- 110** з дня народження Анастасії Іванівни Мандзюк (1903–?) – математика, професора Київського технологічного інституту харчової промисловості. Народилася у с. Івашківці, нині Новоушицького району;
- з дня народження Володимира Григоровича Панасюка (1903-?) – фахівця в галузі медицини, доктора хімічних наук, професора. Народився у с. Гаврилівці, нині Кам’янець-Подільського району;
- з дня народження Івана Андрійовича Шевчука (1903–1984) – доктора медичних наук, професора Чернівецького медичного інституту. Народився у с. Пліщин, нині Шепетівського району;
- з дня смерті Каленика Васильовича Шейковського (1835-1903) – українського мовознавця, етнографа, фольклориста Поділля. Народився у м. Кам’янець-Подільський.
- 105** з часу появи у Проскуріві по вул. Кам’янецькій першого ілюзіону (кінотеатр; 1908);
- з дня народження Марії Яківни Мельник (1908-1971) – української громадської діячки, педагога. Народилася у м. Кам’янець-Подільський. Емігрувала в США (1935). У Філадельфії організувала 62 відділення Союзу українок Америки;
- з дня народження Андрія Григоровича Паравійчука (1908-1986) – краєзнавця, бібліографа Поділля. *(Довідку див. «Календар знаменних і пам’ятних дат Хмельниччини на 2008 рік»).*
- 100** з дня народження Петра Семеновича Коваца (1913-1941) – Героя Радянського Союзу. Народився у с. Захарівці Хмельницького району;

- з часу відкриття місцевим домовласником М. Шильманом деревообробної фабрики столярних виробів (нині Хмельницька меблева фабрика);
- з часу відкриття у Дунаївцях російсько-єврейської бібліотеки (засновник М. Шварц);
- з дня народження Миколи Андрійовича Задорожного (1913-1984) – краєзнавця, природознавця Поділля. Народився у с. Завадинці, нині Городоцького району.
- 95** з дня народження Олексія Івановича Стефанюка (1918-2008) – Героя Радянського Союзу. Народився у с. Підлісний Олексинець Городоцького району.
- 90** з дня народження Василя Івановича Тимощука – Героя Радянського Союзу. Народився у с. Харківці Старосинявського району.
- 80** з часу Голокосту 1933 року, під час якого постраждали тисячі подолян. *(Довідку див. «Календар знаменних і пам'ятних дат Хмельниччини на 2008 рік»).*
- 75** з дня народження Леоніда Лукича Ситаря – провідного кардіолога-хірурга, доктора медичних наук, професора, лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки. Народився у с. Ямпіль Білогірського району.
- 65** з часу створення макаронного цеху харчокомбінату, від якого бере початок нинішня Хмельницька макаронна фабрика (1948);
- з часу відкриття бібліотеки у с. Котелянка Полонського району;
- з часу заснування школи у с. Новоселиця Полонського району.
- 55** з часу відкриття обласної дитячої лікарні (1958).

- 50** з часу відкриття Народного музею у м. Полонне (1963);
з часу введення в дію телеретранслятора у Вінниці, що дало можливість хмельничанам дивитися передачі, єдиного на той час, всесоюзного телеканалу “ЦТ”.
- 45** з часу відкриття обласного протитуберкульозного диспансеру (1968).
- 40** з часу заснування обласного театру ляльок (1973);
з часу відкриття у м. Хмельницький Центрального універсального магазину (ЦУМ);
з часу відкриття у м. Хмельницький ремонтно-механічного заводу;
з часу введення в експлуатацію у м. Хмельницький автоматичної міжміської телефонної станції.
- 35** з часу заснування хмельницького заводу “Нева” (1978);
- 30** з часу смерті Степана Акимовича Красовського (1897-1983) – видатного радянського військовослужбовця, маршала авіації, Героя Радянського Союзу. Брав участь у визволенні області від німецько-фашистських окупантів, командував 2-ю повітряною армією.
- 25** з часу відкриття Полонської дитячої художньої школи (1988).
- 20** з часу заснування щорічних обласних премій імені: Ю. Сіцинського, К. Широцького, М. Смотрицького, М. Годованця, В. Заремби, П. Бучинського, В. Розвадовського, Т. Шевченка, П. Фараонова.

Січень

595 років з часу першої згадки про смт Гриців Шепетівського району (1418);

175 років з часу виходу першого номера тижневика “Подольские губернские ведомости” (1838; існував до 1918);

140 років з часу відкриття станції Шепетівка Південно-Західної залізниці (1873).

1 90 років з дня народження Миколи Максимовича Захарчука (1923-2005) – Героя Радянського Союзу. Народився у с. Влашанівка Ізяславського району;

65 років з дня народження Ростислава Павловича Денисюка (1948-2006) – гірничого інженера-геофізика, доктора геологічних наук, професора. Народився у с. Борисів Ізяславського району.

2 90 років з дня народження Ольги Олександрівни Стрілець (1923-1974) – поетеси, кандидата філологічних наук. Працювала у Кам’янець-Подільському педагогічному інституті. (*Довідку див. «Календар знаменних і пам’ятних дат Хмельниччини на 2008 рік»*);

* 65 років з дня народження Миколи Івановича Мазура – художника-монументаліста, живописця, графіка, члена Національної спілки художників України, народного художника України, лауреата республіканської премії імені М. Островського, обласних – імені Т.Г. Шевченка та імені В. Розвадовського. Мешкає і працює у м. Хмельницький.

3 100 років з дня народження Натана Самійловича Рибачка (1913-1978) – українського письменника, лауреата Державної премії СРСР (1950). У дитячі роки мешкав у с. Клембівка Ізяславського району, навчався у Шепетівській фабрично-заводській школі. *(Довідку див. «Календар знаменних і пам'ятних дат Хмельниччини на 2008 рік»);*

60 років з дня народження Петра Станіславовича Пазурківського – українського правознавця, доктора юридичних наук, професора. Народився у с. Козин Білогірського району;

20 років з часу заснування Хмельницької міської літературної спілки “Поділля”.

5 200 років з дня народження Сильвестра Сильвестровича Гогоцького (1813-1889) – філософа, історика філософії, магістра богослов'я, доктора філософії та філології, професора Київського університету св. Володимира. Народився у м. Кам'янець-Подільський;

90 років з дня народження Дмитра Семеновича Чайковського – заслуженого артиста України. У 1954-1968 рр. працював головним режисером Хмельницького обласного музично-драматичного театру ім. Г.І. Петровського;

* 70 років з дня народження Мар'яна Івановича Красуцького – письменника, заслуженого журналіста України, члена Національної спілки письменників України, лауреата республіканських премій імені Я. Галана та імені Ю. Яновського, Всеукраїнської премії Національної спілки журналістів України “Золоте перо”, обласної – імені М. Годованця. Народився у с. Воскодавці Красилівського району.

- 6** 115 років з дня народження Володимира Миколайовича Сосюри (1898-1965) – українського поета. У період громадянської війни пройшов бойовими шляхами по Подільській землі. Зупинявся у Проскуріві. Цей період описано у романі “Третя рота”.
- 9** 105 років з дня смерті Аврома Гольдфадена (1840-1908) – єврейського поета і драматурга, композитора, режисера і актора. Народився у м. Старокостянтинів;
- 65 років з дня народження Івана Івановича Зорі – поета, члена Хмельницької міської літературної спілки “Поділля”.
- 11** 65 років з дня народження Володимира Миколайовича Голунського – мистецтвознавця, члена Національної спілки художників України, автора понад 100 публікацій з питань образотворчого мистецтва, організатора численних виставок, зокрема, традиційних обласних: писанкарства, образотворчого мистецтва “Весна Поділля” і ін. Мешкає у м. Хмельницький.
- 12** 75 років з дня народження Бориса Петровича Хімічева – народного артиста Росії, лауреата Державної премії Росії. Народився у с. Баламутівка Ярмолинецького району.
- 13*** 60 років з дня народження Володимира Петровича Смотрителя – актора і режисера, лауреата Всеукраїнських конкурсів, заслуженого працівника культури України, директора і актора Хмельницького моно-театру “Кут”.
- 14** 85 років з дня народження Валентини Іванівни Зимної – актриси, педагога, народної артистки України. Народилася у с. Вишнівчик, нині Чемеровецького району.

- 15** 65 років з дня народження Лариси Євгенівни Денисюк – фахівця в галузі медицини, доктора медичних наук, професора Івано-Франківської медичної академії. Народився у смт Теофіполь.
- 16** 85 років з дня народження Івана Йосиповича Дороша (1928-1988) – економіста, доктора економічних наук, професора. Народився у с. Котюржинці Теофіпольського району.
- 17** 155 років з дня народження Антона Федоровича Васютинського (1858-1935) – українського і російського художника-медальєра, академіка Петербурзької Академії мистецтв. Народився у м. Кам'янець-Подільський.
- 18** 70 років з дня смерті В'ячеслава Костьовича Розвадовського (1875-1943) – відомого українського художника і педагога, організатора перших народних пересувних виставок від Петербурзької Академії мистецтв, засновника Кам'янець-Подільської художньої школи з інтернатом для селянських дітей (1905). На вшанування його пам'яті засновано обласну іменну премію.
- 20** 95 років з дня народження Олександра Кіндратовича Коробчука (1918-1944) – Героя Радянського Союзу. Народився у с. Ружа Чемеровецького району;
- 85 років з дня народження Анатолія Феодосійовича Суругого – українського історика, краєзнавця Поділля, кандидата історичних наук, доцента Кам'янець-Подільського педагогічного університету.
- 22** 90 років з дня народження Горимира Горимировича Чорного – фізика-конструктора космічних приладів, доктора технічних наук, професора, дійсного члена Академії наук СРСР, лауреата Державної премії СРСР. Народився у м. Кам'янець-Подільський.

- 27 60 років з дня народження Петра Івановича Маліша – члена Національної спілки журналістів України, письменника. Мешкає у Хмельницькому. *(Довідку див. «Календар знаменних і пам'ятних дат Хмельниччини на 2003 рік»)*.
- 28 95 років з дня народження Івана Вікторовича Іваха (1918-1989) – вченого, педагога, кандидата фізико-математичних наук, ректора Кам'янець-Подільського педагогічного інституту (1967-1977). Народився у с. Балакири Городоцького району;
- 75 років з дня народження Леоніда Петровича Юзькова (1938-1995) – правознавця, державного діяча, доктора юридичних наук, академіка, першого Голови Конституційного Суду України, розробника Декларації про державний суверенітет України. Народився у с. Новоселиця Полонського району;
- 65 років з дня народження Миколи Леонтійовича Мельничука – художника декоративно-прикладного мистецтва, члена Національної спілки художників України, автора робіт, які прикрашають установи міста та області. Мешкає у Хмельницькому.
- 30 95 років з дня народження Петра Григоровича Богача (1918-1981) – українського фізіолога і біофізика, доктора біологічних наук, професора, академіка АН УРСР. Народився у с. Соколівка Ярмолинецького району.
- 31 190 років з дня народження Пйотра-Якси Биковського (1823-1889) – польського письменника. Тривалий час проживав у м. Кам'янець-Подільський.

Лютий

585 років з часу першої згадки про с. Княгинин Кам'янець-Подільського району (1428);

505 років з часу першої історичної згадки про с. Білогородка Ізяславського району (1508);

20 років з часу виходу, як окремого видання, інформаційно-рекламної газети “Є!” (1993).

- 1 100 років з дня народження Івана Павловича Пиявчика (1913-2002) – Героя Радянського Союзу. Народився у с. Жилинці Ярмолинецького району.
- 4 100 років з дня народження Федора Сергійовича Замбриборща (1913-1998) – вченого-гідробіолога, доктора біологічних наук, професора. Народився у смт Стара Ушиця, нині Кам'янець-Подільського району.
- 9 165 років з дня народження Петра Хмельовського (1848-1904) – польського критика та історика літератури. Народився у с. Завадинці Городоцького району.
- 10 95 років з часу виходу першого номера газети “Подільські вісті”.
- 12 90 років з дня народження Костянтина Івановича Терещука (1923-1986) – історика-краєзнавця. Народився у с. Губин Старокостянтинівського району;
- * 80 років з дня народження Павла Артемовича Фараонова (1933-1993) – громадського діяча, ентузіаста і організатора клубної та бібліотечної роботи, пропагандиста пам'яток історії та культури Хмельниччини. На вшанування його пам'яті засновано обласну іменну премію. Народився у с. Лісківці Кам'янець-Подільського району.

14 100 років з дня народження Олександра Петровича Курка (1913-1995) – Героя Радянського Союзу. Народився у с. Западинці Красилівського району;

70 років з дня народження Олега Олександровича Берестецького (1943-1986) – мікробіолога, доктора сільськогосподарських наук, професора, члена-кореспондента ВАСГНІЛ. Народився у с. Карасиха Білогірського району.

16 80 років з дня народження Якіма Даниловича Левича – живописця. Народився у м. Кам’янець-Подільський.

18 60 років з дня народження Аркадія Семеновича Укупника – естрадного співака, композитора і кінокомпозитора, продюсера. Народився у м. Кам’янець-Подільський;

60 років з дня народження Бориса Ісаковича Шпігеля – відомого державного діяча Російської Федерації; сенатора Російської Державної Думи. Народився у м. Проскурів.

22 80 років з дня народження Михайла Івановича Самокиша – вченого і педагога, кандидата технічних наук, ректора Подільської державної аграрної академії (1983-2002).

23 405 років з часу смерті Костянтина-Василя Острозького (1527-1608) – діяча українського державотворення, нащадка давньоруського роду, воеводи Київського і Волинського, провідника європейської Реформації, засновника Старокостянтинова;

150 років з дня народження Івана Митрофановича Луценка (1863-1919) – державного, військового діяча, доктора медицини, члена Центральної Ради та Українського Генерального військового комітету. Служив у 55-му Подільському полку, загинув у м. Красилів.

- 75 років з дня народження Тамари Олексіївни Грінченко – фахівця в галузі інформаційних технологій, доктора фізико-математичних наук, лауреата премії ім. В. Глушкова НАН України. Народилася у с. Коцубіїв, нині Чемеровецького району.
- 24** 85 років з дня народження Галини Іванівни Петровської – перекладачки. Працювала редактором видавництва “Дніпро”. Народилася у с. Варварівка Дунаєвецького району.
- 25** 130 років з дня народження Никифора Яковича Григорієва (псевдонім Григорій Наш; 1883-1953) – політичного і громадського діяча. З 1908 р. брав активну участь у діяльності Подільської “Просвіти”; під час кам’янецького періоду УНР тимчасово виконував обов’язки міністра народної освіти, багато зробив для запровадження навчання українською мовою.
- 26** 55 років тому область було нагороджено найвищим орденом СРСР – орденом Леніна за досягнуті успіхи по збільшенню виробництва і заготівлі сільськогосподарської продукції.
- 28** 65 років з дня народження Петра Федоровича Дудки – лікаря-терапевта, доктора медичних наук, професора. Народився у с. Мокіївці Шепетівського району.
- 29** 95 років з дня народження Гершона Іхельовича Дрінфельда (1908-2000) – вченого, доктора фізико-математичних наук, професора, заступника директора Харківського інституту математики. Народився у с. Григорівка Старокостянтинівського району.

Березень

475 років з часу першої документальної згадки про села Попівці Летичівського району та Пилявка Старосинявського району (1538);

445 років з часу першої документальної згадки про с. Глядки Волочиського району (1568);

155 років з дня народження Никандра Васильовича Молчановського (1858-1906) – українського історика, поділлєзнавця, автора “Очерка известий о Подольской земле до 1434 г.” – однієї з найповніших робіт про край. Уродженець Поділля;

- * 90 років з часу організації колгоспу ім. Леніна у с. Летави Чемеровецького району, нині сільськогосподарський кооператив “Летава” (1923);

75 років з дня народження Ярослава Сігізмундовича Лезвінського – ортопеда-травматолога, доктора медичних наук, професора, академіка УАН. Народився у с. Лучки Кам’янець-Подільського району;

70 років з часу створення М. Храновським та групою підпільників партизанського загону “Народний месник”, що діяв на півночі області (1943).

- 1 75 років з дня народження Миколи Григоровича Кукурудзяка (1938-1999) – історика, доктора історичних наук, професора Кам’янець-Подільського педагогічного інституту (1984-1999). Народився у с. Острівчани Кам’янець-Подільського району.

- 2 130 років з дня народження Октавія Костянтиновича Ланге (1883-1975) – визначного гідрогеолога і геолога, доктора геолого-мінерологічних наук, заслуженого діяча науки Узбецької РСР. Народився у с. Карабчийвіці Ушицького повіту.

- 4*** 130 років з дня народження Павла Олександровича Богацького (1883-1962) – письменника, літературознавця, політичного діяча, одного із засновників і дійсного члена Наукового товариства імені Т.Г. Шевченка (НТШ) в Австралії (1953). Народився у с. Купин Городоцького району.
- 5** 110 років з дня народження Оксани Савеліївни Шувери (1903-1977) – Герою Соціалістичної Праці. Народилася у с. Правдівка Ярмолинецького району.
- 6** 85 років з дня народження Євгена Миколайовича Панасюка (1928-2001) – фахівця в галузі медицини, доктора медичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки УРСР. Народився у с. Закупне Чемеровецького району.
- 7** 90 років тому (1923), у зв'язку з ліквідацією повітів, був сформований Проскурівський округ, до складу якого увійшли колишні Проскурівський і Летичівський повіти. Центром округу став Проскурів. Замість ліквідованих волостей утворено 16 районів.
- 8** 65 років з дня народження Віктора Юхимовича Гаврилюка – талановитого співака, соліста Державного ансамблю пісні і танцю “Козаки Поділля” Хмельницької обласної філармонії, лауреата обласної премії імені Т.Г. Шевченка.
- 10** 90 років з дня народження Станіслава Івановича Кострова (1923-2001) – Герою Радянського Союзу. Народився у м. Шепетівка;
- 75 років з дня народження Олексія Дмитровича Гудзинського – економіста, доктора економічних наук, професора, завідувача кафедри менеджменту і маркетингу Національного аграрного університету (з 2004). Народився у с. Старий Майдан, нині Деражнянського району.

- 11 145 років з дня народження Костянтина Харитоновича Вроблевського (справжнє ім'я – Йосип-Валентин Каєтанович; 1868-1939) – живописця, автора яскравих пейзажів, зокрема карпатських. Народився у смт Летичів.
- 13 75 років з дня народження Володимира Антоновича Новака – художника в галузі станкового живопису та графіки. Народився у м. Проскурів.
- 14 100 років з дня народження Олексія Івановича Степанюка (1913-1975) – Героя Соціалістичної Праці, першого секретаря Чемеровецького райкому Компартії України (1965-1975). Народився у с. Караїна Теофіпольського району.
- 21 140 років з дня народження Якова Григоровича Гандзюка (1873-1918) – військового діяча, командувача 104-ї дивізії 34-го армійського корпусу П. Скоропадського, яку українізував 1917 р. Народився у с. Лозове Деражнянського району.
- 23 85 років тому замок-фортецю у Кам'янці-Подільському постановою Ради народних комісарів УРСР було оголошено державним історико-культурним заповідником;
- 70 років з часу трагічної загибелі у с. Пересоловичі (Польща) Якова Васильовича Гальчевського (1894-1943) – активного учасника визвольних змагань 20-х років, командира армії УНР, командира усіх повстанських збройних сил Правобережної України (1920-1925). Учителював у с. Сахни Летичівського району, звідси розпочав визвольну боротьбу. *(Довідку див. «Календар знаменних і пам'ятних дат Хмельниччини на 2003 рік»).*
- 29 115 років з дня народження Іллі Володимировича Дубинського (1898-1989) – українського письменника, життя і творчість якого пов'язані з Поділлям. Поділлю присвятив твори “Контрудар”, “Корпус Червоного козацтва”, “Золота липа” та інші. У 1937 році був репресований, 1955 року – реабілітований.

Квітень

455 років з часу першої документальної згадки про с. Розсохувата Летичівського району (1558);

375 років з часу першої історичної згадки про с. Демшин Кам'янець-Подільського району (1638);

45 років з часу заснування ВАТ “Термопластавтомат” (1968);

45 років з часу відкриття Хмельницької дитячої художньої школи (1968).

квітень-травень 70 років тому німецькими окупантами було заарештовано більшість членів подільського підпілля. Не дивлячись на втрати, підпільний комітет відновив свою діяльність.

4* 75 років з дня народження Сергія Ісаковича Кравця – живописця, графіка, члена НСХУ, члена творчого об'єднання подільських митців «Плоский рів». Життєво і творчо пов'язаний з Хмельниччиною.

5 90 років з дня народження Полікарпа Івановича Свідера (1923-2012) – доктора філологічних наук, професора, академіка академії наук вищої школи, заслуженого працівника освіти України. Народився у с. Хропотова Чемеровецького району.

6 105 років з дня народження Мойсея Ізраїльовича Франкфурта – доктора медичних наук, професора. Народився у смт Сатанів Городоцького району.

7 90 років з дня народження Сергія Прокоповича Пилявського – прозаїка-гумориста. Мешкає у м. Хмельницький.

- 8** 75 років з дня народження Леоніда Юрійовича Скринчука (1938-2009) – Героя Соціалістичної Праці. Народився у с. Подоляни Кам'янець-Подільського району.
- 10** 95 років з дня народження Антоніни Трохимівни Миколиної (Ніколіної; 1918-2003) – Героя Соціалістичної Праці. Народилася у с. Летава Чемеровецького району.
- 11*** 110 років з дня народження Олександра Івановича Кисельова (1903-1967) – українського літературознавця, письменника, перекладача, доктора філологічних наук. Народився у с. Сатанівка Городоцького району;
- 100 років з дня народження Михайла Петровича Стефанцева (1913-1990) – відомого педагога-методиста, автора першого в Україні орфографічного словника української мови для молодших школярів. Народився у с. Драганівка Чемеровецького району;
- 85 років з дня народження Олександра Миколайовича Синчука (1928-2006) – фахівця в галузі медицини, доктора медичних наук, професора. Народився у с. Удріївці Дунаєвецького району.
- 12** 95 років з дня народження Григорія Івановича Ткачука (1918-1989) – двічі Героя Соціалістичної Праці, голови правління колгоспу “Україна” с. Лісоводи Городоцького району;
- 85 років з дня народження Юрія Івановича Химича – архітектора і художника. Народився у м. Кам'янець-Подільський.
- 16** 85 років з дня народження Марії Гнатівни Либи (1928-2005) – Героя Соціалістичної Праці. Народилася у с. Слобідка-Чернелівська Красилівського району.

- 20** 110 років з дня народження Георгія Даниловича Шкурупія (1903-1937) – поета, прозаїка. Дитячі та юнацькі роки провів на Поділлі. Працював секретарем редакції газети “Червона правда” (Кам’янець-Подільський), де і публікував свої вірші. Був незаконно репресований. *(Довідку див. «Календар знаменних і пам’ятних дат Хмельниччини на 2003 рік»);*
- 90 років з дня народження Броніслави Петрівни Антонової (1923-1981) – Героя Соціалістичної Праці. Народилася у с. Чаньків Дунаєвського району.
- 24** 80 років з дня народження Андрія Володимировича Василишина – українського державного діяча, генерала внутрішньої служби, міністра внутрішніх справ України (1990-1994) Народився у с. Веснянка Старокостянтинівського району.
- 25** 75 років з дня народження Анатолія Прокоповича Ткача – господарника, заслуженого працівника сільського господарства України, генерального директора ЗАТ “Агрофірма Авіс” (1985-?), почесного громадянина Кам’янець-Подільського району. Народився у с. Велика Левада Городоцького району.
- 26** 130 років з дня смерті Наполеона Орди (1807-1883) – музиканта, композитора, художника-графіка. Враження від поїздки на Волинь і Поділля втілює у майже 70 малюнках архітектурних споруд краю.

Травень

- ь 435 років з часу першої історичної згадки про с. Жердя Чемеровецького району (1578).
- 1 90 років з дня народження Якова Павловича Ярового (1923-1998) – композитора, диригента, заслуженого артиста республіки Білорусь, багаторічного керівника ансамблю пісні і танцю Білоруського військового округу. Народився у смт Стара Ущиця Кам'янець-Подільського району.
- 2 75 років з дня народження Олександри Семенівни Ванжули – поетеси, члена Національної спілки письменників України, лауреата Міжнародної літературної премії імені Івана Кошелівця, обласних премій імені В. Булаєнка та імені Я. Гальчевського. Мешкає у м. Хмельницький. *(Довідку див. «Календар знаменних і пам'ятних дат Хмельниччини на 2008 рік»);*

65 років з дня народження Миколи Опанасовича Балеми – композитора, народного артиста України, художнього керівника і диригента Державного ансамблю пісні і танцю “Козаки Поділля” Хмельницької обласної філармонії. Народився у с. Жилинці Ярмолинецького району.
- 3* 140 років з часу смерті Степана Васильовича Руданського (1834-1873) – українського поета, етнографа, фольклориста. Навчався у Кам'янець-Подільській духовній семінарії (1849-1856), збирав подільський фольклор;
- * 75 років з дня народження Миколи Наумовича Обезюка – скульптора, заслуженого художника України. Народився у с. Білиженці Ізяславського району.

- 4 125 років з дня народження Миколи Олексійовича Грінченка (1888-1942) – українського музикознавця і фольклориста, заслуженого діяча мистецтв України. У 1920 році закінчив Кам'янець-Подільський український державний університет, викладав у Кам'янець-Подільському інституті народної освіти.
- 5 85 років з дня народження Миколи Мефодійовича Малюка (1928-2007) – Героя Соціалістичної Праці. Народився у с. Слобідка-Глушковецька Ярмолинецького району.
- 11 100 років з дня народження Якова Степановича Ребедюка (1913-1990) – Героя Соціалістичної Праці. Народився у с. Ружичанка Хмельницького району.
- 12* 90 років з дня народження Мирослави Пилипівни Лещенко (1923-2011) – критика, перекладача. Працювала редактором видавництва “Дніпро”, головним редактором видавництва “Радянський письменник”. Народилася у с. Шмирки Волочиського району.
- 15 100 років з дня народження Варвари Василівни Бережанської (1913-1982) – Героя Соціалістичної Праці. Народилася у с. Пилипи-Олександрівські Вільковецького району;
- 95 років з дня народження Мойсея Давидовича Шахновича (1918-1982) – Героя Радянського Союзу. Народився у м. Старокостянтинів;
- 60 років з дня народження Анатолія Григоровича Філінюка – вченого, кандидата історичних наук, професора кафедри історії України Кам'янець-Подільського державного університету, відмінника освіти України. Народився у с. Шекеринці Ізяславського району.
- 17 110 років з дня народження Степана Григоровича Киргізова (1903-1944) – Героя Радянського Союзу. Загинув при

визволенні с. Довжок Кам'янець-Подільського району.

- 18** 145 років з дня народження Юзефа Фрідріха Маньковського (1868-1915) – художника. Народився у м. Старокосянтинів.
- 21** 95 років з дня народження Олександра Іларіоновича Бандури – перекладача, видавця, заслуженого діяча культури Польщі. Народився у с. Зверхівці Городоцького району.
- 23** 65 років з дня народження Марії Тимофіївни Бабенко – поетеси, педагога, члена Національної спілки письменників України, відмінника народної освіти України. Мешкає у м. Хмельницький.
- 30** 65 років з дня народження Петра Яковича Слободянюка – історика, культуролога, архівіста, кандидата історичних наук, академіка Української Технологічної Академії, члена Національної спілки журналістів України, Національної спілки театральних діячів, заслуженого працівника культури України. Життєво і творчо пов'язаний з м. Хмельницький.
- 31** 85 років з дня народження Йосипа Станіславовича Завадського (1928-2003) – економіста, доктора економічних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України. Народився у с. Петрашівка, нині Віньковецького району.

Червень

95 років з часу створення Проскурівського повітового вартово-охоронного курення. Це дало змогу цілодобово виставляти у Проскурові пости вартових біля всіх найважливіших об'єктів (державні установи, заводи, пошта, магазини та інше).

- червень-серпень** 365 років тому селянсько-козацькі війська, очолювані М. Кривоносом, в ході польсько-українського протистояння оволоділи Полонською, Меджибізькою фортецями, перемогли в бою під Старокостянтиновом.
- 3** 85 років з дня народження Костянтина Петровича Степанкова (1928-2004) – українського актора театру і кіно, народного артиста СРСР. Народився у с. Печеськи Хмельницького району.
- 5** 95 років з дня народження Миколи Семеновича Борковського (1918-197?) – краєзнавця. Зібрав велику археологічну колекцію пам'яток трипільської культури на Поділлі, яка нині знаходиться у Кам'янець-Подільському історичному музеї-заповіднику. Народився у м. Кам'янець-Подільський.
- 7** 75 років з дня народження Анатолія Даниловича Григи – фахівця в галузі аеродинаміки, доктора технічних наук, професора. Народився у м. Проскурів.
- 8** 95 років з дня народження Володимира Дмитровича Буласка (1918-1944) – українського поета-воїна, члена Національної спілки письменників України (посмертно). Народився у с. Сорокодуби Красилівського району.
(Довідку див. «Календар знаменних і пам'ятних дат Хмельниччини на 2003 рік»).
- 10** 360 років з дня смерті Симеона (Симона, Шимона) Окольського (1580-1653) – польського історика, геральдика, домініканського монаха. Народився у м. Кам'янець-Подільський.
- 13** 100 років з дня народження Ігоря Івановича Собчука – прозаїка, перекладача. Народився у с. Русанівці Легичівського району;

90 років з дня народження Івана Васильовича Прибитого (1923-2006) – Героя Соціалістичної Праці. Народився у с. Лісоводи Городоцького району;

* 50 років з дня народження Валентини Анатоліївни Степової – оперної співачки, народної артистки України, солістки Національної опери України. Народилася у м. Полонне.

15* 180 років з дня народження Владислава Івановича Заремби (1833-1902) – українського і польського композитора, піаніста, педагога, автора відомої пісні “Дивлюсь я на небо”. Народився у м. Дунаївці. На вшанування його пам’яті засновано обласну іменну премію;

95 років з дня народження Семена Борисовича Грузберга (1918-2000) – художника в галузі станкової, книжкової, газетно-журнальної графіки, плаката. Народився у м. Кам’янець-Подільський.

16 75 років з дня народження Євгена Тимофійовича Вербицького – спортсмена, заслуженого тренера УРСР, заслуженого майстра спорту СРСР, багаторазового чемпіона світу, Європи, СРСР, УРСР, багаторазового володаря та призера Кубка світу з авіамодельного спорту. Народився у с. Кременчуки Красилівського району.

18 95 років з дня народження Михайла Федоровича Дейгена (1918-1977) – фізика-теоретика, доктора фізико-математичних наук, професора, члена-кореспондента АН УРСР. Саме при його активній участі у 1960 р. був організований Інститут напівпровідників АН УРСР. Народився у м. Проскурів;

90 років з дня народження Андрія Герасимовича Гайдашевського (1923-1989) – Героя Соціалістичної Праці. Народився у с. Голосків Летичівського району.

- 20** 170 років з дня народження Федора Гнатовича Стравинського (1843-1902) – відомого російського співака. Часто бував на Поділлі (у с. Печеськи Хмельницького району). *(Довідку див. «Календар знаменних і пам'ятних дат Хмельниччини на 2003 рік»).*
- 22** 100 років з дня народження Горпини Мойсеївни Регелюк (1913-2004) – Героя Соціалістичної Праці. Народилася у с. Летава Чемеровецького району.
- 23** 95 років з дня народження Ганни Арсентіївни Кошек (1918-2005) – Героя Соціалістичної Праці. Життєво пов'язана з Хмельниччиною.
- 27** 80 років з дня народження Леоніда Дем'яновича Бобрівника – інженера-технолога, доктора технічних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України. Народився у м. Старокостянтинів.
- 30** 115 років з дня народження Федора Михайловича Михайлова (1898-1942) – Героя Радянського Союзу, лікаря-патріота, організатора і керівника Славутського міжрайонного антифашистського підпілля;
- 50 років з дня народження Валентини Анатоліївни Бодак – філософа, доктора філософських наук. Народилася в с. Балин Дунаєвецького району.

Липень

365 років з часу перших документальних згадок про села: Маначин Волочиського району, Крупець, Пашуки, Перемишель Славутського району, Плесна, Пліщин Шепетівського району (1648).

1 65 років з дня народження Людмили Михайлівни Задорожної – літературознавця, прозаїка, перекладача, члена Національної спілки письменників України, доктора філологічних наук, професора Київського національного університету ім. Т.Г. Шевченка. Народилася у с. Лісогірка Городоцького району. *(Довідку див. «Календар знаменних і пам'ятних дат Хмельниччини на 2008 рік»);*

65 років з дня народження Петра Лаврентійовича Ящука – поета, публіциста, члена Національної спілки письменників України, медика. Зібрав та уклав унікальні документальні матеріали про геноцид в Україні, зокрема на Поділлі (“Портрет темряви”, 1999). Мешкає у смт Понінка Полонського району.

4* 55 років з дня народження Ігоря Миколайовича Римарука (1958-2008) – поета, лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка. Народився у с. М'якоти Ізяславського району.

5 90 років з дня народження Петра Дмитровича Скрябіна – живописця. Народився у м. Волочиськ.

7 90 років з дня народження Вільгельма Марковича Бачинського – історика, доктора історичних наук, професора. Народився у с. Калиня, нині Кам'янець-Подільського району.

8 90 років з часу смерті Кирила Титовича Стиранкевича (1851-1923) – письменника, священнослужителя, громадського діяча. Мешкав і працював у м. Кам'янець-Подільський.

9 550 років з часу першої документальної згадки про Волочиськ (1463);

115 років з дня народження Григорія Васильовича Курковського (1898-1982) – українського музикознавця, педагога. Народився у м. Кам'янець-Подільський;

90 років з дня народження Петра Андрійовича Мазура – скульптора, заслуженого художника України, члена Національної спілки художників України. Мешкає у Львові. Народився у с. Вишнопіль Старокостянтинівського району.

10 95 років з дня народження Джеймса Олдріджа – видатного англійського письменника, який у березні 1944 р., як заручений військовий кореспондент, був очевидцем визволення Проскурова від німецько-фашистських окупантів. Свої враження про бої за місто передав у репортажі.

11 90 років з дня народження Олексія Ларіоновича Смолінчука – доктора історичних наук, професора, заслуженого працівника культури України. Народився у с. Новоселиця Старокостянтинівського району;

85 років з дня народження Олександра Дмитровича Степенка – українського історика, краєзнавця Поділля, кандидата історичних наук, професора Кам'янець-Подільського педагогічного інституту (1957-1999).

12* 125 років з дня народження Хани Орлової (1888-1968) – відомої скульпторки, кавалера Ордена Почесного легіону. З 1904 року мешкала і творила у Франції і Швейцарії. Народилася у м. Старокостянтинів;

110 років з дня народження Павла Арсентійовича Лаврова (1903-1973) – українського історика, поділезнавця, доктора історичних наук, професора. Народився у с. Радівці Деражнянського району;

75 років з дня народження Миколи Пилиповича Ковтонюка – доктора технічних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки РФ, лауреата Державної премії СРСР, дійсного члена Академії технологічних наук РФ. Народився у с. Забілка, нині смт Гриців Шепетівського району.

14 80 років з дня народження Тетяни Іванівни Беляєвої – архітектора, лауреата Державної премії СРСР в галузі архітектури (1980), члена Національної спілки архітекторів України. Народилася у м. Проскурів.

15 100 років з дня народження Володимира Васильовича Курачицького (1913-1997) – Героя Радянського Союзу. Народився у с. Горошки, нині в межах міста Полонного;

80 років з дня народження Анатолія Федоровича Заблуди – живописця, графіка, письменника. Народився у с. Мартинківці Городоцького району.

18 70 років з дня народження Станіслава Францовича Вольського – художника декоративно-прикладного мистецтва, заслуженого художника України, члена Національної спілки художників України. Народився у м. Славута.

19 70 років з дня народження Володимира Івановича Атаманюка – державного та військового діяча, генерал – лейтенанта, першого заступника міністра оборони та начальника головного штабу Збройних Сил Придністровської Молдавської Республіки, академіка Української академії кібернетики. Народився у с. Пилипи Деражнянського району.

- 20*** 100 років з дня народження Ольги Нилівни Мак (1913-1998) – письменниці української діаспори, члена Спілки письменників України. Народилася у м. Кам'янець-Подільський.
- 24** 75 років з дня народження Анатолія Петровича Гаврищука – історика, краєзнавця Поділля, доцента кафедри філософських дисциплін Кам'янець-Подільського державного університету. Народився у с. Студениця Кам'янець-Подільського району.
- 27** 65 років з дня народження Людмили Олексіївни Кисілюк (справжнє прізвище Підгорна) – поетеси. Народилася у с. Лисогірка Летичівського району.
- 28** 105 років з дня народження Романа Йосиповича Бортника (1908-1945) – Героя Радянського Союзу. Народився у с. Плузжне Ізяславського району.

Серпень

520 років з часу першої документальної згадки про смт Віньківці та с. Залісці Дунаєвецького району (1493);

140 років Шепетівській залізничній лінії Полонне – Шепетівка – Славута (1873). *(Довідку див. «Календар знаменних і пам'ятних дат Хмельниччини на 2008 рік»);*

95 років з часу заснування Кам'янець-Подільського верстатобудівного заводу (1918);

20 років з часу створення Хмельницького муніципального духового оркестру (1993).

1 85 років з дня народження Віктора Степановича Севця – живописця, графіка, відомого мариніста, члена Національної спілки художників України, лауреата обласної премії імені В. Розвадовського та міської премії імені Б. Хмельницького. Народився у м.Проскурів;

75 років з дня народження Олексія Давидовича Беца – відомого подільського композитора, автора понад 200 музичних творів, доцента Кам'янець-Подільського державного університету, заслуженого працівника культури України, лауреата обласної премії імені В. Заремби. Народився у смт Стара Ушиця Кам'янець-Подільського району.

4 135 років з дня народження Антона Володиславовича Крушельницького (1878-1937) – прозаїка, драматурга, літературознавця, міністра освіти УНР (1919, Кам'янець-Подільський). Репресований 1934 року. Згодом реабілітований (помертньо);

90 років з дня народження Марії Дем'янівни Садовської (1923-1994) – журналіста, заслуженого працівника культури України. Працювала редактором Волочиської районної газети “Зоря” (1953-1979);

55 років з дня народження Тетяни Миколаївни Зими – художника-монументаліста, живописця, члена Національної спілки художників України. Народилася у м. Кам'янець-Подільський.

5 95 років з дня народження Неоніли Павлівни Рипської – мистецтвознавця. Народилася у м. Полонне.

6* 65 років з дня народження Ігоря Григоровича Скорупського – живописця, дизайнера, члена Національної спілки художників України, лауреата премії імені Ленінського комсомолу (1979). Мешкає і працює у м. Хмельницький.

- 7 185 років з дня народження Міхала (Михайла) Адамовича Завадського (1828-1887) – відомого польського і українського композитора, піаніста, педагога. Народився у с. Михалківці Ярмолинецького району.
- 8 125 років з дня народження Володимира Петровича Затонського (1888-1938) – громадського діяча, академіка АН України. Був репресований. Народився у с. Лисець Дунаєвецького району.
- 13 100 років з дня народження Івана Федоровича Бугайченка (1913-1943) – Героя Радянського Союзу, секретаря Кам'янець-Подільського обкому комсомолу, підпільника.
- 15* 90 років з дня народження Віктора Володимировича Зубара (1923-1994) – поета. Народився у с. Пильний Олексинець Городоцького району;
- * 75 років з дня народження Бориса Сергійовича Мамайсура (1938-2003) – талановитого поета, члена Національної спілки письменників України, лауреата обласної премії імені М. Годованця. Мешкав у Хмельницькому.
- 17 85 років з дня народження Михайла Григоровича Концевича (1928-2003) – Героя Соціалістичної Праці. Народився у с. Писарівка Волочиського району.
- 18 65 років з дня народження Олександра Пилиповича Царука – керівника ансамблю народної музики Кам'янець-Подільського училища культури, члена Всеукраїнської національної музичної спілки, лауреата обласної премії імені К. Широцького, активного популяризатора подільського фольклору.
- 20 80 років з дня народження Степана Мілентійовича Віничука – лікаря-невролога, доктора медичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України. Народився у с. Велика Шкарівка Шепетівського району;

- 60 років з дня народження Цезарія Мар'яновича Ганушкевича – художника-графіка, учасника понад 25 вітчизняних мистецьких виставок, серед яких 19 – персональних. Працює у видавництві “Педагогічна преса”. Народився у с. Слобідка-Ярова Дунаєвського району.
- 22** 75 років з дня народження Анатолія Михайловича Молотая – українського військового диригента, народного артиста України, головного диригента Президентського оркестру України. Народився у с. Ружична, нині у складі Хмельницького.
- 24** 75 років з дня народження Леонтини Лук'янівни Глевич – Героя Соціалістичної Праці. Народилася у с. Нестерівці Дунаєвського району;
- *** 20 років з часу відкриття у Хмельницькому моно-театру “Кут”.
- 25*** 95 років з дня народження Олександра Никифоровича Боркуна (1918-2003) – художника архітектурних пейзажів, автора найбільшої серії “Архітектурні пам’ятки Поділля”. Народився у м. Проскурів;
- 75 років з часу смерті Олександра Івановича Купріна (1870-1938) – класика російської літератури. Роки його військової служби у Проскуріві (1890-1894) та враження від армійського життя знайшли своє відображення у повісті “Поєдинок”.
- 26** 175 років з дня народження Мар'яна-К'ароля Дубецького (1838-1926) – польського історика, публіциста, письменника, громадського і політичного діяча. Народився у м. Ізяслав.
- 27** 20 років з часу відкриття обласного літературного музею.

- 28** 65 років з часу смерті Павла Семеновича Рибалка (1894-1948) – видатного радянського військовослужбовця, маршала бронетанкових військ. Брав участь у визволенні області від німецько-фашистських загарбників. Починав військову службу серед червоних козаків Проскурова. Його ім'я носить одна з вулиць Хмельницького.
- *** 60 років з дня народження Анатолія Івановича Мельника – народного художника України, академіка Академії мистецтв України. Народився у с. Рідкодуби Хмельницького району.
- 29** 145 років з дня народження Людмили Михайлівни Старицької-Черняхівської (1868-1941) – української письменниці, громадської діячки, члена Центральної Ради. Разом з урядом УНР перебувала у Кам'янці-Подільському (1918-1920). *(Довідку див. «Календар знаменних і пам'ятних дат Хмельниччини на 2008 рік»).*
- 31** 130 років з дня народження Осипа Тадейовича Назарука (1883-1940) – письменника, публіциста, громадського і політичного діяча. У Кам'янці-Подільському (1919-1920 рр.) приступив до написання історичної повісті “Роксоляна”, завершив написання історичної повісті “Князь Ярослав Осмомисл”, очолював газету “Стрілець”.

Вересень

- 365 років з часу Пилявецької битви (1648). *(Довідку див. «Календар знаменних і пам'ятних дат Хмельниччини на 2008 рік»);*
- 340 років з початку війни за Поділля між польсько-литовською і турецькою арміями (1673).
- 1** 95 років з дня народження Лазара Хаймовича Паперника (1918-1942) – Героя Радянського Союзу. Народився у м. Славута.

- 2 80 років з дня народження Степана Івановича Ковальчука – краєзнавця, природознавця, біолога, еколога Поділля, голови Кам'янець-Подільського відділення Українського ботанічного товариства.
- 4 185 років з дня народження Мойсея Захаровича Дороновича (1828-1891) – краєзнавця Поділля, протоієрея Казанського собору в Кам'янці, члена Подільського єпархіального історико-статистичного комітету;
- 85 років з дня народження Володимира Антоновича Загордонця – лікаря-гігієніста, доктора медичних наук. Народився у с. Бебехи (спалене під час війни) Віньковецького району.
- 5* 100 років з дня народження Тамари Андріївни Сис-Бистрицької (1913-2009) – історика, краєзнавця, фольклориста, етнографа, музеєзнавця Поділля. Народилася у м. Кам'янець-Подільський;
- 95 років з дня народження Олексія Дем'яновича Юхимця – кандидата медичних наук, ректора Чернівецького медичного інституту (1962-1974). Народився у с. Лотівка Шепетівського району.
- 7 75 років з дня народження Антона Євдокимовича Гриба – українського народного художника, заслуженого майстра народної творчості України. Народився у с. Слобідка-Грушківська Ярмолинецького району.
- 9 100 років з дня народження Олександра Романовича Мазуркевича (1913-1995) – літературознавця, доктора педагогічних наук, академіка. На початку 30-х років працював у Деражнянській районній газеті.
- 12* 95 років з дня народження Миколи Петровича Чорнобривого (1918-2007) – відомого лікаря-хірурга, доктора медичних наук, професора, заслуженого лікаря України.

Народився у с. Нестерівці Дунаєвецького району.

- 15** 185 років з дня народження Михайла Йосиповича Грейма (1828-1911) – мистецтвознавця, художника-фотографа, нумізмата, видавця, громадського діяча, члена Подільського історико-археологічного товариства. Від 1852 р. мешкав у Кам'янці-Подільському;
- *** 125 років з дня народження Пилипа Мироновича Коновала (1888-1959; за іншими джерелами – 1887-1954) – Героя Британської армії, капрала 47-го канадського піхотного полку, кавалера найвищої військової нагороди Великобританії і Канади – Хреста Вікторії. Народився у с. Кутківці Чемеровецького району.
- 16** 65 років з часу заснування обласної клінічної лікарні (1948);
- 45 років з часу заснування Красилівського агрегатного заводу (1968).
- 17** 70 років тому було сформовано партизанське з'єднання під командуванням А. Одухи та Г. Кузовкова, яке героїчно діяло до травня 1944 року на територіях Кам'янець-Подільської, Волинської, Рівненської, Житомирської областей, а також на території сусідньої Польщі;
- 55 років з дня народження Миколи Пилиповича Гадзири – фахівця у галузі фізичного матеріалознавства тугоплавких неоксидних сполук, доктора технічних наук, лауреата премії імені І. Францевича НАН України. Народився у с. Глушківці Ярмолинецького району.

- 18** 75 років з дня народження Георгія Івановича Когути (1938-1996) – фахівця в галузі медицини, доктора медичних наук, лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки. Народився у с. Глібки Красилівського району;
- 75 років з дня народження Валентина Францовича Мисліцького – фахівця в галузі медицини, педагога, доктора біологічних наук, члена Малої Академії наук України. Народився у с. Гуменці Кам'янець-Подільського району;
- 60 років з дня народження Володимира Вікторовича Заголдного – краєзнавця, заслуженого юриста України, судді Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України. Народився у смт Антоніни Красилівського району.
- 20*** 145 років з дня народження Юлія Йосиповича Манасевича (1868-1968) – лікаря, організатора медичної служби на Поділлі, одного з перших заслужених лікарів УРСР на Хмельниччині. Народився у м. Кам'янець-Подільський;
- 65 років з дня народження Євгена Андрійовича Шкуріна – інженера-конструктора, лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки. Народився у м. Красилів.
- 20-21** 75 років з часу масової розправи над подолянами за участь у так званій “Польської організації військової”;
- 21** 100 років з дня народження Євгенії Мойсеївни Гінзбург (1913-2000) – першого кандидата філологічних наук на Хмельниччині, викладача світової літератури Кам'янець-Подільського педагогічного інституту (1944-1976). *(Довідку див. «Календар знаменних і пам'ятних дат Хмельниччини на 2008 рік»).*

- 22*** 65 років з дня народження Миколи Івановича Панасюка – відомого подільського художника, майстра станкової графіки, офорту, плаката, живопису, члена Національної спілки художників України. Мешкає і працює у м. Кам'янець-Подільський.
- 23** 90 років з дня народження Павла Миколайовича Лісового – українського літературознавця, краєзнавця Поділля, доктора філологічних наук, професора Вінницького педагогічного інституту. Народився у с. Коржівці Деражнянського району.
- 24** 90 років з дня народження Миколи Петровича Подоляна (1923-2012) – письменника, публіциста, журналіста, лауреата Державної премії України імені Т. Шевченка. Народився у м. Кам'янець-Подільський. *(Довідку див. «Календар знаменних і пам'ятних дат Хмельниччини на 2008 рік»).*
- 26** 120 років з дня народження Микити Павловича Годованця (1893-1974) – відомого українського поета-байкаря, перекладача, педагога, журналіста. Мешкав у м. Кам'янець-Подільський. На вшанування його пам'яті засновано облас ну іменну премію.
- 27** 85 років з дня народження Євгена Васильовича Мазурика – краєзнавця Поділля, лікаря, кандидата медичних наук, заслуженого раціоналізатора України. Народився у с. Зарічанка Чемеровецького району.
- 28** 155 років з дня народження Памфіла Левицького (1858-1922) – архієпископа Подільського Парфенія, який очолював Подільську єпархію у 1904-1908 роках та видрукував українською мовою Святе Письмо.
- 29** 105 років з дня народження Людмили Михайлівни Ляпустіної (1908-2002) – зачинателя фізкультурного руху на Поділлі, викладача фізичного виховання Кам'янець-Подільського педагогічного інституту, засновниці педагогічної династії.

Жовтень

105 років з часу заснування на Поділлі першої спортивної організації – гімнастичного товариства “Сокіл” (1908);

85 років з часу заснування Меджибізького консервного заводу (1928);

75 років з часу заснування Хмельницької обласної філармонії (1938).

3 130 років з дня народження Дмитра Захаровича Мануїльського (1883-1959) – державного діяча, юриста, доктора історичних наук, професора, дійсного члена АН УРСР. Народився у с. Святець Теофіпольського району.

5 130 років з дня народження Петра Федоровича Болбочана (1883-1919) – одного з найвизначніших воєначальників УНР. Розстріляний неподалік від Кам’янець-Подільського на станції Балин. *(Довідку див. «Календар знаменних і пам’ятних дат Хмельниччини на 2008 рік»);*

85 років з дня народження Василя Яковича Сірого (1928-2006) – Героя Соціалістичної Праці. Народився у с. Кремінна Городоцького району.

6 90 років з дня народження Антона Аполлінарійовича Комарницького (1923-1995) – кіносценариста, лауреата Державної премії України імені Т. Шевченка. Народився у с. Оринин Кам’янець-Подільського району.

85 років з дня народження Станіслава Мар’яновича Серветника – живописця-монументаліста, заслуженого художника України, члена Національної спілки художників України. Мешкає у Львові. Народився у с. Курники (Завалійки) Волочиського району.

- 8** 65 років з дня народження Олександра Петровича Гоми – художника-монументаліста, члена Національної спілки художників України; автора низки робіт, які прикрашають установи міста і області. Мешкає у м. Хмельницький.
- 10** 75 років з дня народження Ярослава Миколайовича Кремінського – українського поета. Народився у с. Маначин Волочиського району.
- 11** 110 років з дня народження Вацлава Мар’яновича Германовича (1903-1937) – талановитого польського актора і режисера, репресованого у 1937 р. Народився у смт Стара Синява;
- 65 років з дня народження Івана Павловича Іова (1948-2001) – українського поета, члена Національної спілки письменників України, життя і творчість якого пов’язані з Хмельниччиною. *(Довідку див. «Календар знаменних і пам’ятних дат Хмельниччини на 2003 рік»).*
- 12** 135 років з дня народження Зінаїди Василівни Мірної (1878-1950) – української державної і громадської діячки, письменниці, члена Центральної Ради. У 1919-1920 рр. перебувала з урядом УНР у Кам’янці-Подільському;
- 35 років з часу смерті Івана Терентійовича Пересипкіна (1904-1978) – видатного радянського військовика, маршала військ зв’язку. Починав військову службу серед червоних козаків у Проскуріві. Його ім’я носить одна з вулиць Хмельницького.
- 13** 130 років з дня народження Володимира Олександровича Сельського (1883-1951) – геофізика, геолога, дійсного члена АН УРСР. Народився у с. Вихилівка Ярмолинського району.

15 120 років з дня народження Івана Антоновича Любарського (1893-1937) – мовознавця, літературознавця, одного з організаторів української системи освіти на Поділлі, викладача Кам'янець-Подільського державного українського університету;

95 років з дня народження Харитона Ониськовича Довгалюка (1918-2006) – письменника, члена Об'єднання українських письменників у Рочестері (США). Народився у с. Криволука, нині Ізяславського району.

17 115 років з дня народження Марії Михайлівни Пилинської (1898-1976) – письменниці, перекладачки, мовознавця. Народилася у м. Кам'янець-Подільський. *(Довідку див. «Календар знаменних і пам'ятних дат Хмельниччини на 2003 рік»).*

18 75 років з дня народження Євгена Даниловича Назаренка (1938-2009) – історика, краєзнавця Поділля, лауреата обласної премії імені Ю. Сіцинського, міської імені Б. Хмельницького. Жив і працював у м. Хмельницький. *(Довідку див. «Календар знаменних і пам'ятних дат Хмельниччини на 2003 рік»).*

19 145 років з дня народження Фадея Вікторовича Рутковського (1868-1927) – відомого українського драматурга, актора, театрального діяча. Народився у смт Нова Ушиця. *(Довідку див. «Календар знаменних і пам'ятних дат Хмельниччини на 2008 рік»).*

20 125 років з дня народження Олександри Яківни Пиріжок (1898-1983) – українського майстра художньої кераміки, заслуженого майстра народної творчості України. Народилася у с. Адамівка Віньковецького району;

85 років з дня народження Сергія Йосиповича Яцемирського – Героя Соціалістичної Праці. Народився у смт Стара Ушиця Кам'янець-Подільського району;

60 років з дня народження Леоніда Юхимовича Диса – актора обласного музично-драматичного театру ім. М.Старицького, лауреата премії імені Т.Г. Шевченка.

- 22 95 років з часу відкриття Кам'янець-Подільського Державного Українського університету – першої вищої школи на Поділлі. *(Довідку див. «Календар знаменних і пам'ятних дат Хмельниччини на 2008 рік»).*

90 років з дня народження Олександра Васильовича Греха – подільського поета, публіциста, в'язня гітлерівських і сталінських концтаборів. У своїх творах оспівав нелегку долю краян. Народився у с. Терешківці, нині Хмельницького району.

Листопад

- 4 60 років з дня народження Ніни Миколаївни Шмурикової – поетеси, педагога, члена Національної спілки письменників України, голови обласного об'єднання товариства “Просвіта”. Мешкає і працює у Хмельницькому. *(Довідку див. «Календар знаменних і пам'ятних дат Хмельниччини на 2003 рік»).*

- 5 100 років з дня народження Анастасії Гнатівни Шутяк (1913-1993) – Героя Соціалістичної Праці. Народилася у с. Летави Чемеровецького району;

90 років з дня народження Михайла Яковича Радугіна – Героя Радянського Союзу. Брав участь у визволенні Кам'янецьчини.

- 6 85 років з дня народження Галини Федорівни Сікорської (1928-2001) – Героя Соціалістичної Праці. Народилася у м. Полонне;

60 років з дня народження Олександра Олексійовича Солєнцова – фотохудожника, володаря золотої, срібної медалей та стрічки ФІАП. Мешкає у м. Хмельницький.

8 180 років з дня народження Михайла Флоровича Багинського (1833-1910) – краєзнавця, історика релігії Поділля, педагога. Народився у с. Привороття Кам'янець-Подільського району;

95 років з дня народження Дмитра Михайловича Прилюка (1918-1987) – журналіста, письменника, доктора філологічних наук, професора Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка. Народився у с. Божиківці Деражнянського району. *(Довідку див. «Календар знаменних і пам'ятних дат Хмельниччини на 2008 рік»).*

10 120 років з часу смерті Леоніда Івановича Глібова (1827-1893) – відомого українського поета-байкаря. Мешкав і працював у Чорному Острові, нині Хмельницького району;

110 років з дня народження Терентія Германовича Масенка (1903-1970) – поета. Свою літературну діяльність розпочинав у Кам'янці-Подільському (1924). *(Довідку див. «Календар знаменних і пам'ятних дат Хмельниччини на 2003 рік»).*

11 60 років з дня народження Надії Миколаївни Синиці – директора Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. М. Островського, голови відділення Української бібліотечної асоціації при ОУНБ, заслуженого працівника культури України (2007), лауреата обласної премії імені М. Смотрицького (2003). Народилася у с. Жабче Старокостянтинівського району.

13 95 років з дня народження Миколи Купріяновича Гончаренка (1918-1943) – Героя Радянського Союзу. Народився у м. Полонне;

95 років з дня народження Михайла Єремійовича Макухіна (1918-1993) – публіциста, краєзнавця. Мешкав у м. Хмельницький (з 1957);

95 років з дня народження Петра Федоровича Стрілецького (1918-1973) – Героя Радянського Союзу. Народився у с. Криничне, нині у складі Деражні;

85 років з дня народження Валентина Юхимовича Маланчука (1928-1984) – українського історика, доктора історичних наук, професора Київського політехнічного інституту. Народився у м. Проскурів.

14 85 років з дня народження Євгена Івановича Музи – художника. Народився у м. Шепетівка.

16 130 років з дня народження Матвія Мироновича Шатувського (1883-1952) – активного діяча українських прогресивних організацій у Канаді. Народився у с. Базалія, нині Теофіпольського району;

65 років з дня народження Олега Олександровича Бондарчука – історика, доктора історичних наук. Народився у с. Малий Правутин, нині Славутського району;

60 років з дня народження Валерія Івановича Гринчуцького – економіста, доктора економічних наук, професора. Від 2001 р. – завідувач кафедри економіки підприємств і корпорацій Тернопільського економічного університету. Народився у с. Збруч Кам'янець-Подільського району.

20 50 років з дня народження Михайла Петровича Дідика – співака, народного артиста України, лауреата Державної премії України імені Т. Шевченка. Народився у с. Колубаївці Кам'янець-Подільського району.

22 130 років з дня народження Володимира Олександровича Гериновича (1883-1949) – вченого, педагога, доктора географічних наук, професора, ректора Кам'янець-Подільського інституту народної освіти (1923-1928);

95 років з дня народження Митрофана Лук'яновича Слободяна (1918-1984) – Героя Радянського Союзу. Народився у с. Пилипи Красилівського району.

23 30 років з часу смерті Миколи Платоновича Бажана (1904-1983) – українського поета, перекладача, Героя Соціалістичної Праці, академіка АН України. Народився у м. Кам'янець-Подільський.

30 100 років з часу відкриття вантажно-пасажирського руху на Подільській залізниці від Проскурова до Шепетівки (1913);

100 років з дня народження Григорія Прокоповича Донця (1913-1985) – українського поета. Мешкав і працював у Волочиську (1935-1939);

90 років з часу заснування Хмельницького медичного коледжу (1923).

Грудень

20 років з часу створення Хмельницького центру перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів митної служби – одного з двох на Україні навчальних закладів післядипломної освіти цього відомства (1993).

5 95 років з дня народження Степана Дмитровича Бабишина (1918-1991) – краєзнавця, доктора педагогічних наук, професора, завідувача кафедри Івано-Франківського педагогічного інституту. Народився у с. Нове Поріччя Городоцького району. *(Довідку див. «Календар знаменних і пам'ятних дат Хмельниччини на 2008 рік»).*

11 80 років з дня народження Володимира Васильовича Луця – українського правознавця, доктора юридичних наук, академіка АПН України. Народився у с. Рилівка Шепетівського району.

- 12 65 років з дня народження Людмили Федорівни Рожко-Павленко – мистецтвознавця, члена Національної спілки художників України, Спілки театральних діячів, викладача Хмельницького національного університету, автора низки публікацій про творчість митців Поділля.
- 13 100 років з дня народження Дмитра Григоровича Степанова (1913-1982) – доктора сільськогосподарських наук, професора. Працював у Кам’янець-Подільському сільськогосподарському інституті.
- 15 360 років з часу укладання Кам’янецького договору (кримсько-польська мирна угода). Він увінчував Жванецьку кампанію 1653 р., в ході якої Війську Запорозькому та його союзникові Кримському ханату вдалося взяти в облогу польську армію на чолі з королем Яном II Казимиром.
- * 70 років з дня народження Марії Григорівни Шаренко – кандидата медичних наук, заслуженого лікаря України, кавалера ордена княгині Ольги III-го ступеня, заступника головного лікаря Хмельницької обласної клінічної лікарні.
- 17 20 років з часу смерті Костя Олексійовича Гордієнка (1899-1993) – українського письменника, лауреата Державної премії УРСР імені Т.Г. Шевченка. Народився у с. Микитинці Ярмолинецького району.
- 19 95 років з дня народження Антона Костянтиновича Леонтьюка (1918-1994) – Героя Радянського Союзу. Народився у смт Антоніни Красилівського району.
- 20 70 років з дня загибелі Володимира Зельмановича Вайсера (1921-1943) – Героя Радянського Союзу (посмертно), уродженця м. Проскурів. *(Довідку див. «Календар знаменних і пам’ятних дат Хмельниччини на 2008 рік»);*

65 років з дня народження Мирослава Михайловича Воньо – поета, автора більш ніж трьохсот пісенних текстів, лауреата обласної премії імені Я. Гальчевського, Хмельницької міської премії імені Б. Хмельницького. Життєво і творчо пов'язаний з м. Хмельницький.

- 21** 90 років з дня народження Володимира Демидовича Федорчука (1923-1991) – Героя Соціалістичної Праці. Народився у с. Чотирбоки Шепетівського району.

85 років з дня народження Миколи Васильовича Білкуна (1928-1995) – прозаїка, члена Спілки письменників України, автора понад 30 книг. Народився у с. Привороття Кам'янець-Подільського району.

- 23** 110 років з дня народження Миколи Макаровича Марчака (1903-1938) – державного діяча УРСР, заступника наркома освіти, заступника голови Ради Народних Комісарів УРСР. Репресований і розстріляний. Реабілітований 1958 р. Народився у с. Залісці Дунаєвецького району.

75 років з дня народження Анатолія Павловича Тузова – українського правознавця, доктора юридичних наук, професора. Народився у с. Іванківці, нині Городоцького району.

- 24** 110 років з дня народження Василя Петровича Олійника (1903-1983) – Героя Радянського Союзу. Народився у с. Вікторівка Чемеровецького району;

90 років з дня народження Семена Ісаковича Ройтмана – краєзнавця Поділля. Народився у с. Оринин Кам'янець-Подільського району.

**Імена, події,
факти...**

***... А ми, на землі, книгу шани листаєм –
Ми вас пам'ятаєм ... Ми вас пам'ятаєм ...***

О. Лихогляд

Правителька Росії – з Китайгорода

До 505-річчя з дня народження Олени Василівни Глінської

Історією доведено, що якщо нашу жінку якимось чином відправити в іншу державу та ще й видати заміж за її володаря, то чекай великих і славних діл, інтриг та переворотів.

Такою жінкою виявилась Олена Глінська. Народилась вона в 1508 році у стародавньому містечку Китайгороді, що за 25 кілометрів від Кам'янця, в родині князя Василя Глінського. Так стверджують авторитетні дослідники: академік Д. Ліхачов, історик І. Кондратьєв, краєзнавець І. Стрелецький.

Батько та його брати служили у великого князя Московського і всієї Русі Василя III. Минав час. Олена виросла вродливою, вихованою на європейських звичаях, освіченою дівчиною.

Гряде 1526 рік, бояри змушують Василя III відіслати до монастиря дружину Соломію Сабурову та серйозно задуматись про спадкоємця.

Серед молодих дівчат, представлених Василю III, краса та розум Олени Глінської справили велике враження на 47-річного князя. Князь великий обирає за дружину дівчину на 29 років молодшу за себе – Олену Глінську.

Під впливом молодої дружини Василь III починає переймати деякі європейські звичаї і навіть поголив бороду, що на той час вважалося тяжким гріхом. Він цінує дружину, але це не до вподоби консервативним боярам Московії.

Син Олени й Василя III Іван народився 25 серпня 1530 року. Ще через рік Олена народжує другого сина, якого нарікають Юрієм, але він виявився глухонімім.

Після смерті Василя III, у грудні 1533 року, Глінська Олена – регент при малолітньому синові. На той час Олені виповнилося лише 25 років. Вона сміливо взяла державну владу в свої руки, спираючись на військову підтримку фаворита,

талановитого полководця Івана Овчину-Телепньова-Оболенського та митрополита Московського.

Марно бояри намагалися чинити змови і заколоти, їм залишилося змиритися, чекати і дивитися.

За неповних п'ять років вона, жінка, зробила стільки, що не під силу чоловікові-правителю за десятиліття. Литовський король Сигізмунд розпочав війну проти Московії у 1534 році та програв її. Сподівався на внутрішні непорядки та заколоти проти регентші. По війні до Росії відійшли Стародубські та Чернігівські землі.

Княгиня Олена Василівна сама вела дипломатичні переговори і сама приймала рішення. В 1537 році, завдяки далекоглядній політиці Олени, Росія заключила угоду зі Швецією про вільну торгівлю та нейтралітет.

Саме велике досягнення княгині Олени – грошова реформа, чи не перша на Русі. Введена у державі єдина грошова система, а також уніфікація чеканки монети – вагомий крок до стабілізації економіки Русі.

Нейтралізуються всі, хто сміє думати про престол. Не пожаліла Олена навіть рідного дядька Михайла Глінського. Родичі, які зазіхають на право царів, перестають бути родичами.

Укріплюються та розбудовуються міста на кордонах – Темніков, Буйгород, відновлюються міста Устюг та Ярославль. Розбудовується кам'яна Москва, будується Китайгород (архітектор Пьотр Фрязін). До багатой Москві прибувають емігранти з інших держав.

Саме в часи правління Олени Глінської проведена зміна у міському управлінні: було введено посади губних (повітових) суддів, які стали обиратися серед дворян. Все робиться для того, щоб зробити державу цілісною та максимально зручною для правління. Але влада не може належати одній людині.

Велика княгиня Олена не доглядала, не очікувала, не вбереглася. Протягом 1537 року вона страждала від незрозумілого захворювання (була отруєна солями ртуті, як встановили у 1929 році провідні фахівці). У квітні 1538 року, у віці 30 років, молода княгиня відійшла у вічність в страшених муках. Хоронили велику княгиню Олену на Благовіщення спішно, порушуючи усі канони православного християнства, в

день її смерті. Родичам толком навіть не дали попрощатися з покійною.

Знову починають правити бояри, поки великий князь Іван IV малий – йому було лише 7 років. Через 15 років цар Іван Васильович помститься за смерть улюбленої матері – залле кров'ю всю Московію. Повелів у царській літописній історії зобразити ідеальною правителькою держави свою матір, княгиню Олену Глінську. Усе своє життя цар Іван IV (Грозний) лютував: боявся смут боярських, зради, боявся, що його отруять, як батька й матір, скинуть із трону.

Так закінчила свій земний шлях, друга після княгині Ольги, жінка-правителька землі Руської.

Тож пам'ятаймо видатну державницю Олену Глінську, нашу землячку, яка побудувала в Москві Білий град і назвала його в пам'ять про свою малу Батьківщину Китайгородом.

Л. Пірог

Література

Про О.В. Глінську

1. *Юрков В.* Правителька Росії – з Китайгорода / В. Юрков, Г. Юркова // Край Кам'янецький. – 2012. – 11 трав. – С. 6.
2. *Кучеренко О.* Украинская мать Ивана Грозного придумала копейку и первой приобщила к власти фаворитов // Комсомол. правда в Украине. – 2010. – 3-9 сент. – С. 12-13.
3. *Криштона М.* Велика реформаторка і просто красуня: (до 470-річчя з дня смерті Олени Глінської) // Пенсія. – 2008. – № 3. – С. 36-37.
4. *Бестужева-Лада С.* Прекрасная литвинка // Смена. – 2008. – № 10. – С. 77-80.

Польське національно-визвольне повстання на теренах Південно-Східної Волині

До 150-річчя повстання

У січні 1863 року в Польщі почалося національно-визвольне повстання проти соціального і національного гноблення польського народу російським царизмом. Це повстання поширилося й на Правобережну Україну, де польська шляхта ще становила більшість дворянства та кілька відсотків населення становили польські селяни.

Очолив повстанський загін Е. Ружицький. За свідченням відставного поліцейського чиновника М. Загоровського, в ніч з 8 на 9 травня 1863 р. Е. Ружицький вивів із Житомира загін повстанців у кількості 500 чоловік. Всі вони були на конях, озброєні шаблями, піками, а деякі навіть рушницями і пістолетами. Поступово кількість загону збільшилась до 800 чоловік. 13 травня загін Ружицького вступив у м. Полонне.

В Полонному Е. Ружицький три дні чекав допомоги з Галичини від генерала І. Висоцького, командуючого повстанцями на Правобережній Україні. Втративши надію на допомогу, він повів свій загін у с. Сягрів (західніше Полонного) і розділив його на кавалерію і піхоту. Поставивши на чолі піхоти В. Цехонського, він наказав йому виступити до с. Нучпалу (нині с. Поляна) і з'єднатися з 700 повстанцями, які там чекали. Село Нучпала і ліс навколо були місцем збору повстанських груп, які були створені в Косткові та Грицеві Заславського повіту. Свій загін Е. Ружицький повів на північ у Миропіль. На переправі через р. Случ зав'язався бій з російськими підрозділами. Після півторагодинної перестрілки повстанці відступили, втративши 127 чоловік. 18 чоловік було поранено і 66 взято в полон. Загін повернувся в Полонне.

Царські війська переслідували повстанців. З'єднання Казанкова, підсилене козаками 37 Донського полку, 21 травня прибуло у Шепетівку. Козаки дізналися, що загін В. Цехонського розташувався в лісі біля с. Миньківці і на світанку

атакували його. Повстанці хоробро билися, але сильний вогонь противника і тиск царської кінноти з флангів зробили свою справу. Після 2-х годинного бою повстанці кинулись у лісові хащі. Поразка під Миньківцями була майже катастрофічною. Загинуло біля 100 повстанців, взято в полон біля 400. Поранені і змучені повстанці блукали лісами і болотами, а скрізь розставлені патрулі і охоронці виловлювали їх і відправляли до в'язниці.

Із оточення вийшли лише дві групи. Кінну групу в кількості 50 чоловік вивів поручник Клюковський, пішу в 100 чоловік – Л. Гринбаум і капітан Лубенецький. Кінна група біля с. Лашки Старокостянтинівського повіту з'єдналася з загоном Е. Ружицького, а інша пішла в Острозький повіт. Ця група, озброєна «рушницями, косами і піками», підійшла до с. М'якоти і зупинилась на відпочинок. Проти неї була направлена рота Орловського полку. 23 травня зав'язався бій. Сили були нерівні, і повстанці один за одним кидались в болото, в якому більшість з них потопилась.

А загін Е. Ружицького, який переслідували царські війська, був у безперервному русі. Взявши курс на Старокостянтинів, він за одну добу проїхав села Свинна, Мацевичі, Белицьк і вступив у с. Кустівці. Тут повстанці, зібравши селян, прочитали «Золоту грамоту» і, посилаючись на неї, закликали не відбувати поміщицьку повинність «за садиби і польові угіддя», вимагати оплати грішми будь-якої роботи. Крім цього, вони знищили всі символи царської влади і волосні документи. Покинувши Кустівці, загін пішов на схід, мав зіткнення з царськими дозорцями і круто повернувши на південь, пішов до м. Остропіль. Цим рішенням Е. Ружицький зруйнував плани царських військ, які чекали його в районі Старокостянтинова. Тут теж повстанці проголосили ліквідацію царської влади.

Із Острополя загін вступив у Літинський повіт Подільської губернії, сподіваючись підняти там масове повстання. Однак мріям не вдалося здійснитися. До повстанців приєдналося лише 65 чоловік на чолі з братами Шашкевичами.

Потім знову був марш на північ аж до Любара. Карателі намагались змусити загін Ружицького до бою, та він всіляко його уникав і залишив Любар. З невеликими зупинками

пройшов Онацьківці, Гриців, Коськів, Пеньки, Мальки, Лисинці і зупинився на відпочинок у Лашках Старокостянтинівського повіту. За загоном невідступно слідували царські війська. Вони пробували нав'язати повстанцям бій біля с. Лисинці, але Ружицький швидким маршем рушив на Медведівку. Та дві роти Орловського і Кременчуцького полків кількістю в 600 солдат, здійснивши обхід, перерізали повстанцям шлях біля с. Салихи. Розмістивши головні сили в Салисі, карателі розташували частину загону у 800 метрах від села. Для повстанців була приготовлена пастка.

Ружицький розгадав план і, блокувавши дорогу на Медведівку, зупинився з 5-а ескадронами в лісі, навпроти Салихи. Рівно о 9 ранку 26 травня повстанці почали миттєву атаку. Карателі, не витримавши натиску, кинулись в Салиху, але повстанські ескадрони раніше ввірвалися в село і отримали перемогу.

Після цього бою загін ще 2 дні рухався до кордону через Волицю, Новоставці, Антоніни, Олійники. Ружицький розумів, що всім загоном йому буде важко переходити кордон і тому розділив його на дві частини. Одна, яку очолював сам, 28 травня пішла до с. Святець. В той же день ескадрони досягли австрійського кордону і були інтерновані.

Про долю другого загону історики нічого не повідомляють, відомо тільки, що царські війська з цим загоном сутичок не мали.

На цьому повстанці на Волині активні дії припинили.

Незважаючи на поразку, повстання 1863 р. зумовило деяке полегшення умов реформи на Правобережній Україні. Під тиском повстання 1863-1864 рр. та ряду інших факторів царизм змушений був провести в 1864-1870 рр. селянську реформу і в Царстві Польському. Ця реформа закріпила аграрні перетворення, що їх прагнули здійснити повстанці, створила більш сприятливі умови для дальшого розвитку прогресивних тоді капіталістичних відносин.

До речі, серед повстанців був уродженець Ізяслава Мар'ян-Кароль Дубецький. Відбувши заслання в Сибіру, він став видатним польським істориком.

В. Мельник

Література

1. *Марахов Г.И.* Польское восстание 1863 г. на Правобережной Украине. – К.: Из-во Киев. ун-та, 1967. – 257 с.

2. *Леценко М.Н.* Яскраві сторінки спільної боротьби. – К., 1963. – 40 с.

3. *Карван С.Л.* Польське повстання 1863 року на Полонщині // Поляки на Хмельниччині: погляд крізь віки: зб. наук. праць за матеріалами наук. конф. (23-24 черв. 1999 р.). – Хмельницький, 1999. – С. 214-215.

4. *Царик О.П.* Волиняни в польському національно-визвольному повстанні 1863-1864 років // Поляки на Хмельниччині: погляд крізь віки: зб. наук. праць за матеріалами наук. конф. (23-24 черв. 1999 р.). – Хмельницький, 1999. – С. 216-219.

березень

З людьми і для людей

90 років сільськогосподарському кооперативу «ЛЕТАВА»

В сорока кілометрах від м. Кам'янця-Подільського знаходиться Летава, село, в якому в березні 1923 року десять найбідніших селянських господарств об'єднались в артіль «Відродження». Першим головою був обраний С.Ф. Калущкий, пізніше – П.П. Паньков. Господарство мало 23 десятини землі, двоє коней, дві борони, плуг, драпан.

В квітні держава надала артілі грошову позику на насіння, через рік – другу. Це дало можливість придбати шестеро коней, двоє свиней, два вози, два плуги, п'ять борін, культиватор, сівалку, збудувати стайню, майстерню по виробництву черепиці, закласти сад.

На початку 1930 р. в Летаві створено Товариство спільного обробітку землі (ТСОЗ). Воно об'єдналося з артілью

«Відродження», і новому колективному господарству було присвоєно ім'я В. Леніна.

У 1931 році на латавських ланах з'явилися перші трактори, люди працювали самовіддано і примножувалися успіхи артіль: підвищувалася врожайність зернових, збільшувалося поголів'я худоби, птиці. Грошові прибутки колгоспу ім. В. Леніна досягли в 1937 р. 1,1 мільйона карбованців.

Це був перший на Поділлі колгосп-мільйонер. Керували господарством В.І. Дробний (голова) та його заступник Д.В. Бойко.

Двічі – в 1939 і 1940 рр. – представляв колгосп свої надбання на Виставці досягнень народного господарства у Москві. До Почесної книги Виставки було занесено 29 імен передовиків виробництва. Голову колгоспу В.І. Дробного нагороджено орденом Леніна, ланкових: Є.М. Антонюк – орденом «Знак Пошани», Н.Л. Цисар – медаллю «За трудову доблесть». У лютому 1940 р. найвищою урядовою нагородою – орденом Леніна – був відзначений і колгосп ім. Леніна.

В роки Великої Вітчизняної війни, визволяючи Кіровоградщину, загинув голова колгоспу В.І. Дробний. Після визволення Лєтави 1 квітня 1944р., новообраним жінками, інвалідами та підлітками головою колгоспу став Д.В. Бойко.

Поля, зарослі бур'янами, всипані осколками, засіяли залишками насіння і вже в 1944 р. зібрали урожай: по 15 центнерів зернових і по 236 центнерів цукрових буряків з гектара. Майже 10 тисяч пудів зерна здали лєтавчани у фонд Армії, внесли 85 тисяч карбованців на будівництво танкової колони «Радянське Поділля» і 200 тисяч карбованців – на два бойові літаки.

За активну участь у створенні фонду допомоги Червоній Армії, за високі показники у республіканському соціалістичному змаганні Рада Народних Комісарів СРСР в січні 1945 р. присудила колгоспові ім. Леніна перехідний Червоний Прапор.

У перші повоєнні роки в колгоспі налічувалося 765 працездатних, з них – 717 жінок. Згадаємо картину Т.Н. Яблонської «Хліб» (1948), написану в Лєтаві: золота гора збіжжя, жінки крутять віялки, вантажать мішки. Всі роботи – на жіночих

плечах, і тільки воду для жниварів привозив хлопчик. Ця картина – живе уособлення тодішньої дійсності.

Незважаючи на труднощі, летавчани зуміли відродити довоєнну славу колгоспу: в 1947 р. зернових зібрано по 19 центнерів, цукрових буряків – по 353 центнери з гектара. Завершено електрифікацію і телефонізовано основні об'єкти господарства, відремонтовано Будинок культури. За всі ці досягнення у 1948 році одночасно присвоєно Звання Героя Соціалістичної Праці голові колгоспу Д.В. Бойку, ланковим - Г.С. Горячок, Т.Й. Горячок, М.В. Нагурній, А.Т. Миколіній, Г.М. Регельюк, Т.Я. Резник, А.А. Чинник, А.Г. Шутяк, М.Ф. Юрченко, бригадирові трактористів С.М. Миколіну.

Дев'ятнадцятеро передовиків колгоспного виробництва було нагороджено орденом Леніна, шістдесят чотирьох – орденом Трудового Червоного Прапора, близько ста п'ятидесяти – медалями «За трудову доблесть» і «За трудову відзнаку».

До колгоспу ім. Леніна було влито два сусідніх відстаючих господарства, проведено землевпорядкування, вдосконалена структура посівних площ, налагоджені тісні контакти з іншими господарствами колишнього Радянського Союзу.

В 1958 р. за успіхи в розвитку сільського господарства Давиду Васильовичу Бойку вдруге присвоєно звання Героя Соціалістичної Праці з врученням Золотої медалі «Серп і Молот». Він 26 років очолював господарство і зробив його передовим не тільки в області, а й в Україні.

Трудова слава місцевого господарства, після виходу Д.В. Бойка на заслужений відпочинок, продовжилася 10-річним головуванням Володимира Давидовича Ліщука, уродженця села Черча Чемеровецького району, який у Летаві, за високі врожаї, став дванадцятим Героєм Соціалістичної Праці (1976 р.). Після смерті В.Д. Ліщука у 1980 р. колгосп ім. Леніна очолив Михайло Васильович Шаповал.

Колгосп з утворенням самостійної української держави був перетворений в сільськогосподарський кооператив «Летава».

Вже 33-й рік не згасає, а множитья слава «Летави» під керівництвом Михайла Васильовича Шаповала, за період правління якого вдалося досягти не лише успіхів у розвитку

сільського господарства, а й створити потужну соціальну інфраструктуру, що дало змогу затримати місцеву молодь, забезпечуючи гідною зарплатою, безкоштовним житлом та численними привілеями.

Указом Президента України № 859/2010 від 21 серпня 2010 року за визначні особисті заслуги перед Українською державою у розвитку сільського господарства, впровадження прогресивних технологій та передових форм господарювання, багаторічну самовіддану працю Шаповалу Михайлу Васильовичу присвоєно звання Герой України з врученням ордена Держави.

Головні напрями діяльності СГК «Летава» – вирощування зернових культур (пшениця, ячмінь, гречка), відбірної сортової картоплі, цукрового буряку, насіння кращих районованих сортів озимих та ярих зернових, овочевих культур, реалізація племінної великої рогатої худоби чорнорябої породи, виробництво розчинників, оліфи, фарб тощо.

Завдяки правильно обраній стратегії розвитку господарства та невтомному бажанню працювати, «Летава» щорічно отримує мільйонні прибутки, показуючи найвищі результати по зернових культурах (середня урожайність 56 ц/га). За всю історію існування кооперативу не було жодного випадку затримки заробітної плати.

На алеї, що веде до Будинку культури встановлено пам'ятники трьом головам колгоспу, попередникам сьогоденішнього голови.

Особлива гордість – музей історії села, який повністю фінансується господарством і постійно збагачується новими експонатами, які розповідають про здобутки і трудові звершення багатьох поколінь летавчан.

О. Шейн

Література

1. *Про присвоєння М.Шоповалу звання Героя України:* Указ Президента України від 2010 р. № 859/2010 // Уряд. кур'єр. – 2010. – 28 серп. – С. 4.
2. *Про присвоєння звання* Героя Соціалістичної Праці передовикам сільського господарства Української РСР [в т.ч. Ліщуку В.Д.]: Указ Президії Верховної Ради СРСР № 4944-IX від 24 груд. 1976 р. // Рад. Україна. – 1976. – 26 груд.
3. *Про присвоєння звання* Героя Соціалістичної Праці передовикам сільського господарства Української РСР [в т.ч. Бойку Д.В.]: Указ Президії Верховної Ради СРСР від 26 лют. 1958 р. // Рад. Поділля. – 1958. – 28 лют.
4. *Про присвоєння звання* Героя Соціалістичної Праці передовикам сільського господарства Української РСР: Указ Президії Верховної Ради СРСР від 16 лют. 1948 р. // Рад. Україна. – 1948. – 18 лют.
Із змісту: Звання присвоєно: Д.В. Бойку, Г.С. Горячок, Т.Й. Горячок, М.В. Нагурній, А.Т. Миколіній, Г.М. Регельюк, Т.Я. Резник, А.А. Чинник, А.Г. Шутяк, М.Ф. Юрченко, С.М. Миколіну.
5. *Мацевич А.Ф.* Над річкою Летавкою. – К.: Веселка, 1985. – 102 с.
6. *Хлібороб.* Голова ордена Леніна колгоспу ім. Леніна с. Летава Чемеровецького району Володимир Давидович Ліщук. – Хмельницький, 1977. – 4 с.
7. *Мацевич А.* Глибока борозна. – К.: Дніпро, 1974. – 110 с.
8. *Ордена Леніна* колгосп ім. Леніна. – Львів, 1969. – 287 с.
9. *Григоренко О.* Давид Бойко // Хмельниччина: роки становлення та поступу: матеріали Всеукр. наук. іст.-краєзн. конф. – Хмельницький, 1997. – С. 44-49.
10. *Козлов М.* Соль землі // Киев. вест. – 2012. – 21 апр.
11. *Гонтарук М.* Людям на добро. Нові Герої Поділля // Рад. Поділля. – 1976. – 29 груд.

2 січня

Поділля – його край і доля

**До 65-річчя з дня народження
Миколи Івановича Мазура**

Микола Іванович Мазур, живописець, графік, монументаліст, член НСХУ (1987), лауреат першої премії МВС СРСР (1982), Державної премії ім. М.Островського (1989), обласних – ім. Т. Шевченка (1993) та В. Розвадовського (1995), міської ім. Б.Хмельницького (1996), переможець Міжнародного відкритого рейтингу «Золота фортуна» (2001 р. м. Київ), Людина року – 1998, 2011 (м. Хмельницький) народився у Кушівському зернорадгоспі Кушівського району Краснодарського краю (Росія) в українській родині із чернігівським корінням. У десятилітньому віці разом з батьками переїздить у м. Нова Каховка. Після закінчення Одеського державного художнього училища (1968) двадцятилітній юнак, слідом за своїм лебединим коханням до красуні-подолянки Людмили Савчишин, яку у творчих колах знають як Людмилу Мазур, приїхав до Хмельницького.

Життя протікало у турботах про сім'ю, у родинних святах, у буденності і злетах творчої думки. Останнє мало особливий сенс. Інакше не вироста б Люда до яскравої особистості, не здобув би Микола звання народного художника України і численних нагород, що нині має. І діти – Богдан та Оксана, можливо, не стали б мистецьким підпертям батьків. За сорок років Микола Мазур вріс і вгруз у подільський ґрунт. Про те мовлять його живописні полотна (32 їх зберігається у художньому музеї), з якими хмельничани, мешканці столиці, обласних міст знайомились на численних виставках ще з 1972 року. У живописі, перш за все, привертає увагу органічний зв'язок митця із прадавньою культурою народу, умовно-символічна образність, густий, насичений колорит. Міфопоетизація природи, її дарів – чи не найважливіша візія аркушів. У монументалістиці ж художник – дотепник і веселун,

дорослий і дитина водночас, генератор ідей і сміливий новатор, мікс авангарду та реалізму. Його перші об'ємно-просторові композиції, виготовлені з металобрухту, з'явилися 1982 року у міському парку (нині парк ім. М.Чекмана). Згодом нові вироби прикрасили інтер'єр кінотеатру «Планета», куточки обласного центру. Серед цих об'єктів своїми вишуканими формами особливо чарувала «Гармонія». 1992 року її було встановлено біля готелю «Поділля», але, за недолугого керівництва, місто втратило і цей і інші об'єкти – «Політ на повітряній кулі», що разом із комплексом «Сад» «замикав» площу біля кінотеатру «Сілістра», пластичний рельєф на фасаді адміністративного будинку дитячого автомістечка. На щастя, ще радують композиції в парку ім. Т.Шевченка, у Староконстантинові на березі річки Случ, сподіваємось, й у м. Мирний (Соха-Якутія) та у сербському м. Бор.

Не можна оминати увагою і пам'ятники, створені у співавторстві із сином Богданом – відомим українським скульптором, який нині мешкає у Києві. В першу чергу - це «Ангел скорботи», що вже став візитівкою Хмельницького, пам'ятник полеглим у афганській війні, загиблим у мирний час пожежникам, дев'ятиметровий монумент «Віра. Надія. Любов» на майдані Незалежності.

Свої здібності художник реалізував і у педагогічній діяльності. З 1968-го року він викладає у Хмельницькій дитячій художній школі (у 1973-у став її директором). На цій посаді у співавторстві із Петром Сензюком розробив оригінальну методичну програму для дитячих художніх шкіл, яка діяла в Україні кілька років. У 2002-у був запрошений викладати художні дисципліни в Хмельницький національний університет, де працює і нині.

Твори митця зберігаються в музеях та приватних колекціях міст України, Росії, Болгарії, Сербії, США, Бельгії, Німеччини, Канади. Репродукції його творів включені в престижні каталоги, що видавалися в Україні та за кордоном.

Г. Гірник

Література

Про М.І. Мазура

1. *Кульбовський М.* Калинові острови Миколи Мазура // Кульбовський М. З подільського кореня. Кн. 2. – Хмельницький, 2003. – С. 185.
2. *Слободянюк Т.* Микола Мазур і Хмельницький: вчора, сьогодні, завтра // Поділ. вісті. – 2003. – 5 черв.
3. *Маричевський М.* І небо, і земля Миколи Мазура // Образотворче мистец. – 2004. – № 3. – С. 44-47.
4. *Тимофєєва Л.* Міське середовище: агресія псевдокультури // Образотворче мистец. – 2008. – № 1. – С. 78-80.
5. *Мазур М.* «Ті, хто не вижив у голод, благають про пам'ять / розмову з нар. художником України вів М. Жила // Є Поділля. – 2010. – 27 трав. – С. 6.
6. *Кроб П.* Небо і земля Миколи Мазура // Дем. Україна. – 2010. – 22 жовт. – С. 19.

5 січня

«...і тим я щасливий»

**До 70-річчя з дня народження
Мар'яна Івановича Красуцького**

Відомому українському письменникові, заслуженому журналісту України, лауреату багатьох премій – ім. Я. Галана, ім. Ю. Яновського, ім. М. Годованця, ім. В. Булаєнка, ім. Г. Костюка та ім. І. Огієнка Мар'яну Красуцькому 5 січня 2013 року виповняється 70.

Народився Мар'ян Іванович у селі Воскодавинці Красилівського району Хмельницької області. Закінчив Вінницький педінститут, працював у пресі Вінниччини – в багатотиражці Ладижина, заступником редактора Ямпільської райгазети, кореспондентом «Вінницької правди». На початку 70-х минулого століття повернувся на Хмельниччину, очолив

колектив редакції Кам'янець-Подільської регіональної газети «Кам'янецький край». Редагував це видання більше тридцяти років.

Автор трьох десятків книг – романів: «Довга дорога вночі», «Павутиння», «Крик білої ворони», «Редакція», «Злива», «Розрив-трава на лютих перехрестях», – повістей: «Судний день», «За Колимою сонце сходить», «Острів любові», «Березневий грім», «Земля, на якій я живу», «Покаяння» та інших.

З 1998 року – член Національної спілки письменників України. Проза Мар'яна Красуцького написана переважно на документальній основі – про власне дитинство і юність («Спекотливе літо у Воскодавинцях», «Редакція», «Злива»), про трудні долі земляків – подолян Микити Годованця, Григорія Костюка, Івана Огієнка. Автор добре володіє пером, прекрасно знає матеріал, а тому й книги його цікаві, користуються попитом у читачів. Водночас Мар'ян Красуцький – добрий дослідник історії рідного краю. Його книги про Микиту Годованця, Івана Огієнка, Володимира Булаєнка народилися в результаті скрупульозного вивчення архівних матеріалів, опитування живих свідків і очевидців життєвої і творчої діяльності цих яскравих постатей української літератури. Уміння витворити з віднайдених документів цікавий літературний сюжет, дати їм об'єктивне і аргументоване пояснення, роблять книги письменника своєрідними орієнтирами в давній і більш близькій до нас історії Поділля.

Варто зазначити, що автор не заціклюється на одній темі. Йому однаково добре знане сільське і міське життя. Роман «Павутиння», скажімо, про мафію, що тероризує місто. Під личинами різних начальників, їхньої чиновницької прислуги криються кримінальні лиходії, які всіма правдами й неправдами грабують міське населення, збивають свої «капітали».

А ось повість «Спекотливе літо у Воскодавинцях» подає нам картини повоєнного і сучасного села, написано достовірно, яскраво і вистраждано, бо це пережито автором особисто.

Одне слово, Мар'ян Красуцький зустрічає своє 70-річчя як зрілий майстер пера, якому є що сказати читачеві

М. Мачківський

Література

Твори М. Красуцького

1. *Розрив-трава* на лютих перехрестях: роман-докум. – Кам'янець-Поділ.: ПП Мошак М.І., 2008. – 192 с.
2. *Павутиння*: роман. – К.: Укр. письм., 2001. – 191 с.
3. *Довга дорога вночі*: роман. – К.: Укр. письм., 1998. – 197 с.
4. *Земля, на якій живу*: худож.-докум. повість. – К.: Колос, 2003. – 190 с.
5. *Острів любові*: новели. – К.: Укр. письм., 1996. – 55 с.

Про М. Красуцького

1. *Мачківський М.А.* Живи – як сад: труди і дні письменника Мар'яна Красуцького. – Хмельницький, 2007. – 192 с.: фото.
2. *На вістрі* письменницького пера // Гжимайло Ю. Не хлібом єдиним... – Хмельницький, 2004. – С. 248-250.
3. *Мачківський М.* Крилом – у небо!: Мар'яну Красуцькому – 65! // Поділ. вісті. – 2008. – 10 січ.
4. *Савчук В.* Письменнику – звання професора // Літ. Україна. – 2003. – 10 квіт. – С. 6.
5. *Гординчук М.* На терезах правди // Кам'янець-Поділ. вісн. – 2002. – 27 груд.

12 лютого

**Працював задля відродження
духовності нації**

**До 80-річчя з дня народження
Павла Артемовича Фараонова**

Висококваліфікований спеціаліст культосвітньої роботи, громадський діяч, ентузіаст і організатор клубної та бібліотечної

роботи, популяризатор пам'яток історії та культури Хмельниччини. На кожній сходинці життєвого шляху Павла Артемовича Фараонова, запорукою його успіху була самовіддана праця, високий професіоналізм, компетентність, творчий запал, здатність до сприйняття та впровадження інновацій в своїй справі та вміння працювати з людьми.

Народився Павло Артемович Фараонов 12 лютого 1933 року в селі Лісківці Кам'янець-Подільського району Хмельницької області, де і пройшли його дитячі та юнацькі роки. У 1950 році вступив на клубний відділ Кам'янець-Подільського технікуму підготовки культурно-освітніх працівників. Професію культурно-освітнього працівника він обрав не випадково. Йому подобалось дарувати людям радість, прилучати їх до скарбниць духовності і культури українського народу. Після закінчення технікуму молодому енергійному фахівцеві запропонували посаду інструктора-методиста Кам'янець-Подільського районного Будинку культури, згодом - інспектора відділу культури. У 1965 році Павло Артемович очолив районний відділ культури. На цій посаді пропрацював багато літ. На досягнутому не зупинився, з часом закінчив Харківський інститут культури.

З його ініціативи в Кам'янець-Подільському районі було збудовано близько 25 клубних та бібліотечних установ, в яких працювали різнопрофільні напрямки гуртків, художніх колективів, зросла майстерність місцевих авторів. Як справжній висококваліфікований фахівець, організував роботу культосвітніх установ на основі глибокого вивчення тенденцій у відродженні і розвитку національної української культури, духовних потреб людей. Ним були розроблені та впроваджені в практику роботи культосвітніх установ такі форми роботи, як: трибуна громадської думки, центри інформації, молодіжні культурні центри, зустрічі за «круглим столом» та ін. За його сценаріями проводились огляди-конкурси, фестивалі, театралізовані літературно-мистецькі, фольклорні свята. Під його керівництвом Кам'янець-Подільські культпрацівники упевнено виходили на перші позиції в області, цілий ряд художніх колективів стали відомими за межами регіону.

Фараонов П.А. віддав культосвітній роботі 40 років свого життя. Він працював, не заспокоюючись ні на мить. І людей своїх націлював саме так, щоб вболівали за справу, щоб завжди були в пошуках нових форм та методів культосвітньої роботи.

Він користувався шаную і повагою широкої громадськості краю. За сумлінну працю йому присвоєно почесне звання «Заслужений працівник культури України», нагороджений багатьма медалями, Почесними грамотами.

Обирався депутатом районної Ради народних депутатів, головою районної організації Товариства охорони пам'ятників історії і культури, головою Товариства книголюбів.

Відійшов у вічність Павло Артемович 11 травня 1993 р. у м. Кам'янець-Подільський. Рішенням виконкому Рихтівської сільської Ради народних депутатів в с. Лісківці, де народився і проживав Фараонов П. А., вулицю названо його іменем.

Вшанування пам'яті Павла Фараонова, визнанням його творчої діяльності в галузі культури – є запровадження іменної премії. Ця премія вручається щорічно (починаючи з 1994 р.) до дня народження Павла Фараонова особам або колективам, які відзначилися в галузі культосвітньої, творчої, громадської роботи та відродженні національної культури народу.

О. Баваровська

Література

Про П.А. Фараонова

1. *Веретянова І.В.* Серце, віддане людям // Духовні витоки Поділля: Творчі історії краю. Ч.1. Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. 9-11 верес. 1994 р. м. Кам'янець-Подільський. – Хмельницький, 1994. – С. 140-141.

2. *Гладченко П.М.* Знані люди Кам'яниччини: Фараонов Павло Артемович // Кам'яниччина: історія, розвиток, перспективи: Наук. зб. – Кам'янець-Поділ., 2008. – С. 187.

3. *Витяз із Положення* про Хмельницьку обласну премію імені Павла Фараонова в галузі культурно-освітньої роботи // Лауреати обласних премій Хмельниччини: Біобібліогр. покажч. – Хмельницький, 2004. – С.162.

4 березня

**Письменник-модерніст,
редактор і видавець**

**До 130-річчя з дня народження
Павла Олександровича Богацького**

Письменник, журналіст, літературознавець, політичний діяч Павло Богацький народився 4 березня 1883 року у містечку Купині, що нині в Городоцькому районі, у сім'ї священика. Згодом сім'я переїхала до с. Грицьків, де минуло дитинство й отроцтво Павла, а ще пізніше – в с. Нестерівці (нині Дунаєвецького району).

Навчався у Кам'янець-Подільській духовній семінарії, але в грудні 1902 року був звільнений за видання українського рукописного часопису «Проба Сил» та за участь в українському русі взагалі. Дальшу освіту здобував у військовій школі (м. Вільно, тепер Вільнюс). Брав участь у революції 1905-1907 років, у підпільних військових організаціях, за що потрапив до в'язниці, був позбавлений права продовжувати військову службу. В 1907-1908 роках навчався на агрономічному відділі Київського політехнічного інституту.

Літературну діяльність Павло Богацький розпочав 1906 року. Друкувався в альманасі «Терновий листок», газетах «Рідний край», «Громадський голос» (м. Київ), журналі «Бджола» (м. Львів). При активній підтримці Микити Шаповала й Андрія Товкачевського 1909 року взявся за видання журналу «Українська Хата» (м. Київ). В журналі публікував і свої прозові твори, тонкі, психологічного характеру оповідання й повісті («Сонечко», «Помстилася», «Не доскочив», «Тільки правду дай!» та інші), короткі рецензії, театральні замітки.

Як редактор і видавець журналу «Українська хата», потрапляв до в'язниці за публікації деяких матеріалів, зокрема, оповідання Галини Журби «Коняка».

Новий модерний журнал «Українська Хата» тримав напрям на психологізм, віддавав перевагу мистецькому над тенденційним, об'єднував навколо себе в основному молодих письменників. В часопису друкувалися твори Ольги Кобилянської, Олександра Олеся, Грицька Чупринки. Максима Рильського, Павла Тичини, Володимира Свідзінського, Миколи Євшана, Михайла Яцьківа, Христини Алчевської, Миколи Філянського та інших.

В 1914 році, з початком Першої світової війни, журнал було заборонено, а його редактора і видавця Павла Богацького заарештовано і вислано в Наримський край (Сибір).

Після лютневої революції 1917 року П. Богацький повернувся до Києва і виконував обов'язки начальника Київської повітової міліції. Під час гетьманату Павла Скоропадського був заарештований німцями і відбував ув'язнення. Саме у в'язниці уклав збірку новел «Камелії», яка вийшла друком того ж 1918 року в Києві.

У початковий період Директорії Павло Богацький був столичним отаманом (очолював міліцію Києва), брав участь у боях з більшовиками в складі корпусу Січових стрільців. У 1919-1920 роках перебував у Кам'янці-Подільському – спершу, як отаман Коша охорони республіки, згодом – архіваріус Кам'янець-Подільського державного українського університету, повітовий комісар Кам'яниччини. Як журналіст, співпрацював з газетами («Слово», «Наш шлях» та інші), що виходили у Кам'янці – тодішній столиці Української Народної Республіки.

Після поразки української революції опинився на еміграції – спершу в Польщі, згодом в Чехословаччині. У Празі П. Богацький редагував журнали «Нова Україна» (1922-1923), «Трудова Україна», брав участь у роботі Українського громадського комітету.

З утворенням Українського соціологічного інституту керував Кабінетом шевченкознавства, в 1926-1929 роках був головою Українського громадського видавничого фонду.

В 1940 році, виїхавши до Німеччини, працював в «Українському віснику» (Берлін, 1943-45), викладав історію української літератури в гімназії та вчительській семінарії в таборі переміщених осіб Міттевальд (Баварія, 1945-49).

Коли почалась масова еміграція українців із Західної Європи, в 1949 році Павло Богацький виїхав до Австралії, оселився в місті Тірулі, де працював на сталеварні. Водночас продовжував літературну діяльність, публікувався в газеті «Вільна думка» (Сідней). Став одним із засновників і дійсних членів Наукового Товариства Т.Г. Шевченка в Австралії (1953 р.).

За час перебування поза межами України видав повість «Під баштою зі слонової кості» (Берлін, 1923), есе «Сучасний стан світового мистецтва (Прага, 1924), «На шляху до освіти» (Берлін, 1941), критично-бібліографічну монографію «Кобзар» Т.Г. Шевченка за сто років: 1840-1940» (Краків, 1942), підготував «Малу літературну енциклопедію» (видана сином у 2002 році). Опублікував у часописах низку спогадів про різні періоди свого життя.

Павло Богацький помер 22 грудня 1962 року. Його життєвий і творчий шлях потребують праці дослідників літератури.

В. Горбатюк

Література

Твори П. Богацького

Привітання та його історія // Дунаєвец. вісн. – 2000. – 20, 22 січ. – (3 творчої спадщини вченого-земляка).

Про П. Богацького

1. *Прокончук В.* Павло Богацький – наш земляк з австралійської діаспори, учений, краєзнавець // Дунаєвец. вісн. – 1999. – 4, 6 листоп.
2. *Назаренко Є.* Письменник з Купина // Проскурів. – 1999. – 14 лип. – С. 7.
3. *Прокончук В.* З горбів Поділля // Городец. вісн. – 2000. – 7 жовт.

4. *Кость С.А.* Богацький Павло Олександрович / С.А. Кость, С.І. Білокінь // Енциклопедія Сучасної України. – К., 2004. – Т. 3. – С. 121.

5. *Богацький Павло* // Українці Австралії: енцикл. довід. – Сідней, 2001. – С. 76: фото.

4 квітня

Майстер картин-сонетів

До 75-річчя з дня народження Сергія Ісаковича Кравця

75 років з дня народження Сергія Ісаковича Кравця, живописця, графіка, члена НСХУ (1991), члена творчого об'єднання подільських митців «Плоский рів» (1995).

Народився в с. Дашківці на Вінничині. Після закінчення середньої школи виїхав на постійне мешкання до Северодвінська Архангельської обл. 1970 р. закінчив Ярославське художнє училище. Здобуту освіту реалізовував у якості театрального художника, викладача дитячої художньої школи у м. Воркута, куди переїхав 1972 р. Цього ж року вперше оприлюднив свої творчі роботи.

З 1989 р. Сергій Ісакович проживає у м. Хмельницькому, працює монументалістом художніх майстерень. На його рахунок розписи фойє у бібліотеці м. Городок, музичного залу дитячого садочка № 36 у Хмельницькому, школі с. Копачівка на Деражнянщині. Вільний час митець віддає станковому живопису, графіці. Особливістю творчої манери С.Кравця є те, що він працює без палітри, тобто колір наноситься безпосередньо на полотно у потрібне місце. У реалізації своїх творчих задумів автор надає перевагу натюрморту, що, на його переконання, є «живе світло, думка, врешті настрій».

Не від любові до себе, а від любові життя навколо себе, народжувалися його осінні полотна-сонети, де головні персонажі – «Дерево у позолоті, разки бабиного літа, рицарські

обладунки будяка на околиці поля, сільське вікно із мерехтливою плямою газової лампи, останні яблука в саду, сполоханого першим заморозком...» (С. Кравець). Філософ, лірик, романтик – таким увійшов в українську образотворчість Сергій Ісакович, таким залишається й по сьогодні.

Г. Гірник

Література

Про С.І. Кравця

1. *Козак І.* І так хотілось малювати // *Голос України.* – 2009. – 22 січ. – С. 20-21.

2. *Слободянюк Т.* Осінь як ідеальна ностальгія // *Поділ. вісті.* – 2001. – 11 жовт.

11 квітня

Гармонія душі і серця

**До 110-річчя з дня народження
Олександра Івановича Кисельова**

Як швидкоплинно біжить час. Здається, недавно в обласній науковій бібліотеці імені М.Островського проведено науково-практичну конференцію з нагоди ювілею науковця і письменника. А минуло відтоді десять років. На конференцію прибули дочка Людмила Кисельова, онук Олександр Вакуленко з Києва, які виступили із змістовними доповідями. Теплий спогад і вірш присвятив нашому землякові нині покійний поет Дмитро Білоус. Немає потреби про це розповідати, оскільки матеріали конференції опубліковані.

Народився Олександр Іванович Кисельов 11 квітня 1903 року в селі Сатанівка Городоцького району, де його батько завідував казенною лавкою. Він був другою дитиною і єдиним хлопчиком в багатодітній родині, тому батьки

намагалися дати синові належну освіту, однак матеріальні нестатки стояли на заваді. Відтак навчався в Кам'янець-Подільській духовній школі, де навчали за державні кошти. А щоб легше навчалося синові, родина Кисельових переїжджає у Великі Вірмени. На той час Сашко уже був другокурсником Подільської духовної семінарії. Та час був непевний. В листопаді 1920 року до влади остаточно прийшли більшовики. Семінарію закрили. Сашко стає учнем педагогічних курсів. Секретарює в сільській раді села Великі Вірмени, а з вересня 1925-го учителює спершу в с. Ставчани, згодом – у селах Черче, Кизі. Мав прекрасний голос (тенор), віртуозно грав на смичкових інструментах. Керував хором в с. Кизя (1928-1930), Київського університету (1934-1936). Збереглося фото 1928 року, на якому зображено керівника і його співочий колектив.

1931 року стає студентом Київського університету. Слухає лекції відомих українських філологів: М. Зерова, П.Филиповича, М. Драй-Хмари, М. Калиновича та ін. Наполегливість і потяг до знань помітив професор О.Білецький, отож стає його «хрещеним батьком» в науці, літературі – 1939 року О.І. Кисельов закінчив аспірантуру. Звання кандидата філологічних наук одержав 16 червня 1941 року. До війни був ученим секретарем Інституту літератури АН УРСР (1939-1941).

Війна покликала на фронт. У званні старшого лейтенанта викладає політпідготовку в піхотному училищі (1942-1943), був агітатором політвідділу дивізії. У складі військ Першого українського фронту дійшов від Дніпра до Ельби. Був двічі контужений. По війні повертається до наукової праці. В інституті літератури працює на посаді старшого наукового співробітника (1946-1957), завідувачем відділу рукописів (1957-1964), водночас – доцентом кафедри української літератури КНУ імені Тараса Шевченка (1947-1950). Під час ждановських ідеологічних погромів підданий несправедливій критиці. У передовиці газета «Правда України» 5 вересня 1946 року звинувачувала нашого земляка в тому, нібито він закликає колег «знизити температуру критики». Його «опрацьовували» органи держбезпеки. 14 березня 1993 року в листі до мене Любов Никифорівна Потьомкіна (дружина О.І. Кисельова) пише: «Працював багато в турботах і неприємностях. Кілька разів його

забирали в НКВД. Увечері заберуть, вранці привезуть. Я тоді була вагітна. Щоб не хвилювати мене і не нарушати мій спокій, який і так було порушено (безсонні ночі, жіночі сльози, все-все це відбивалося на здоров'ї дитини). Він ніколи не говорив мені, чого його забирали, а одного разу проговорився, сказав мені, що хотіли зробити з мене сексота. Їм не вдалося повішати на нього ярлик зрадника й узурпатора. Він був добрим, чесним, справедливим, надзвичайно хорошим чоловіком і батьком.

Дуже любив співати українські народні пісні (мав хороший голос). В родині всі добре співають. На святкових вечорах всі знали, де звучить хороша пісня, то справа Олександра Івановича, а з ним всі ті, хто був рядом. Він керував університетським хором, був хорошим організатором, мав до цієї справи хороші здібності. Добре грав на всіх народних інструментах. Особливо любив грати на скрипці, яку дуже любив. Дочка пішла в батька, грає на фортепіано, добре співає, захистила дисертацію, працює в КДУ, знає кілька мов».

О. Кисельов вивчав українську літературу кінця 19 – початку 20 ст. Спільно з *О. Білецьким* та *І. Бассом* підготував дослідження «Іван Франко: Життя і творчість» (1956); один з авторів двотомного видання «Історії української літератури» (1954), упорядник і автор передмови до творів П. Грабовського. (1959-1960). О.Кисельов 1964 року захистив докторську дисертацію й одразу ж потрапив у немилість – звільнили з роботи. У жовтні до влади прийшов Л.Брежнєв, наступила доба заморозків. Важко переживав цю несправедливість колишній фронтовик, така подія привела до інсульту. Помер письменник за півгодини до опівночі 23 лютого 1967 року. За спогадами дружини, аби не псувати «властимушим» свято – День радянської армії – подала відомості ніби помер її чоловік 24 лютого.

Крім світлої пам'яті, маємо чималу спадщину вченого-літературознавця, особливо його теоретичні й методичні напрацювання творчості Павла Грабовського. Творча і наукова спадщина О. Кисельова, сподіваюся, стане предметом написання курсових, дипломних та кандидатських робіт.

В. Мацько

Література

Праці О.І. Кисельова

1. *Література гарту* і боротьби: дослідження. – К.: Дніпро, 1972. – 416 с.
2. *Павло Грабовський: життя і творчість* / перероб. і доп. вид. – К.: Держлітвид. УРСР, 1956. – 283 с.: іл.

Про О.І. Кисельова

1. *Олександр Кисельов* і літературний процес в Україні: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. 100-річчю з дня народження. – Хмельницький: Просвіта, 2003. – 150 с.
2. *Мацько В.* Лицар духу і совісті // Поділ. вісті. – 1993. – 16 берез.

3 травня

Життя, що вирує у камені

До 75-річчя з дня народження Миколи Наумовича Обезюка

Микола Наумович Обезюк народився 3 травня 1938 року на Хмельниччині, у селі Білижинці Ізяславського району. Закінчив Львівське училище ужиткового мистецтва ім. Труша, після чого продовжив навчання у Львівському державному інституті ужиткового і декоративного мистецтва на відділі скульптури. 1991 року йому присвоєно звання заслуженого художника УРСР.

Однією із перших вагомих робіт митця став пам'ятник Давиду Гурамішвілі, національному поету Грузії, виконаний для Миргорода на замовлення Міністерства культури. 1971 року Микола Обезюк взяв участь у конкурсі до 100-літнього ювілею з дня народження Лесі Українки, у якому отримав вищу відзнаку.

Скульптура, виконана відповідно до його моделі, була встановлена у Луцьку. Серед творчого доробку скульптора – пам'ятники Івану Пулюю, Тарасу Шевченку, Денису Січинському.

Значну частину свого часу Микола Наумович присвятив створенню рельєфів. Найвідоміший з них – композиція для оздоблення кінотеатру «Київська Русь», у якому постає легенда про трьох братів – Кия, Щека, Хорива та їх сестру Либідь.

Творчій манері Обезюка притаманне свідоме загострення найхарактерніших рис особистості, що дає змогу сконцентруватися на головному. Прослідковується це і в останніх роботах автора, якими стали пам'ятники Борису Грінченку у Києві та Ользі Косач-Драгомановій у Луцьку. Їх відкриття відбулося у 2011 році напередодні 20-ї річниці Незалежності України.

К. Шпаківська

Література

Про М.Н. Обезюка

1. *Дьомін М.* Обереги Миколи Обезюка // Укр. культура. – 2008. – № 10. – С. 23-24: фото кольор.
2. *Назаренко Є.* Пісня в камені Миколи Обезюка // Є! – 2001. – № 99. – С. 13.
3. *Обезюк Микола Наумович* // Мистецтво України: біогр. довід. / за ред. А.В. Кудрицького. – К., 1997. – С. 444.

3 травня

Великий пересмішник- фольклорист

До 140-річчя з часу смерті Степана Васильовича Руданського

Максим Рильський, розповідаючи про творчість пісняра, фольклориста з Поділля, писав: «За моїх дитячих та юнацьких

літ ім'я Степана Руданського було одним із найпопулярніших письменницьких імен у дожовтневому українському селі... Степан Руданський справді заслуговує на найдорожчий у світі титул – титул народного поета».

Незважаючи на трагізм життєвої і творчої долі (всупереч волі батька-священника Степан Руданський замість вступу до Петербурзької духовної академії вступив до медико-хірургічної академії. Розгніваний батько позбавив сина будь-якої матеріальної допомоги. Недоїдання, кліматичні умови Петербурга спричинили захворювання на туберкульоз, який вкоротив віку поету-романтику) при житті не опублікована жодна з трьох збірок «Співомовок козака Вінка Руданського» (1857-59, 1859-60, 1856-61), його пісні, співи, поеми про українських гетьманів – особливо «Приказки» – переповнені оптимізмом, дотепним українським народним гумором, їдкою сатирою на тогочасну владу.

Головними персонажами поетично-гумористичних «Приказок», що складають найбільший пласт його етнографічної творчості (231 твір), є всілякі зайди (ляхи, москалі, жидикорчмарі, чиновники, священнослужителі). Українці мстилися своїм гнобителям усними в'їдливими дотепами, байками (*по-сучасному – анекдотами – М.К.*), демонструючи свою духовну і моральну зверхність. А фольклорист С. Руданський подав їх у поетичному сюжетному викладі.

Саме за ці національні мотиви, що пронизували всю творчість митця, твори С. Руданського зазнавали від царської цензури постійної відмови в друкуванні, якщо не брати до уваги чотирьох віршів, надрукованих у тижневику «Русский мир» (1859) та двох віршів у журналі «Основа» (1861). Потім почав діяти горезвісний Валуєвський циркуляр (1863) щодо заборони друкування українською мовою.

Тільки після смерті С. Руданського у 1880 році Олена Пчілка видала у Києві невеличку книжечку його «Співомовок». Вже у кінці XIX ст. у Львові було видано чотиритомник його творів. В цьому і весь трагізм творчої долі С. Руданського.

Згодом більшовицька цензура і меншовартісно-малоросійський переляк просто *вкрали (!)* у кількох українських поколіннях сміх поета-самородка С. Руданського.

Ім'я Степана Васильовича увійшло в історію світової літератури як першого перекладача українською мовою «Ліади» Гомера. (Хоча у нього є переклади декількох фрагментів «Енеїди» Вергілія, переклад «Слова о полку Ігоревім»).

Для нас сьогодні неоціненним скарбом є його фольклорно-етнографічні опоетизовані записи усної народної творчості.

Ще в роки навчання у Кам'янець-Подільській духовній семінарії (1849-1855) юнак Руданський захопився фольклором. Під час літніх вакацій подорожував рідним Поділлям і збирав та записував народні пісні, байки, приказки, небилиці тощо. А в 1852 році склав дві рукописні книжечки народних пісень під назвою «Народные малороссийские песни, собранные в Подольской губернии».

Збираючи перлини усної народної творчості, Степан Руданський поставив перед собою триєдине завдання:

1. В кожній оповідці *«зберегти силу людської зміслової творчості»*. Себто передати її дослівно, зберегти подільський діалект, польську або московську мову.

2. Записані в різний час і в різних місцях народні оповідки одного змісту подати цілісним сюжетним віршем («співом»).

3. *«Дати певний лад для тих хибних народних оповідок, для котрих народ не придбав іще складу...»*

В «Преслівлі» до «Байок світових» Степан Руданський пише:

«І певно, що хто тільки чув від людей тії оповідки, той і по їдних співах завважить, наскільки я витримав свою нелегку задумку. Але святий теє знає, чи багато в нас таких знаходиться! На наше нещастя, наші молоді паничі іще з того часу, як перший раз заглянуть у школу, уже починають забувати і свою мову і своїх людей... А скінчивши школи і натягнувши чужий жупан,... виходять ні родині свічка, ні Москві огарок.»

Як гостро актуальні ці слова генія сьогодні, коли йде тотально-агресивна русифікація України!

М. Кульбовський

Література

Твори С.В. Руданського

1. *Вибране.* – Сімферополь: Таврія, 2002. – 368 с.
2. *Повій, вітре,* на Україну: переклади мовами народів світу. – К.: Голов. спеціал. ред. л-ри мовами нац. меншин України, 2003. – 320 с.
3. *Твори:* співомовки. – К.: ВАТ «Вид-во «Київ. правда», 2005. – 400 с.
4. *Усі твори* в одному томі / уклад. Г. Латник. – К.; Ірпінь: Перун, 2007. – 823 с.: іл..

Про С.В. Руданського

1. *Степан Васильович Руданський* // Завальнюк О.М. Минуле і сучасне Кам'янця-Подільського: політики, військові, підприємці, діячі освіти, науки, культури й медицини: іст. нариси / О.М. Завальнюк, О.Б. Комарницький, В.Б. Стецюк. – Кам'янець-Поділ., 2007. – С. 145-153.
2. *Назаренко Є.Д.* Подільські видання творів Руданського // Духовні витоки Поділля: творці історії краю: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – Хмельницький, 1994. – С. 126-127.
3. *Яропуд Л.Г.* Співомовки С. Руданського // Матеріали ІХ-ої Подільської краєзнавчої конференції. – Кам'янець-Поділ., 1995. – С. 414-416.
4. *Будзей О.* Всміхається Руданському нове тисячоліття // Подолянин. – 2009. – 23 січ. – С. 8.
5. *Вінюкова В.* Степан, Іван і Марія: [кам'янецький період життя і творчості С. Руданського] // Подолянин. – 1998. – 30 січ. – С. 8.

12 травня

**Редактор – видавець, літератор,
перекладач**

**До 90-річчя з дня народження
Мирослави Пилипівни Лещенко**

Народилась Мирослава Пилипівна Тиміш-Лещенко 12 травня 1923 року у с. Шмирки Волочиського району в українській інтелігентній родині. Батько, Пилип Тиміш-Лещенко (нар. 1891) – вихованець київської військово-фельдшерської школи, був учасником 1-ї світової війни, нагороджений Георгіївським хрестом; під час революції був студентом історико-філологічного відділення Університету св. Володимира; в часи УНР – журналіст, член редколегії газети «Україна» Військового Міністерства УНР.

Починаючи з 1925 року сім'я Лещенків проживала на території сучасного Красилівського району. Батько працював вчителем в різних школах. В 1931 році Пилип Лещенко працював кореспондентом районної газети. У 1937 році він був вчителем української мови та літератури Михайловецької семирічки. Тут його і заарештували в рамках сфабрикованої колективної «антирадянської справи» (кампанія по виконанню наказу НКВС № 00447), як «активного учасника контрреволюційної націонал-фашистської диверсійно-терористичної організації» судили «трійкою», і того ж року розстріляли.

Сім'я перед арештом проживала у Красилові. Тут Мирослава закінчувала школу. Тут була учасником драматичного гуртка, що діяв при будинку культури.

У 1938 р. вступила до Київського пединституту. Деякий час мешкала в Києві під виглядом хатньої робітниці в рідного дядька – першого ректора Учительського інституту за часів УНР Івана Ліщенка.

З початку Другої світової війни брала участь в обороні Києва у складі студентського стрілецького батальйону на

Білогородському напрямку. У 1942-1943 роках – зв'язкова партизанського загону в с. Медвин на Богуславщині. (Згідно з деякими джерелами вважається зв'язковою ОУН під час війни – авт.).

Після війни в 1946 році закінчила українське відділення філологічного факультету Київського пединституту (з відзнакою). З 1946 року до 1949 року навчалася в аспірантурі при кафедрі української літератури.

У 1949-1950 роках працювала викладачем української мови у Київському театральному інституті. У 1950 році перейшла на видавничу роботу. З 1951 року по 1973 рік працювала у Держлітвидаві України, почавши коректором і доросла до заступника головного редактора.

Гострий розум, виняткова дипломатичність і врода не могли залишатися непоміченими, попри всі її намагання триматися непримітно. У 1970 році на запрошення тогочасного керівника Держкомвидаву УРСР Івана Педанюка Мирославу затвердили секретарем українського представництва в ООН. Після загибелі, за нез'ясованих обставин самого І. Педанюка, всіх працівників, відібраних особисто ним, було замінено іншими. Ще одна загадка української історії...

У 1973 році, на запрошення керівництва Спілки письменників України (П. Загребельного, Б. Олійника, Ю. Збанацького), очолила видавництво «Радянський письменник», де сім років працювала головним редактором, а згодом ще й директором. Пізніше обіймала посаду заступника головного редактора Держлітвидаву України (тепер видавництво «Дніпро»).

Як літературознавець видала літературні біографії українських письменниць: Ольги Кобилянської та Ванди Василевської, переклала поетичні та прозові твори Я. Неруди, Я. Купали, А. Гайдара, П. Проскуріна, О. Бека, В. Ардаматського, С. Вороніна, П. Капици, А. Рошки, В. Астаф'єва та інших.

У 1989 році стала співзасновником і відповідальним секретарем організації Всеукраїнського товариства «Меморіал» імені Василя Стуса. Входила до Всеукраїнського товариства політв'язнів та репресованих, Братства вояків ОУН-УПА та Всеукраїнського комітету захисту прав людини.

У 1991 році виступала громадським захисником на судовому процесі над народним депутатом Степаном Хмарою.

Член Національної Спілки письменників України з 1976 року. Член НСЖУ.

Лауреат премії ім. Братів Шеметів – перших українських газетярів (2007 р.).

Мала численні відзнаки за фінансово успішну видавничу діяльність в часи УРСР. Особливо плідною була її робота на посаді керівника недержавного видавництва «Радянський письменник»: винятково за доходи, отримані під її безпосереднім керівництвом, було впорядковано будинок-музей М.Волошина (Коктебель), збудовано поліклініку Літфонду (Київ), відремонтовано й добудовано БТ письменників (Одеса), споруджено багатоквартирний будинок для письменників (Київ) та ін.

Померла 17 березня 2011 року.

О. Байдич

Література

Твори М.П. Лещенко

1. *Ольга Кобилянська*: літ. портрет. – К.: Дніпро, 1973. – 171 с.
2. *Ванда Василевська*: нарис життя і творчості. – К.: Дніпро, 1986. – 150 с.

Про М.П. Лещенко

Лещенко Мирослава Пилипівна // Мацько В. Літературне Поділля. – Хмельницький, 1991. – С. 42.

13 червня

Пісень та арій лоза гнучка

**До 50-річчя з дня народження
Валентини Анатоліївни Степової**

Згадує мати співачки Людмила Варфоломіївна Стельмах:

– Ще говорити не вміла, а вже мені підспівувала. А вже з п'ятирічного віку пробувала співати зі мною у два голоси популярні тоді на Поділлі народні пісні. Ясна річ, вона – горак, а я їй вторила.

Згодом і Валентина Анатоліївна в телеінтерв'ю обмовилась:

– Пам'ятаю всю ніжність маминого співу. І найперше її колискові пісні. Їх я наспівувала і своєму маленькому Артемчикові.

У родині Стельмахів (дівоче прізвище співачки) завжди панував культ української (подільської) пісні. Але життя співачки склалося так, що в дитинстві вчилась грати на скрипці в Полонській ДМШ, ходила на бальні танці, грала у шкільному ляльковому театрі, співала в хорі.

Шлях до оперної сцени у Валентини Степової проліг через Хмельницьке музичне училище ім. В. Заремби (диригентсько-хоровий відділ). Після училища два роки працювала артисткою ансамблю «Козаки Поділля». Зрештою, п'ятирічне навчання у Київській державній консерваторії (нині – Національна музична академія) в класі народної артистки УРСР і СРСР незабутньої Євгенії Мірошніченко, чийм співом зачудовувалась з дитинства, колекціонуючи грамофонні платівки і магнітофонні касети з оперними аріями «богині співу».

Валентина Степова не відразу після консерваторії попала на столичну оперну сцену. Довелось певний час працювати в оперній студії при консерваторії, солісткою Київської філармонії та в театрі музичної комедії. Підсумком тієї діяльності став відеокліп «У ритмі балеро» (1994), в якому В. Степова розкрила свій багатогранний талант – спів, танець, драматична

гра. Багаторазовий показ цього кліпу по українському телебаченні зробив ім'я нашої землячки популярним.

Згодом В. Степова деб'ютувала в Київському оперному театрі партією Лючії де Ламермур в однойменній опері Г. Доніцетті. Уже на той час вона мала у своєму репертуарі партії Чіо-Чіо-Сан (Дж. Пуччіні «Мадам Баттерфляй»), Віолетти (Дж. Верді «Травіата»). Згодом успішно виконувала партії колоратурного сопрано – Мюзетти (Пуччіні «Богема»), Церліни (В.-А. Моцарт «Дон Жуан») та Цариці Ночі в «Чарівній флейті» В.-А. Моцарта. Ці партії неодноразово виконувала під час зарубіжних гастролей в Австрії, Франції, Англії (1995-1998). В Англії вона записує два аудіодиски. Один – десять оперних арій та камерні твори. Другий – українські народні пісні. Там же записала посвяту «Діві Марії» подільського композитора О. Дударя на слова Б. Грищука, яка була дуже популярною в українській діаспорі.

Досягнувши висот оперного і камерного співу, В. Степова ніколи не забуває про рідне Поділля. Часто виступає з благодійними концертами у Хмельницькій філармонії та в музично-драматичному театрі з нашим симфонічним академічним оркестром (головний диригент, заслужений діяч мистецтв України С. Леонов) та з театральним оркестром (диригент Л. Деркач).

Останнім часом подільські телеглядачі можуть бачити виступи нашої землячки як солістки та в ансамблі з оперними співаками (нашими земляками), заслуженими артистами України Петром і Павлом Приймаками в супроводі Національного академічного оркестру українських народних інструментів під орудою нашого земляка, народного артиста України, лауреата Національної премії імені Т. Шевченка, професора Віктора Гуцала.

Красива зовнішність, висока вокально-технічна майстерність співу у поєднанні з благородством і тембральним багатством голосу, обширний репертуар та витончений артистизм подачі сценічних образів перетворюють концерти Валентини Степової в справжнє музичне свято-дійство.

М. Кульбовський

Література

Про В.А. Степову

1. *Золота фортуна* – символ величі: Валентина Степова, солістка Нац. опери України // Золота книга ділової еліти України: презентац. альм.: у 4 т. – К., 2000. – Т. 2. – С. 45.

2. *Козак М.І.* В обіймах вічної музики: Валентина Степова // Полонне: історія і сучасність. – Полонне, 2006. – С. 249.

3. *Кульбовський М.* Колиска Валентини Степової // Кульбовський М. З подільського кореня: публіцист. нариси з історії культури на Поділлі (середина XIX-XX ст.). – Хмельницький, 1999. – С. 110-114.

4. *Десять прославлень Богородиці* від Валентини Степової // Проскурів. – 2007. – 20 груд. – С. 19.

5. *Клейменова О.* Іменини, іменини Валентини. Повний зал гостей // Голос України. – 2003. – 27 черв. – С. 16.

6. *Кириченко О.* Виправдана любов: Валентина Степова запрошує // День. – 2003. – 18 черв. – С. 6.

15 червня

Автор вічних мелодій

**До 180-річчя з дня народження
Владислава Івановича Заремби**

Видатний український композитор, піаніст і педагог, наш талановитий земляк Владислав Іванович Заремба народився 15 червня 1833 року у м. Дунаївці.

Дитинство і юність майбутнього композитора і музиканта пройшли на квітучому Поділлі, серед самобутніх народних подільських пісень, які він гарно виконував, за свідченням

сучасників, під власний акомпанемент. З юнацьких років Владислав збирає та записує улюблені народні пісні, як українські так і польські, завдяки чому, згодом створить чудові та високохудожні обробки цих народних шедеврів для голосу і фортепіано.

В 1846 році сім'я В.І. Заремби переїхала до м. Кам'янець-Подільський. Там він здобув музичну освіту у відомих музикантів та педагогів братів Антона та Івана Коціпінських, які неабияк вплинули на формування музичного світогляду та смаків Владислава.

Музично-педагогічна та виконавська діяльність Владислава Івановича розпочалася у м. Житомирі. З 1862 року він проживав у м. Києві, де здобув загальне визнання як талановитий педагог, невтомний пропагандист музичної культури, обдарований композитор. У навчальних закладах м. Києва, серед яких жіночі пансіони та інститут шляхетних дівчат, В. Заремба викладає музику та хоровий спів.

Це роки розквіту композиторського таланту, коли з-під пера Владислава Івановича один за одним з'являються фортепіанні п'єси, пісні та романси на слова Т.Шевченка, Є.Гребінки, М. Петренка та польських поетів. Серед програмних фортепіанних п'єс особливу популярність здобули «Прощання з Україною», «Думка-шумка», «Реве та стогне Дніпр широкий», «В кінці греблі шумлять верби», «Зібралися всі бурлаки».

Його збірка романсів та пісень на вірші Т.Шевченка «Музика до Кобзаря» містила понад 30 творів. Найбільш відомі – обробки для голосу і фортепіано популярних та народних українських пісень «Якби мені, мамо, намисто», «Дивлюсь я на небо», «Утоптала стежку», «Якби мені черевички», «Калина», «Така її доля», «Де ти бродиш, моя доле».

Як композитор, В.Заремба започатковує новий жанр в українській музиці – фортепіанну фантазію на тему української народної пісні. І в наш час популярними є його фортепіанні обробки народних пісень, серед яких «Гей, ви хлопці, славні молодці», «Ні, мамо, не можна нелюба любити», «Стоїть гора високая» та ін. Особливо ж знаковою є талановита обробка пісні «Дивлюсь я на небо» на слова М.Петренка та

Л.Александрової, що стала своєрідною візитною карткою композитора.

Важливий внесок композитора також у створення вокального та фортепіанного педагогічного репертуару. Польською мовою видано популярні педагогічний збірник «Пісенник для наших дітей» та збірку п'єс для фортепіано «Маленький Падеревський». Кращі твори В.І. Заремби здобули стійку популярність завдяки мелодійності, зворушливості, щирому національному колориту.

Помер 11 жовтня 1902 року та похований в м. Києві.

Як данина пам'яті славетному землякові, видатному українському композитору, піаністу і педагогу, який своєю діяльністю сприяв розвитку української національної музики, постановою Кабінету Міністрів України від 02.02.2000 р. Хмельницькому музичному училищу було присвоєне ім'я Владислава Івановича Заремби. У 2000 р. музичне училище стало ініціатором і організатором Всеукраїнського конкурс-фестивалю українського солоспіву ім. В.І. Заремби. Мета фестивалю-конкурсу – сприяти популяризації мистецтва академічного співу, підтримувати та розвивати традиції українського солоспіву, духовну культуру нашого народу. У період з 2002 по 2012 р. відбулося п'ять конкурсів. Членами журі були видатні співаки сучасності, народні артисти А. Мокренко, В. Ігнатенко, В. Буймістер, А. Дуда, І. Даць, В. Дудар, Н. Шевчук, В. Гронський.

Е. Широкова

Література

Про В.І. Зарембу

1. *Прокончук В.С.* Владислав Заремба – український і польський композитор // Поляки на Хмельниччині: погляд крізь віки: зб. наук. праць за матеріалами міжнар. наук. конф. (23-24 черв. 1999 р.). – Хмельницький, 1999. – С. 562-565.

2. **Печенюк М.А.** Владислав Іванович Заремба // Печенюк М.А. Музиканти Кам'яниччини: біогр.-репертуар. довід. – Хмельницький, 2003. – С. 5-6.

3. **Заремба Владислав Іванович** // Капустін В. Одна на цілий світ: розповіді про творців укр. пісень, які стали народними. – К., 2003. – С. 137.

4. **Кабачинская С.** «Народные песни» Владислава Зарембы // Зеркало недели. – 2000. – 19 февр. – С. 16.

5. **Міцінська Т.** Він земляком нашим був // Ровесник. – 1998. – 26 черв.

6. **Кульбовський М.** Чому я не сокіл?.. // Проскурів. – 1995. – 16 серп.

7. **Браташ Р.** Коли збирають насіння // Дунаєвец. вісн. – 1999. – 24 черв.

4 липня

Слідами швидких неприкаяних літ

**До 55-річчя з дня народження
Ігоря Миколайовича Римарука**

В останні роки свого життя Ігор Миколайович очолював Асоціацію українських письменників і був головним редактором часопису «Сучасність». Його вірші перекладалися багатьма мовами світу, друкувалися в англо, іспано, румуно, шведсько, німецькомовних антологіях української поезії.

Чи був Ігор Римарук сучасним поетом?

Безперечно!

Коли гортати останнє (посмертне – 2008) найоб'ємніше видання його вибраних творів «Сльоза Богородиці» (400 стор., 326 поетичних мініатюр, в т.ч. 26 сонетів), яке вийшло в серії видань лауреатів Національної премії України імені Т.Г. Шевченка, – а І. Римарук удостоєний був її у 2002 році, – то переконуєшся у величі й потужності мистецького дару нашого земляка. Його поезія осяяна романтично-сюрреалістичною

світобудовою, сповнена медитативного нічного усамітнення, «...коли до руки приростає перо» (цілий блок і окрема збірка «Нічні голоси»). Але в ній нема фаталістичної розпуки. Все це у Римарука йде від чутливої й надто ранимої душі, від усвідомлення скороминучості життя:

...І на вбогу Свічу

Прилетіли нічні голоси...

Загалом, образно-поетична стихія Ігоря Римарука чимось близька до «Герніки» Пабло Пікассо. Від його віршів віє внутрішньою силою емоцій, якоюсь недомовленістю, благородною меланхолійністю рефлексій на наше розхристане «державотворення». Його поетична палітра насичена складною метафорикою, містикою й ерудованістю художницького мислення. Певною сократівською завуальованістю образу.

Слово у Ігоря Римарука звучить без надриву, хоча з деяким трагізмом. Образна сфера обширна – від епохи Київської Русі («До Святослава», «Чернігів», «Лучник» і т.д. до нашого духовно знівченого сьогодення, коли «...п'ястуком каяття обчухране життя» («П'ятикнижжя: час ікс», «TABULA RASA» (лат. – чиста дошка), «Лікарю, зцілися – сам!» та інші).

І це не дивно. Адже апогей творчого злету І. Римарука припадає на злам століть і тисячоліть, коли розпалась «імперія зла» і утворились нові держави, змінились суспільні формації. Тому й звучать у нього мотиви неосаяжності й мінливості оточуючого світу, бентежне намагання пізнати закони реальності і самого себе. Монологічні вірші повняться драматизмом боротьби духу й гнітючої реальності. Складні філософські ідеї розчинені в незвичній стилістиці вислову.

За стилістикою вірші Римарука самобутні й дещо незвичні для сприйняття, відсутня традиційна описовість (сюжетність). Хоча його вірші легко впізнавані серед сонму поетів за експресивною енергетикою думки, зрілістю поетичного бачення, високою інтелектуальністю мислення. Кожна фраза майстерно відшліфована, образність яскрава, ємка, викликає безліч асоціацій у читача. Хоча й зустрічаються верлібри.

Окремого слова заслуговують сонети Ігоря Римарука, якими обрамлена збірка «Сльоза Богородиці». Саме в сонетах криється вся суть назви збірки: Богородиця оплакує Руїну

Україну! Продовжуючи традиції Франка, Зерова, Рильського, Малишка, Павличка і подолянина Коляновського щодо збереження форми й стилістики сонету, Ігор Римарук знаходить свій власний образний стрій. На відміну від любовних сонетів Петрарки, адресованих Лаурі, Римарук обрав їх тематику суто філософську.

В роздумах про «Різдво» (триптих) автор декларує:

*Віршиник, художник і Бог –
Мудрі, як діти.*

У сонетарному триптиху «Пейзаж», розміщеному в кінці збірки, автор зображає знищений нуворишами вщент шахтарський Донбас, що став новітнім Некрополем нашої Незалежності:

Пейзаж – немов у москалі забрили,
*Безмовний, сірий степовий мутант...
Не втямили глухі підземні брили,
Про що їм знов нашіптує метан.
Пішли не в гайдамаки – в некрофіли
Славетні шахти: стрось, без метань...*

Синтезуючи все сказане, можна резюмувати: поезія Ігоря Римарука – це голос холодного розуму, що заплутався у сітях самотності й безнадії. В його письмі виразно проступають апокаліптичні настрої, що дуже симптоматично сьогодні.

М. Кульбовський

Література

Твори І.М. Римарука

1. *Сльоза Богородиці*: вибране. – К.: Дніпро, 2008. – 398 с.
2. *Висока вода*. – К.: Молодь, 1984. – 14 с.
3. *Діва обида*: віддання і відлуння. – Вид. 2-е, доп. – Л.: Кальварія, 2002. – 160 с.
4. *Перед* «Автопортретом зі свічкою» Тараса Шевченка; Дощ; Новорічне; Блудний син; Зірка ...: [поезія] // Літературна

Хмельниччина ХХ століття: хрестоматія / упоряд. М.Ф. Федунець. – Хмельницький, 2005. – С. 564-570.

5. *Ворота*; Берег високий; Три потоки місячного світла // Антологія української поезії. – К., 1986. – С. 413-415.

Про І.М. Римарука

1. *Талалай Л.* В чеканні третього листа // Літературна Хмельниччина ХХ століття: хрестоматія / упоряд. М.Ф. Федунець. – Хмельницький, 2005. – С. 562-564.

2. *Якубовська М.* Чи важко жити, а не виживати...: (штрихи до літ. портрета Ігоря Римарука) // Якубовська М. У дзеркалі слова: есеї про сучасну укр. л-ру. – Л., 2005. – С. 489-498.

3. *Поетичне кредо* Ігоря Римарука // Бесимайло Ю. Не хлібом єдиним ... – Хмельницький, 2004. – С. 245-247.

4. *Стасенко С.* Римарук голосом Биструшкіна: [вечір пам'яті поета] // Літ. Україна. – 2011. – 3 листоп. – С. 2.

5. *Грозян Л.* Неофіт модернізму родом з Ізяславщини // Поділ. вісті. – 2011. – 16 серп. – С. 6.

6. *Тарасюк Г.* І заміміє поруч слово – мій духівник і наглядач // Літ. Україна. – 2002. – 14 берез.

12 липня

**Відомий скульптор сучасності —
кавалер Ордена Почесного легіону**

**До 125 – річчя з дня народження
Хани Орлової**

Критики зараховували Хану Орлову до невеликої групи європейських художників, що «дали нове життя скульптурі». Як писав Анатолій Луначарський, значне місце в її творчості посідає, так звана, монументальна карикатура; вона виявляє внутрішню суть об'єкта «шляхом крайнього стискання основних

рис його форми, викликаючи курйозне, майже страшне відчуття». Інші говорили про «скульптурний гротеск» та «експресіоністичний реалізм» нашої землячки.

Місцем її народження часто називають міста Костянтинівка Харківської або Донецької областей, що є помилкою. В дійсності вона народилась 12 липня 1888 року у м. Старокостянтиніві в релігійній єврейській сім'ї, що емігрувала в Палестину в 1904 році.

Поселилась родина в общині Петах – Тиква, яка була заснована прихильниками халуціанства. Тут її батько обробляв землю, а вона працювала швачкою.

Існує декілька легенд про те, як вона почала займатися скульптурою. За однією з них, дівчині приснився сон, нібито ліпить з натури портрет відомого ізраїльського поета Хаїма Бялика, віршами якого захоплювалася ще в юності. Цей сон і справді здійснився через багато років.

Оскільки сім'я не схвалювала її захоплення скульптурою, то Хана в 1910 році переїхала в Париж, що був тогочасною художньою столицею світу.

Навчалась малюнку в Національній школі декоративного мистецтва. Разом з нею там навчались П. Модільяні (в 1920 році Хана виготовила його посмертну маску), Ж. Кокто, Г. Аполлінер, П. Пікассо, М. Шагал). Опанувала також мистецтво скульптури у «Вільній російській академії», організатором та керівником якої була російська художниця Марія Васильєва.

В 1913 році перші її роботи виставлялися в Осінньому салоні (експонувались два виготовлені з дерева бюсти). Критики оцінили їх, як роботи високого професійного рівня.

В пошуках власного стилю, скульптор працювала в різних напрямках мистецтва (експресіонізму, кубізму, витонченої стилізації).

В 1915 році її роботи виставили в галереї Бейхерма – молодшого, де вони зайняли гідне місце поряд з творами Анрі Маттіса, Кеес Ван Донгена і Жоржа Руо. Впродовж тривалого часу Хана створювала скульптури з дерева, часто не враховуючи природні можливості цього матеріалу, використовуючи його для реалізації своїх ідей, інколи навіть знищуючи деревну фактуру. Виготовлені з дерева «Портрет Жанни Ебютері» («Діва»),

«Амазонка». «Вагітна», «Дама з віялом» і «Танцююча пара» Орлова згодом повторила у бронзі, прагнучи знайти в плавкому металі незвідані раніше можливості.

Репродукції з її ранніх робіт були використані в збірнику поезій Арі Юстмана, дружиною якого вона стала в 1916 році. Відомий поет Гійом Аполлінер, одержавши в подарунок книгу, писав автору: «Дуже вдячний за поезії, які Ви мені прислали разом з фотографіями приємних і дуже значних скульптур». Сімейне щастя виявилось коротким. Арі загинув на фронті Першої світової війни в тому ж 1916 році.

Новий етап творчості митця розпочався в післявоєнний період. Для її скульптур цього періоду характерні монументальність і лаконічність форм. Гумором забарвлені антропоморфічні зображення тварин «Індик», «Собака», «Павич» та інші. Роботи Хани стали популярними і швидко розкуповувалися французькими та американським музеями.

В особистому житті Орлової найбільш вдалим був 1925 рік, коли вона отримала французьке громадянство і була нагороджена орденом Почесного легіону.

Експонувалися роботи відомої скульпторки і в Москві. У російському відділі виставки «Сучасного французького мистецтва» виставлялись п'ять бронзових скульптур, від яких місцева публіка була в захопленні. А тогочасні російські критики заговорили про незвичайний портретний дар Орлової, відзначаючи, що вона створює граціозний у своїй єдності і водночас спрощений образ. В цілому, для її мистецтва була характерна боротьба експресивних і конструктивних начал, в якій переможцем виходить стійка тенденція до експресії.

Після окупації Франції нацистами, в 1940 році Орлова змушена емігрувати у Швейцарію, залишивши в своїй паризькій майстерні близько сотні кращик робіт. Останні загинули в горнилі війни.

У творах середини 40-х років присутній навіяний тогочасними подіями трагізм («Повернення», «Вдова»). А в 50-60-х роках Орлова плідно працює над скульптурними образами балерин. У цей же період вона виготовляє ряд робіт, пов'язаних з народженням єврейської держави: бюст Д. Бен – Гуріона (прем'єр-міністра і міністра оборони Ізраїлю), скульптурну

групу «Материнство», скульптуру «Орли», пам'ятник Д. Грунеру (страченому англійцями) в Рамат – Гані, «Пам'ятник трьом льотчикам», «Поранений птах», «Голуб миру» (останній для Палацу націй в Єрусалимі).

У післявоєнний час персональні виставки всесвітньо відомої скульпторки пройшли в Парижі, Амстердамі, Осло, Нью-Йорку, Чикаго, Сан-Франциско, Тель-Авіві, Єрусалимі, Хайфі. У 1968 році вісімдесятирічна Хана Орлова приїхала в Ізраїль для участі у своїй ювілейній виставці. Але так і не відвідала її, оскільки раптово померла 18 грудня того ж року.

Твори талановитого скульптора зберігаються у всіх великих музеях світу. У своїй творчості вона ніколи не прагнула до елітарності, і саме тому її називають найдемократичнішим митцем свого часу.

В. Лавринчук

Література

Про Х. Орлову

Заверуха М. Вдихнула нове життя в скульптуру // Поділля. – 2012. – 12 квіт. – С. 13.

20 липня

А сонце підбивалося у небі

**До 100-річчя з дня народження
Ольги Нилівни Мак**

У ХХ столітті чимало вихідців з Хмельниччини мешкали поза межами України. До них належить й письменниця Ольга Нилівна Мак, яка народилася 20 липня 1913 р. в м. Кам'янці-Подільському. Тут закінчила школу-семирічку (1929). Працюючи в цибулівському радгоспі, домоглася в директора довідки про те, що вона належить до першої категорії (робітників), що дало їй змогу поступити в технікум іноземних мов. Мак – це

псевдонім, дівоче – Петрова. А чому саме таке прізвище, то в листі до мене від 10 лютого 2007 р. дочка прозаїка Вікторія Мюллер уточнює: «Коли ми були в Австрії і мені було яких 12 років, мама говорила (вже не знаю з ким) на тему псевдонімів. І сказала, що псевдо має віддзеркалювати щось авторові близьке і миле. Також мусить єднати автора зі землею, з котрої він походить, і добре коли воно є просте і легко щоб запам'ятати. А маки моя мама любила. Це я знаю». Ці квіти нагадували їй житню Україну.

Під час навчання познайомилася із своїм земляком Вадимом Олександровичем Дрочинським (згодом змінив прізвище на Дорошенко; 1905-1944), а 1 травня 1932 року справили весілля. Від першого шлюбу народилося двоє дівчаток (Мирослава – 1933 р.н. і Вікторія, 1938 р.н.). Чоловік закінчив аспірантуру, отримавши науковий ступінь кандидата філологічних наук. На роботу направили в Ніжинський педінститут. Вадим Дорошенко викладав слов'янознавство, українську мову, а Ольга Мак виховувала дітей і навчалася на мовнолітературному факультеті. Перед тим, як мала отримати диплом, чоловіка заарештували.

Вийти на волю допомогла дружина. Вона оббивала пороги прокуратури, доводила, що В.Дорошенка заарештували безпідставно. Нарешті суд оправдав науковця, але ненадовго. 1940 року його заарештували в Дніпропетровську і визнали «ворогом народу». Загинув в Усольському таборі. Про перипетії, про долю жінки «изменника Родины» вона розповіла в книзі «3 часів ежовщини» (Мюнхен, 1949).

Оскільки Ольга Мак не заспокоїлася, продовжувала «штурмувати» органи влади, добиваючись звільнення чоловіка, батька двох дітей, то не забарилися «оргвисновки». На початку війни 1941 року вночі прибіг добрий знайомий і повідомив: «Ольго, тікай, бо я бачив підписаний ордер на твій арешт». Почувши таке, схопила сонних дітей і повела у темну ніч. Глухими дорогами добиралася до Кам'янця-Подільського, де проживала мама письменниці Марія Михайлівна Зуб-Петрова та брат Олександр (1909-1984). У місті довго не затрималася, аби не потрапити на примусові роботи до Німеччини, з дітьми виїхала до Львова. Там познайомилася із журналістом Миколою

Гецом (писала мені в листі, що не любила цього прізвища), але від долі не втечеш, Микола став її другим чоловіком, з яким виїхала до Австрії. Очевидно зупинилася в Зальцбурзі, де емігранти створили літературно-мистецьке угруповання, де виходив журнал «Літаври» за редакцією Юрія Клена. 1947 р. виїхала до Бразилії. У листі до мене професор І. Качуровський свідчить: «З Ольгою Мак ми жили в одному місті. Це Філлях у Каринтії – я в таборі, вона з чоловіком, двома дівчатками-підлітками і малям (від другого чоловіка, що називався пан редактор Гец) – «на приватці».

Саме в Бразилії розгорнула активну творчу працю. З-під її пера вийшли романи «Жаїра» (дилогія, 1957-58), «Проти переконань» (1960), повісті «Бог вогню», «Чудасій» (обидві – 1956), «Куди йшла стежка», «Руслом угору» (1961). Діти повиростали і оселилися в Торонто (Канада), саме до них 1970 р. виїхала Ольга Мак. Там вийшла друком повість «Каміння під косою» (1973), «Призабуті казки» (1977), «Як Олег здобув Царгород» (1989). Її твори присвячено як дорослим, так і дітям середнього та старшого шкільного віку.

У вересні 1993 року разом з дочкою Вікторією побувала в Україні, відвідала рідний Кам'янець-Подільський, зустрічалася зі студентами педінституту. Також відвідала Хотин, Чернівці, Ніжин, Київ. 1 жовтня виступила на творчому вечорі в Спільці письменників України. Того ж дня мені пощастило з нею порозмовляти по телефону. А далі - листувалися. В Ольги Мак виявилось добре серце. Час економічної кризи в Україні, вона порівнювала з тим, що пережила в Бразилії, коли харчувалася рисом та квасолею й іншими «делікатесами», тому на мою адресу вислала дві посилки з харчами «аби редактор не голодував». Що мене і здивувало, і вразило. А ще надіслала статтю на захист правопису нашого земляка, мовознавця Григорія Голоскевича (ця стаття згодом побачила світ на шпальтах журналу «Сучасність». Писала, що болять ноги, «трощить артрит», хворіє. Померла письменниця 18 січня 1998 року в Торонто, залишивши чималу прозову спадщину, яка потребує детального вивчення літературознавцями.

В. Мацько

Література

Твори О.Н. Мак

1. *З часів єжовщини*: спогади. – Мюнхен. – 1954. – [б.с.].
2. *Кафедра* українських студій чи кафедра малоросіяництва? // Сучасність. – 1996. – № 11. – С. 135-146.
3. *Як Іван-великан* чортів перехитрив: (з призабутих казок) // Літературна Хмельниччина. – Хмельницький, 2005. – С. 117-122.

Про О.Н. Мак

1. *Трембіцький А.А.* Ольга Мак // Матеріали XIII Подільської історико-краєзнавчої конференції (18-19 листоп. 2010 р.). – Кам'янець-Поділ., 2010. – С. 713-720.
2. *Мацько В.* Мак Ольга Нилівна // Мацько В. Білий цвіт на камені. – Хмельницький, 2001. – С. 58.
3. *Свідзинський А.* Ольга Мак // Розбудова держави. – 2004. – № 5-8. – С. 68.
4. *Кирпа Г.* «Я є кимсь...»: з нагоди 90-ліття від дня народження Ольги Мак // Літ. Україна. – 2003. – 9 жовт. – С. 7.
5. *Мацько В.* Простір для розлуки // Поділ. кур'єр. – 2003. – 24 лип. – С. 14.
6. *Сис-Бистрицька Т.* Ольга Мак – берегиня і сіяч української писемності в Бразилії // Фортеця. – 1998. – 18 груд. – С. 3.
7. *Сис-Бистрицька Т.* Зустріч через шість десятиліть // Кам'янець-Поділ. вісн. – 1998. – 11 квіт. – С. 7.

6 серпня

**Ігор Скорупський: креативний
дизайнер і вишуканий колорист**

***До 65-річчя з дня народження
Ігоря Григоровича Скорупського***

6 серпня 2013 року виповнюється 65 років з дня народження хмельницького митця Ігоря Григоровича Скорупського – дизайнера, графіка, живописця, лауреата міської премії ім. Б. Хмельницького (2007), члена НСХУ (1985).

Народився художник 1948 року в м. Надвірна Івано-Франківської області. За його словами, малювати почав відтоді, як навчився тримати олівець. Спонукав хлопця до цього батько, який сам писав картини, зокрема, пейзажі Карпат, хоч і не мав художньої освіти.

1973 року Ігор Григорович закінчив Львівське училище прикладного мистецтва імені Івана Труша. Цього ж року почав працювати у Хмельницькому відділенні Художнього фонду України, де був єдиним дипломованим спеціалістом (художником-оформлювачем). Знаковими роботами у творчому становленні митця є оформлення музеїв Миколи Островського в м. Шепетівка Хмельницької області (1979 р.) та історії запорозького козацтва на острові Хортиця (1981-83 рр.). За створення експозиції музею М.Островського, яка нині внесена ЮНЕСКО до «Каталогу музеїв світу», став лауреатом премії ім. Ленінського комсомолу (1979). За проектами Ігоря Скорупського виконано ряд робіт у м. Хмельницькому і області, а саме, оформлення Центру науково-технічної інформації (1985) та музею Анни Ахматової в с. Слобідка-Шелехівська Деражнянського району (1990).

З 1975 року він є учасником виставок як в Україні так і за кордоном (Москві, Польщі, Німеччині). В складі творчого об'єднання подільських митців «Плоский рів» брав участь в акції, ініційованій Хмельницьким обласним художнім музеєм, «Артклуб-96». Твори художника вирізняються розмаїттям

тематики, спонукають до роздумів і спогадів про колись бачене і пережите. Їм притаманна образно-символічна змістовність, вишуканий колористичний лад. Якщо в пейзажному живописі митець стоїть на українських реалістичних позиціях, то в зображенні предметів побуту, квітів, фруктів, тощо звертається до традицій західноєвропейського малярства.

В Хмельницькому обласному художньому музеї зберігається його триптих «Пам'ять», в якому знайшли відображення філософські роздуми художника про сенс життя. Багато його полотен знаходяться в приватних колекціях Німеччини, Польщі, Росії, США, Ізраїлю та Італії.

О. Соляр

Література

Про І.Г. Скорупського

1. *Кульбовський М.* Автопортрет в інтер'єрі долі // Кульбовський М. З подільського кореня. Кн. друга. – Хмельницький, 2003. – С. 191-195.

2. *Кульбовський М.* Барви осені у художніх «вікнах» Скорупських // Кульбовський М. З подільського кореня. Кн. третя. – Хмельницький, 2004. – С. 86-90.

3. *Романтика героїчного времени:* музей Николая Островского в г. Шепетовке // Декорат. искусство СССР. – 1980. – № 9. – С. 4-9.

І. Скорупський – С. 5, 9.

4. *Бєлоглазова О.* Будні наближали успіх // Корчагінець. – 1979. – 7 листоп.

15 серпня

Наснажений рідним Поділлям

**До 90-річчя з дня народження
Віктора Володимировича Зубара**

Зубар Віктор Володимирович народився 15 серпня 1923 року в селі Пільний Олексинець Городоцького району Хмельницької області в родині столяра. Дитинство і юність минули в рідному селі. Зі шкільних років мріяв стати письменником, пробував писати вірші. Коли розпочалася війна, він, як і інші, пішов на фронт. Був нагороджений орденом Вітчизняної війни, медалями. Після війни навчався в Івано-Франківській фельдшерсько-акушерській школі, яку закінчив у 1947 році. Працював фельдшером на Тернопільщині, а з 1956 року – в селі Вителівці на Буковині.

На всіх життєвих шляхах Віктора Зубара супроводжувала поезія. Йому поталанило – він увійшов у літературу при підтримці Максима Рильського. З часом Максим Тадейович напише вступне слово до його збірки «Пагіння» (1959). Рильський відзначав, що поезія Зубара характеризується любов'ю до рідної землі, чудового її куточка Буковини, до людей праці; говорив про обдарованість молодого поета, у котрого є своє світобачення, своя тема і власний голос.

Твори Віктора Зубара друкувалися в районній, обласній і республіканській пресі. В 1962 році Віктора Володимировича прийняли до Спілки письменників України.

Виходять з друку його книжки: «Синьогори» (1967), «Гірський потік» (1978), «Листям і рососою» (1983).

У доробку письменника почесне місце посідає і драматургія. Його перу належать драматичні поеми «Вітрова донька» (1964), «Живокість-зілля» (1969).

«Вітрову доньку» було поставлено на сцені Чернівецького музично-драматичного театру імені Ольги Кобилянської. Згодом відомий композитор Юрій Мейтус створив за п'єсою

однойменну оперу, яка увійшла до репертуару Одеського театру опери та балету.

Поезії В.Зубара притаманна жанрова різноманітність – від медитації, елегії, оди, пісні до сатири, балади, легенди...

Віктор Володимирович Зубар був делегатом I Конгресу українців в січні 1992 року.

Хмельницькому обласному літературному музею поет передав деякі фотодокументальні матеріали, які складають меморіальну фондову колекцію Віктора Зубара.

В 1994 році В.В. Зубар відійшов у вічність.

Т. Міцінська

Література

Твори В.В. Зубара

1. *Гірський потік*: поезії. – Ужгород: Карпати, 1978. – 95 с.
2. *Живокість-зілля*: драм. легенда. – К.: Рад. письм., 1969. – 65 с.
3. *Пагіння*: поезії. – К.: Рад. письм., 1959. – 86 с.
4. *Синьогори*: поезії. – К.: Дніпро, 1982. – 174 с.

Про В.В. Зубара

1. *Брилінський Д.* Наснажений рідним Поділлям // Поділ. вісті. – 1993. – 14 серп.
2. *Віктор Зубар*: [некролог] // Літ. Україна. – 1994. – 15 верес.
3. *Віктор Зубар* // Письменники Радянської України. – К., 1966. – С. 244.

15 серпня

На вітрах пронизливих епох

**До 75-річчя з дня народження
Бориса Сергійовича Мамайсура**

Мамайсур Борис Сергійович народився 15 серпня 1938 року в селі Сеньків Куп'янського району на Харківщині. Виріс у селі Вороньків Бориспільського району Київської області. Закінчивши 1955 року середню школу, працював вантажником, муляром, кореспондентом районної газети.

З 1958 по 1962 рік навчався в Харківському державному бібліотечному інституті. Саме культурна атмосфера, вируюче життя Харкова стали поштовхом, з якого почалася поезія Бориса Мамайсура. Велику роль відіграло знайомство з Борисом Чичибаїним та участь у його «літературних середках». Сміливі промови, сміливі вірші, цікаві люди, цікаві інформації з літературного та соціального життя країни.

В рік закінчення інституту п'ять віршів поета побачили світ в колективному збірнику прози та поезії «Щасливої дороги».

Після закінчення інституту Борис Сергійович працював не за фахом, а матросом на вантажному теплоході, будівельником. З друком віршів не щастило. Він скаржився: «Журнали друкувати не хочуть». Це уже в той час, коли вірші його здобули неофіційне визнання в літературних колах, розповсюджувалися «самвидавом» і ввійшли в чеську антологію молоді української поезії. Вже було літературне ім'я, але майже не було публікацій.

Однак дещо йому все-таки вдалося надрукувати. У 1963 році вийшла перша збірка поезій Б. Мамайсура «Чи буде шторм?», заявившись у одній когорті з Василем Симоненком, Миколою Вінграновським, Дмитром Павличком, Іваном Драчем. Але після цього Борис Мамайсур був позбавлений можливості друкуватися. На перешкоді творчої дороги талановитого автора стали стражі тоталітарного режиму. Мерзота ненависті до свободолобців і патріотів окремої нації у

складі імперії скувала й поховала політ Мамайсура, що так стрімко розпочинався.

Талант, узятий під охорону, або ж прилаштовується до умов і тоді гасне на очах, або ж чинить спротив і вибухає, або ж замовкає. Він не вмів прилаштовуватися. Його вірші знали у вузьких колах літераторів. А ось дві поетичні книжки Мамайсура «Гра з вогнем» та «Другий початок», підготовлені до видання, так і не побачили світ. А до всього ще й хвороба відібрала можливість жити повнокровним життям.

Але йому вдалося вижити. Йому доводилося ще тридцять років виживати на дрібних заробітках, які йшли на ліки від прищепленої в «психушках» КДБ хвороби. Вже інвалідом у середині вісімдесятих життєві хвили прибили Бориса Мамайсура до Хмельницького. І тільки завдяки колишньому дисидентові Іванові Дзюбі, що став міністром культури, йому вдалося видати ще одну книжку.

Напівпаралізовані, вони разом з дружиною Марією Матус упорядкували її. І майже одночасно з виходом збірки «Другий початок», Бориса Сергійовича прийняли у Спільку письменників.

Помер Борис Сергійович 19 жовтня 2003 року.

Л. Данилюк

Література

Твори Б.С. Мамайсура

1. *Другий початок*: поезія / укл. та передмова І. Дзюби. – К.: Сфера, 1997. – 171 с.

2. *На вітрах* пронизливих епох... // Автограф: альм. Хмельниц. обл. орг. НСП України. – Хмельницький, 2012. – С. 204-208.

3. *Знак питання*; У слабеньких лопається плевра; Дружині; Відійшла в нечувані країни // Автограф: зб. Хмельниц. обл. орг. НСП України. – Хмельницький, 2002. – С. 12.

4. *Із циклу* «Між сьогодні і завтра» // Свіча вічності. – Хмельницький, 2000. – С. 103.

5. *Спогад*; На озері; Вулиця; Дружині // Поділ. вісті. – 2001. – 24 квіт.

Про Б.С. Мамайсура

1. *Дзюба І.* Забуті – поруч: (про ще одного «шістдесятника» – Б. Мамайсура) // Мамайсур Б. Другий початок. – К., 1997. – С. 3-16.

2. *Борис Мамайсур* // Українське слово: хрестоматія укр. л-ри та літ. критики. Кн. 4. – К., 2003. – С. 359-361.

3. *Здатність душі бачити* в очах: до 40 днів від смерті поета Бориса Мамайсура // Поділ. вісті. – 2003. – 25 листоп.

4. *Дмитрик В.* Повернення // Проскурів. – 1998. – 2 груд. – С. 8.

24 серпня

Театр одного актора

До 20-річчя моно-театру «Кут»

24 серпня 1993 року у Хмельницькому відкрився зовсім новий заклад, аналогів якому тоді ще не існувало в Україні – Хмельницький моно-театр «Кут». Моно-театр – це театр одного актора. Власне моно- жанр, як вид театрального мистецтва, нині має статус чи не найактуальнішого жанру. Глядачам важливо побачити митця на рівні простягнутої руки, відчути себе безпосереднім співрозмовником актора, зрозуміти, що ця сповідь звернена саме до нього.

Очолив театр його засновник, актор Володимир Смотровий. Він випускник Київського театрального інституту ім. Карпенка-Карого. Вісім років працював на сцені Київського театру юного глядача. Ідея створення власного моно-театру привела актора до Хмельницького. Володимиру вдалося переконати тодішнього мера міста Михайла Чекмана у важливості і потрібності існування такого надзвичайного закладу, і у

1992 р. Рішенням сесії Хмельницької міської ради створюється моно-театр «Кут».

Назва «Кут» родом з дитинства Володимира, бо саме так називалося перехрестя доріг у його рідному місті Городище, де кожного вечора збиралася місцева молодь, щоб поспілкуватись і послухати тогочасні популярні пісні під гітару та чудову гру Володі.

Перший театральний сезон відкрився моно-виставою «Прокляті роки» за творами українських репресованих поетів.

Згодом народжуються сатирична моно-забава «Сало в шоколаді», за яку Володимир стає лауреатом Всеукраїнського конкурсу гумору і сатири «Море сміху – 95», моно-вистави «Поет і кат», «Магія душі», «Мазепа» та ін.

У 1995 р. Володимир стає засновником унікального Подільського фестивалю моно-мистецтв «Розкуття», який збирає навколо себе кращих солістів-виконавців різноманітних жанрів.

У 2000 р. започатковує ще один театральний проект «Мистецький міст», у рамках якого наприкінці кожного місяця з виставами малої форми у Хмельницький приїздять найкращі театри зі всієї України.

Значимою подією для міста став міжнародний фестиваль моно-вистав «Відлуння», який перемістився зі столиці до Хмельницького. Всі організаційні питання, пов'язані з проведенням фестивалю ось уже четвертий рік успішно вирішує директор моно-театру «Кут» Володимир Смотровитель. За відгуками глядачів, фестивалі «Відлуння» проходять у Хмельницькому на найвищому мистецькому рівні і хмельничани мають можливість долучитися до високого мистецтва багатьох країн світу. При моно-театрі працює кав'ярня-книгарня. Заклад створили, аби зібрати талановиту молодь краю. Спочатку це були нічні кінопокази у рамках, так званого, «Нічного кута». Тепер у фойє моно-театру кав'ярня-книгарня молодь має можливість не лише посмакувати кавою, а й продемонструвати свій творчий доробок пильному, досвідченому оку майстра та звичайним відвідувачам.

На початку року керівник моно-театру, заслужений артист України В. Смотритель відсвяткував свій ювілей. Він завжди у пошуку нових талантів, мистецьких планів та задумів.

О. Грицишина

Література

1. **Псарьова Ж.** Хмельницький міський моно-театр «Кут» // Хмельницький культурний: з минулого в майбутнє. Культурна спадщина та культурні осередки міста Хмельницького. – Хмельницький, 2006. – С. 88-89.
2. **Багацька Л.** Загнано в мистецький «Кут» // День. – 2011. – 11-12 листоп. – С. 23.
3. **Прищеп С.** Шоу одного божевільного: у Хмельницькому пройшов міжнар. фест. мономистецтв «Відлуння» // Є Поділля. – 2008. – 4 груд. – С. 8.
4. **Смотритель В.** «Я маленький полководець маленького театру» // Поділ. вісті. – 2004. – 11 листоп.
5. **Салій І.** «Відлуння» єднало митців // Проскурів. – 2011. – 1 верес. – С. 9.
6. **Поян Н.** Завітайте на виставку на стелі до кав'ярні-книгарні в «Кут» // Проскурів. – 2011. – 11 серп. – С. 14.
7. **Таран В.** «Кутівський» плацдарм // Проскурів. – 2012. – 2 серп. – С. 13.

25 серпня

Закоханий у рідний край

**До 95-річчя з дня народження
Олександра Никифоровича Боркуна**

В історію Поділля Олександр Никифорович Боркун (1918-2003) увійшов як художник архітектурних пейзажів.

Народився він 25 серпня 1918 року в місті Проскурові у родині Никифора та Олени Боркунів. Тато був залізничником, мама – вихователькою в дитячому садку, до того ж вона прекрасно грала на роялі. Саме від неї хлопчик успадкував схильність до образного мислення, тонкий музикальний слух, завдяки чому легко підбирав будь-які мелодії на музичних інструментах. Через ранню смерть батька, вихованням Олександра займався вітчим. Його робота на будівництві вимагала постійних переїздив сім'ї. Деякий час жили в Могилеві-Подільському, доки сильна повінь не змусила перебраться в місто Лівни Орловської області. Найбільш яскравим тогочасним спогадом став відпливаючий у далечинь рояль. Можливо, це був певний знак долі: Олександр так і не став музикантом. Фахову освіту здобув в Орловському художньому училищі (1935-1939). Великий вплив на його формування мала творчість таких визначних постатей російського мистецтва, як Абрам Архіпов, Філіп Малявін, Петро Кончаловський.

Служба в армії, участь у Великій Вітчизняній війні, яку пройшов від першого до останнього дня, спочатку у якості рядового, потім – топографіста-розвідника, перервали творчі плани юнака.

По закінченні війни він повертається до Проскурова, де зустрічає свою долю – Іраїду Сафонівну Дунаєвську, у них народжується дочка Ада. З 1946 року розпочинає трудову діяльність в українській кооперативній художній організації (УКООП «Художник»). Згодом її було перетворено на художньо-виробничі майстерні Художнього фонду України, де Олександр Боркун пропрацював 33 роки. За зовнішньою стриманістю, суворістю приховувалась ніжна, лірична душа, яка в повній мірі проявлялась в творчих роботах митця.

Він звертався до різних жанрів і видів мистецтва, але перевагу надавав пейзажу і такій графічній техніці, як пастель. Саме пастеллю створена найбільша серія «Архітектурні пам'ятки Поділля». Художник змальовує брами, вежі і мури величних колись фортець Кам'янця-Подільського, Меджибожа, Старокостянтинова, Сутківцець, що разом з докільям становлять гармонійний архітектурний ландшафт. Густо покладені штрихи пастелі утворюють матову, бархатисту поверхню, а багата на

відтінки палітра передає найтонші нюанси стану природи. Навіть авторський підпис перегукується із загальним колоритом.

Подекуди історичні об'єкти в творах художника нагадують вразливих живих істот, доля яких потребує дієвого людського втручання. Тому і сьогодні ці роботи є актуальними. З 1960 року митець брав участь у багатьох виставках, в тому числі і міжнародних. 1992-го відбулася його персональна виставка у Хмельницькому обласному художньому музеї. За свою творчу діяльність він неодноразово отримував подяки і дипломи.

Роботи Олександра Боркуна зберігаються в Хмельницькому художньому і краєзнавчому музеях, Кам'янець-Подільському історичному музеї-заповіднику, історико-культурному заповіднику «Межибіж».

Л. Чернова

Література

Про О.Н. Боркуна

1. *Яхницька С.* ...І ніжна мелодія пастелі // Поділ. вісті. – 1993. – 18 берез.
2. *Рожко-Павленко Л.* Портрет Кам'янця на Поділлі у збірці творів Хмельницького художнього музею // Дивокрай: наук.-краєзн. альм. – 1997. – Вип. 2. – С. 59-72.
Про О. Боркуна – С. 64-67.
3. *Рожко-Павленко Л.* Екологія душі, або пейзажі Олександра Боркуна // Проскурів. – 1998. – 5 серп. – С. 6-7.

28 серпня

**У творчості я повертаюсь до
витоків**

**До 60-річчя з дня народження
Анатолія Івановича Мельника**

60 років з дня народження Анатолія Івановича Мельника, живописця, члена НСХУ (2000), народного художника України (2008), члена-кореспондента Академії мистецтв України (2009). Нагороджений орденом «За заслуги» III ступеня (2003).

Народився у с. Рідкодуби на Хмельниччині. Закінчив Український поліграфічний інститут ім. І.Федорова (1984) та Хмельницький інститут регіонального управління та права (2003). У 1987-1997 роках очолював Хмельницький обласний художній музей, що за його керівництва став місцем республіканських арт-акцій; у 1997-1998-х роках – президент Всеукраїнського мистецького об'єднання «Артанія», директор ЗАТ «Артанія» (м. Київ). 1998 р. – заступник з гуманітарних питань голови Хмельницької обласної держадміністрації.

З 2000-2012 р. директор Національного художнього музею України (м. Київ). Перебуваючи на цій посаді, Анатолій Іванович ініціював проведення кількох міжнародних арт-проектів: презентація українського авангарду 1920-1930-х рр. у Канаді та США, виставки творів О. Архипенка, П. Пікассо, Н.Піросмані, Ф.Гойї, С.Параджанова тощо; започаткував часопис «Музейний провулок» та серію видань, що популяризували музейну збірку.

Втім, десятиліття напруженої і результативної адміністративної роботи не позначились на потужному творчому потенціалі Анатолія Івановича. Лише за 2005-2008 роки він створив сотні полотен, представлених у персональних експозиціях в Києві, Одесі, Львові, Харкові, а 2008 р. – у Хмельницькому художньому музеї.

У доробку митця значне місце посідають портрети, для кожного з яких автор знаходить особливу манеру відтворення

образу: модерний Б. Ступка, реалістичний В. Возницький, експресивний Д. Павличко.

По-своєму художник інтерпретує і фольклорний образ козака Мамає. Він у нього – сакральний і буденний водночас.

Особливу увагу привертають картини, де буяє стихія квітів. Їх, зазвичай, гіпертрофовані форми нанесені динамічними мазками, заповнюють всю площину полотна.

До якого б жанру не звертався митець, його творчу манеру вирізняє глибока експресія, підсвідоме чуття та імпровізація.

Нині художник мешкає у Києві, повністю віддаючись творчій роботі.

Г. Гірник

Література

Твори А.І. Мельника

Анатолій Мельник: альбом / Л. Медвідь, О. Федорук, О. Лагутенко. – К.: [б. в.], 2008. – 260 с.: фото кольор.

Про А.І. Мельника

1. *Медвідь Л.* [Творчість А. Мельника] // Мельник А., Альбом. – К., 2008. – С. 9-12.
2. *Слободянюк Т.* Мельниківський прорив, подільський // Поділ. вісті. – 2009. – 29 трав.
3. *Куш С.* ...Погляд зі сторони // День. – 2012. – 28-29 верес. – С. 24.

5 вересня

**Патріарх подільського
краєзнавства**

**До 100-річчя з дня народження
Тамари Андріївни Сис-Бистрицької**

У Кам'янці-Подільському та за його межами є багато людей, які пам'ятають Тамару Андріївну Сис-Бистрицьку.

Пам'ятають її молоді, жваві, невсипучі в своїй дослідницькій праці. І їм, цим людям, важко повірити, що їй високошанованій краянці 5 вересня цього року виповнилось би 100.

Але ж це так. Щоправда, самої Тамари Андріївни уже нема. Вона зустріла своє 95-річчя і відійшла за вічну межу. Пройшов час, а пам'ять про неї жива. Хто ж вона така, що таке значне зробила, щоб стати безсмертною?

Частково відповідь на це запитання шукаймо у чудовому нарисі Наталі Кашук «Подолянка». Вона любила свій рідний край, була берегинею його історії, пісень, легенд, зустрічалася і запам'ятала багатьох видатних людей, серед яких – Марія Заньковецька, Максим Рильський, Володимир Свідзінський. Уміла цікаво про них писати і розповідати. Словом, це був видатний сучасний краєзнавець, майстер пера, якому були підвладні шедеври усної народної творчості, події і постаті сивої минувшини, педагог, який навертав до рідного слова, рідного краю не одне покоління юних допитливців.

Народилася Тамара Андріївна Сис-Бистрицька 5 вересня 1913 року у Кам'янці-Подільському в працюючій робітничій сім'ї, яка, хоча й не мала великих статків, але зуміла дати доньці гарне виховання. Освіту Тамара Андріївна здобувала у Третій трудовій школі, художньо-промисловій школі, Кам'янець-Подільському та Київському педінститутах. Словом, це була високоосвічена, грамотна жінка, яка все життя поривалася до творчості, наукової діяльності.

Особливе місце в житті Тамари Андріївни належить Кам'янець-Подільській фортеці. Може тому, що змалку юна подолянка росла біля її стін, проживаючи з батьками на Підзамче, відкіля до фортечних мурів – рукою подати. Фортецю вона дуже любила. А звідси – й любов до усього Поділля, яке Тамара Андріївна об'їздила і обходила пішки уздовж і впоперек.

При Кам'янець-Подільському міському Палаці піонерів діяв учнівський історичний гурток, яким керувала Т.А. Сис-Бистрицька. У ньому поглиблювала свої знання з історії Поділля майбутня відома українська письменниця Наталя Кашук. Вона згадує у своєму нарисі «Подолянка», як Тамара Андріївна збирала гуртківців у дорогу і мандрувала з ними понад Дністром, водила у Хотин, в Стару Ушицю та в інші подільські містечка, де юні краєзнавці дізнавалися багато цікавого.

Тамара Андріївна була науковим працівником Кам'янець-Подільського історико-краєзнавчого музею, де працювала до виходу на пенсію. Тут відбувалися знайомства з видатними людьми. Вони з цікавістю слухали розповіді Тамари Андріївни.

Як науковець, вона успішно досліджувала давні українсько-вірменські зв'язки, описувала в своїх статтях вірменські поселення у місті над Смотричем. Ті її наукові розвідки публікувалися у вірменських журналах.

Змалку Тамара Андріївна закохалася в українську пісню, тож все життя збирала фольклор, надсилала його в Інститут мистецтвознавства, фольклору та етнографії, створений Максимом Рильським.

Максим Тадейович знав подільську фольклористику особисто, дуже її поважав, розпорядився, щоб в інституті створили «Фонд Тамари Сис», а коли вона захворіла, виклопотав їй путівку на лікування за кордон у Карлові-Вари в Чехословаччині.

Згодом Тамара Андріївна опублікувала кілька власних книг зібраного і опрацьованого нею фольклору.

Під час війни перебувала в евакуації, спершу у Ферганській долині, а потім – у Киргизії, де спілкувалася з місцевими українцями, записувала від них легенди, перекази, пісні, в яких розповідається про життя наших одноплемінників серед інших народів.

Вийшовши на пенсію, Тамара Андріївна працювала екскурсоводом. Її туристські маршрути пролягали до багатьох міст – Хмельницького, Нетішина, Шепетівки, Одеси, Мінська, Москви, Ленінграда та інших.

Про саму Тамару Андріївну створено десятки нарисів, поезій. А Микола Мачківський розповів про неї у своєму романі «До вежі черленої».

Що ж, ця жінка гідна такого пошанування.

М. Марчук-Мачківська

Література

Праці Т.А. Сис-Бистрицької

1. *Перлини Товтрів-Медоборів*. – Кам'янець-на-Поділлі: Кн. 1. – 1994. – 82 с.
Кн. 2: Збруч хлюпочеться. – 2000. – 83 с.
2. *Перлини* Кам'яниччини. – Хотин, 1992. – 45 с.
3. *Часточку* свого серця він віддав Поділлю: [про етнографа В.М. Гнатюка] // Кам'янець-Поділ. вісн. – 1995. – 1 лип.

Про Т.А. Сис-Бистрицьку

1. *Тамара Андріївна Сис* // Завальнюк О.М. Минуле і сучасне Кам'янця-Подільського: іст. нарис. – Кам'янець-Поділ., 2003. – С. 185-190.
2. *Печенюк Л.В.* Подільська берегиня творчих скарбів / Л.В. Печенюк, М.А. Печенюк // Матеріали ІХ-ої Подільської історико-краєзнавчої конференції. – Кам'янець-Поділ., 1995. – С. 473-474.
3. *Сваричевський А.* Патріарх краєзнавства подільського // Поділ. вісті. – 2003. – 5 верес. – С. 4.
4. *Гавришук А.* Жива енциклопедія краєзнавства // Краєзнавство. – 1999. – № 1-4. – С. 118-121.
5. *Мачківський М.* Дивосвіт Тамари Андріївни // Поділ. вісті. – 1996. – 16 січ.

12 вересня

Дорогами великого життя

**До 95-річчя з дня народження
Миколи Петровича Чорнобривого**

Микола Петрович Чорнобривий – доктор медичних наук, заслужений лікар України, почесний громадянин Хмельниччини.

Народився 12 вересня 1918 року в с. Нестерівці Дунаєвського району Хмельницької області в сім'ї селянина. Семирічну школу закінчив у 1933 році. Працював на різних роботах. У 1940 році закінчив зооветеринарний технікум. З 1941 по 1945 р. перебував на фронтах Великої Вітчизняної війни. У 1946 році вступив до Вінницького медичного інституту, який закінчив у 1951 році. З 1951 по 1958 рік працював хірургом в Естонії, з 1958 по 1960 – завідував хірургічним відділенням Старокостянтинівської районної лікарні, з 1961 по 1963 рік – онкологічним відділенням Хмельницької обласної лікарні. З 1964 по 1979 рік працював головним лікарем Хмельницької обласної лікарні і одночасно завідував відділенням торакальної хірургії.

За період роботи в обласній лікарні, під керівництвом М.П. Чорнобривого з успіхом виконували резекцію шлунку, гастроектомію з приводу раку, виразки, реконструктивні операції на жовччовивідних шляхах, грижі стравохідного отвору діафрагми та ін. В обласній лікарні було створено пульмонологічний центр, до структури якого ввійшли торакальне і пульмонологічне відділення, а також допоміжні служби: рентгенологічна, лабораторна, функціональної діагностики. Центр став республіканською базою для науки і практики.

У 1968 році М.П. Чорнобривий захистив кандидатську дисертацію на тему «Віддалені результати оперативного лікування хворих з гнійними процесами легень», а в подальшому, за матеріалами пульмонологічного центру, було підготовлено і

захищено докторську дисертацію на тему «Оцінка результатів оперативного і консервативного лікування абсцесів легень»

Під керівництвом Миколи Петровича почали виконувати органозберігаючі операції на легенях. Він виконував перикардо-томію при злипливому перикардиті. За 45 років активної хірургічної діяльності провів 10 тисяч операцій. За час наукової роботи підготував 7 кандидатів медичних наук, написав чотири монографії з актуальних питань хірургії, є автором понад 300 журнальних статей.

15 років був головою хірургічного товариства Хмельницької області, головою атестаційної комісії лікарів при обласному відділі охорони здоров'я. Протягом багатьох років працював у редакційній раді журналу «Клінічна хірургія». Обирався депутатом обласної ради.

За сумлінну працю М.П. Чорнобривий нагороджений орденами Леніна, Трудового Червоного Прапора, знаком «Відмінник охорони здоров'я». Нагороджений орденами Слави III та II ступенів, медаллю «За відвагу» та іншими бойовими відзнаками. Учасник Параду Перемоги.

М.П. Чорнобривий був одним з активних організаторів у Хмельницькому двох всесоюзних, чотирьох республіканських науково-практичних конференцій, восьми конференцій обласного значення, а також семінару по лінії Комітету Всесвітньої організації охорони здоров'я.

Хірург вищої категорії М.П. Чорнобривий підготував до практичної роботи в хірургії багато спеціалістів, які нині працюють на відповідальних посадах. У 2000 році його ім'я занесено до «Золотої книги України 2000».

В особі М.П. Чорнобривого поєднується хірург-клініцист, талановитий педагог, громадський діяч.

Микола Петрович Чорнобривий пішов з життя у серпні 2007 року.

Л. Саксонік

Література

Про М.П. Чорнобривого

1. *Прокончук В.* Професор Чорнобривий М.П.: нарис життя й наук.-мед. діяльності. – Хмельницький, 2003. – 150 с.
2. *Прокончук В.С.* На вершині визнання // Дунаєвеччина очима дослідників, учасників і свідків історичних подій: зб. наук.-краєзн. праць. Вип. 3. – К.; Кам'янець-Поділ., 2003. – С. 281-286.
3. *Полянська Б.Ф.* Золоті руки хірурга Чорнобривого // Дунаєвеччина очима документів, учасників і свідків історичних подій: матеріали наук.-краєзн. конф. – К., 1997. – С. 228-230.
4. *Яхницька С.* Перший професор на Хмельниччині // Проскурів. – 2008. – 25 верес.
5. *Шандовська Л.* Про таких людей пишуть книги. Знайомтесь – лікар від Бога Микола Чорнобривий // «Є!». – 2004. – 16 груд.
6. *Аріон Г.* Родина, родина – від батька до сина // Проскурів. – 1996. – 22 серп.
7. *Дорогами великого життя* // Мед. кур'єр Хмельниччини. – 2000. – № 3-4. – С. 9.

15 вересня

**Українець з Поділля,
з яким віталися англійські королі**

**До 125-річчя з дня народження
Пилипа Мироновича Коновала**

Непересічна подія – урочисте відкриття пам'ятника односельчанину Пилипу Коновалу відбулася в невеликому селі Кутківці Чемеровецького району у серпні 2000 року. Гості з Канади, Києва, Хмельницького, представники громадськості

Чемеровеччини, жителі села зібралися на майдані, щоб вшанувати пам'ять земляка, який в роки першої світової війни прославився своїми подвигами і був відзначений найвищою військовою нагородою Великобританії і Канади – Хрестом Вікторії.

...А починалося це в далекому 1888 р., коли у великій родині Коновалів восени, 15 вересня народився хлопчик, який був названий Пилипом. Його босоноге дитинство пройшло у важкій сільській праці, водночас, загартувавши його в жорстокій боротьбі за виживання.

Рано одружився, став батьком доньки. Але його відразу ж призвали в російську армію, де відслужив шість років. Після демобілізації повернувся в рідне село. Та злидні змушують в 1913 році податися на заробітки до Сибіру. За пошуком кращої долі через Владивосток дістався до канадського міста Ванкувера, де перебивався випадковими заробітками.

Коли в Європі запалало вогнище першої світової війни, Пилип знаходився в місті Оттава. В Канаді тоді розпочався набір добровольців і він разом з тисячами українців, які шукали на канадській землі кращої долі, вступає добровольцем до канадського (на той час ще британської армії) Експедиційного корпусу. Корпус виступає на боці країн Британської співдружності у війні з кайзерівською Німеччиною. Отож, під містом Ланс у Франції, артилерійський батальйон, де Пилип Коновал служив капралом, зайняв бойову позицію.

21 серпня 1917 р. противник затиснув канадську армію у клітці. У відділенні Коновала загинули усі старші офіцери. Про фронтальну атаку годі було й мріяти: з самого ранку йшов нудний затяжний дощ й ворог постійно обстрілював позиції канадців з гармат і кулеметів. Тоді Пилип наказав своїм воякам прикривати його вогнем, а сам поповз до кулеметного гнізда. Товариші були певні, що капрал загине, але через деякий час замовк один кулемет, потім другий, а згодом з'явився й сам Пилип, тягнучи за собою кулемети й полонених.

Виявилось, що він, вступивши в рукопашну з кулеметниками, переміг дев'ятьох солдатів, а потім, атакувавши друге кулеметне гніздо, захопив ще один кулемет і трьох полонених. Знищивши дві вогневі точки противника і

відкривши дорогу для наступу, сміливець ще раз кинувся в атаку, але був взятий в полон. Однак, йому вдалося звільнитися від пут і, покінчивши ще із трьома ворожими солдатами, Пилип знову з'явився серед своїх товаришів по зброї ще з одним кулеметом. Таким чином, він не тільки змінив ситуацію, а й фактично сприяв розгрому ворожої групи на цій ділянці фронту. Уже в своєму шанці, коли Пилип рапортував офіцерові про знищення трьох кулеметних гнізд і 19 солдат, у його лице влучила випадкова куля.

Про подвиг капрала Коновала почала писати преса. Його викликали в Лондон і 15 жовтня 1917 року на площі перед Букінгемським палацом на великому військовому параді король Георг V нагородив подолянина Хрестом Вікторії – найвищою нагородою Британської імперії. Літописці записали слова монарха: «Ваш подвиг є найважливішим і незрівнянним у моїй армії. Прощу особисто прийняти мою подяку».

Цю відзнаку заснувала в 1856 р. після завершення Кримської війни королева Вікторія, як найвищу нагороду за відвагу і хоробрість під час бойових дій у Британській імперії та країнах співдружності. Орден відлитий із бронзи трофейної російської гармати, яку захопили англійці в останньому бою Кримської війни у Севастополі. Кожен орден є іменним, із викарбуваною датою подвигу. За весь час існування цієї відзнакою нагороджено біля однієї тисячі сміливців, серед них – тільки 94 канадці, всі інші є вихідцями з багатьох країн Європи, Азії, Америки.

Власники цієї нагороди, за неписаною традицією, не вдягають інших бойових відзнак, бо Хрест Вікторії є доказом найвищої хоробрості і не потребує іншого підтвердження. При зустрічі з кавалерами ордена Хреста Вікторії англійські королі першими вітаються і віддають їм належні почесті...

Орден є одночасно найвищою відзнакою Канади.

Після цього нагородження Пилип ще не раз брав участь в боях, отримав кілька орденів, дослужився до помічника військового аташе при посольстві у Великобританії. Згодом він попадає в Канадський сибірський експедиційний корпус, де доля звела його з Василем Енгельгардтом, нащадком поміщика, у якого служив козачком Тарас Шевченко.

В квітні 1919 року канадський корпус був виведений так і не взявши участь в боях.

Повернувшись до Канади, Коновал вступає добровільно (в мирний час військова повинність була скасована) до канадської піхоти в Оттаві.

Йшли роки. Тяжкою була для нього звістка, що в Кутківцях під час репресій безслідно загинула його родина. В стані депресії він опинився без роботи.

Про героя забули. Аж ось з нагоди 25 річчя початку першої світової війни в Оттаву для відкриття пам'ятника героям прибув король Георг VI. І тоді згадали про Коновала і запросили на церемонію. І знову потиск монаршої руки, і знову подяка.

Завдяки зустрічі з іншим кавалером Хреста Вікторії, наш земляк дістає роботу прибиральника в канадському парламенті. Під час свят він з'являвся з Хрестом Вікторії на грудях. На це звертали увагу депутати, яким на їх запитання, чого він працює з шваброю, відповідав, що в боях він був з рушницею, а тут з шваброю. Це дійшло до прем'єр-міністра Маккензі, який призначив Коновала особистим сторожем кімнати № 16, своєї резиденції в парламенті. Це було вже під час другої світової війни.

На старості с'як-так вистачало на прожиття. Здавалося, все в минулому. Та в 1956 р. прем'єр-міністр Великобританії А. Іден запросив всіх живих кавалерів Хреста Вікторії на святкування 100-річчя заснування ордена. Запросити то запросив, а за грошима на поїздку нашому герою довелося звертатися до українців з Канадського легіону (організації ветеранів). В Лондоні він взяв участь у параді в Гайд-парку, який приймала королева Єлизавета.

Помер Пилип Коновал на 72-му р. життя в 1960 році. Він був похований на кладовищі Нотр Дам в Оттаві з усіма військовими почестями. Його орден знаходиться у Канадському військовому музеї. У Національній галереї Канади є його портрет. А нещодавно в Канаді встановили чотири меморіальні дошки, які трьома мовами (англійською, французькою та українською) розповідають про подвиг Коновала.

Українсько-канадські ветерани 360-го відділу Канадського легіону, що носить його ім'я, вирішили встановити пам'ятник

відважному подолянину в його рідному селі. Цей проект схвалив уряд Канади. Над ним працював львівський скульптор Петро Кулик, автор пам'ятників Івану Підкові у Львові та в Черкасах, Іванові Франку у Торонто, Володимиру й Ользі у Чикаго.

Нині Пилип Коновал навечно повернувся додому у граніті. Елементи скульптурної експозиції складаються з двох частин, що символізують Україну і Канаду та центральної стели, на якій знаходиться барельєф героя і зображення його найвищої бойової нагороди – Хреста Вікторії.

Ю. Блажевич

Література

Про П.М. Коновала

1. *Блажевич Ю.І.* Пилип Коновал – емігрант з Поділля, Герой Великобританії та Канади // Матеріали Х-ї Подільської історико-краєзнавчої конференції. – Кам'янець-Поділ., 2000. – С. 434-436.

2. *Малина Б.* Українець з Поділля, з яким віталися англійські королі // Політика і культура. – 2000. – № 13. – С. 32-33.

3. *Василевський М.* Кавалер Хреста Вікторії повернувся до Кутковець. Пам'ятником. // Поділ. вісті. – 2000. – 24 серп.

4. *Степанець В.* Повернення у безсмертя // Нове життя. – 2000. – 30 серп.

5. *Туркевич В.* Кавалер Хреста Вікторії // День. – 2002. – 5 жовт. – С. 5.

6. *Назаренко Є.* Герой Британської імперії з Кутковець // Проскурів. – 2002. – 18 січ. – С. 14.

20 вересня

Вірність покликанню

**До 145-річчя з дня народження
Юлія Йосиповича Манасевича**

Юлій Йосипович Манасевич – перший заслужений лікар УРСР на Хмельниччині.

Народився 20 вересня 1868 р. в м. Кам'янець-Подільському у сім'ї лікаря. Його батько Йосип Мойсейович Манасевич закінчив медичний факультет Київського університету і в 1877-1879 та в 1892-1911 роках працював лікарем у Кам'янець-Подільському.

Після закінчення медичного факультету Харківського університету у 1896 році Ю.Й. Манасевич приїхав у Кам'янець-Подільський, де протягом шести місяців працював у губернській лікарні лікарем-терапевтом, але мріяв вчитися на дитячого лікаря. Для набуття нових знань і практичного досвіду Манасевич їде за кордон. У Відні він штудіював дитячі хвороби у професорів Манті та Відергофера. 1899 року Ю.Й. Манасевич повернувся в Кам'янець-Подільський і був направлений у Баговецьку волость для ліквідації дифтерії. Після повернення з Баговиці безкоштовно працює при поліклініці «человеколюбивого» товариства. Лікує бідне населення міста і волостей, що були навкруги.

У 1903 році був призначений лікарем Кам'янець-Подільського двокласного міського училища, а в 1905 році його було мобілізовано на російсько-японську війну, де він працював лікарем-терапевтом. У 1914 році почалася перша імперіалістична війна і Юлія Манасевича мобілізують в російську армію, де він служить спочатку молодим лікарем, а пізніше особистим лікарем командувача 8-ю російською армією генерала О.О. Брусилова. За проявлення мужності на війні його було нагороджено орденом святого Станіслава другого ступеня та п'ятьма військовими нагородами.

Під час Великої Вітчизняної війни евакуювався в Саратов і працював в інфекційній лікарні, а в 1944 році повернувся в рідне місто. У Кам'янець-Подільському, як лікар-організатор медицини, відновлював діяльність установ охорони здоров'я міста. Працює головним лікарем міської лікарні ім. В.І. Леніна, пізніше головним лікарем інфекційної лікарні, консультантом-терапевтом у госпіталі № 3395, лікарем дитячої лікарні.

Манасевич Ю.Й. своєю невтомною енергією і систематичним удосконаленням свого фаху рятував дитинство міста і нашої області. Йому, одному з перших на Поділлі в післявоєнний період, було присвоєно звання «Заслужений лікар УРСР». Манасевич був нагороджений орденом Трудового Червоного Прапора і медаллю «За доблесну працю у Великій Вітчизняній війні».

Більшу частину свого робочого дня Ю.Й. Манасевич віддавав праці в стаціонарі лікарні. Працював до останнього подиху. У 1958 році, повертаючись з лікарні, по дорозі додому він помер. Похований на руськофільварецькому кладовищі.

Ю.Й. Манасевич, будучи на різних керівних посадах в органах охорони здоров'я міста, від своїх колег і підлеглих завжди вимагав порядності, почуття ліктя, завжди був готовий прийти на допомогу хворій людині.

Л. Саксонік

Література

Про Ю.Й. Манасевича

1. *Мазурик Є.В.* Людям служив до останку // Нариси про минуле і сьогодення медицини Кам'янець-Подільського та Хмельниччини. – Кам'янець-Поділ., 1999. – С. 162-166.
2. *Голодрігер М.* Лікар-ентузіаст // Рад. Поділля. – 1946. – 7 груд.
3. *Гінзбург Є.* 50-річчя лікарської діяльності Ю.Й. Манасевича // Рад. Поділля. – 1946. – 25 серп.
4. *80-річний ювілей* лікаря Ю.Й. Манасевича // Рад. Поділля. – 1948. – 11 груд.

5. *Манасевич Юлій Йосипович*: [Некролог] // Прапор Жовтня. – 1958. – 23 лип.

22 вересня

Невгамовна вдача митця

**До 65-річчя з дня народження
Миколи Івановича Панасюка**

Микола Іванович Панасюк народився 22 вересня 1948 року в селі Олексіївка на Кіровоградщині. Змалечку почав малювати, спостерігаючи за матір'ю, яка чудово вишивала, а також створювала візерунки для майбутніх килимів. Через 7 років сім'я переселяється в сусіднє село Добронадіївку, де хлопець закінчує дев'ятирічку. В технічному училищі міста Олександрія здобуває фах тесляра. Деякий час працює учнем столяра в Дніпропетровську. Повернувшись в Олександрію, потрапляє до рекламного цеху при кінотеатрах міста. Саме тут отримує перші уроки і досвід малювання. Ці вміння стануть у нагоді під час служби у лавах Радянської Армії (1966-68) і при вступі до Одеського художнього училища ім. М.Грекова (1970 р.). Світлі спогади про цей навчальний заклад пов'язані з іменем педагога, відомого живописця А.І. Лози. Після його закінчення (1974 р.) отримує направлення до мальовничого Закарпаття, де працює вчителем малювання у загальноосвітній школі. Сама природа краю сприяла появі першого циклу живописних робіт «З любов'ю до гір». Та невгамовна вдача приводить Миколу Панасюка на Хмельниччину (1976 р.), в м. Старокостянтинів, де він працює викладачем в дитячій художній школі. Один з його тогочасних учнів Василь Братанюк нині є знаним російським живописцем. Невдовзі, прагнучи вдосконалити свої знання, Микола Панасюк вступає до Харківського художньо-промислового інституту (1981-1986), де навчається у талановитих графіків С.Ф. Беседіна та В.С. Ненадо.

Підкоряючись примхливій долі, дипломований художник-графік оселяється в столиці Чувашії Чебоксарах. На цей період (1986-1995) припадає пік творчої активності митця. Він працює старшим викладачем художньо-графічного факультету педінституту ім. І.Я. Яковлева. Водночас бере участь в багатьох республіканських, всесоюзних, міжнародних виставках, неодноразово стає лауреатом конкурсів плакату й графічної мініатюри. Чимало робіт присвячує гостинному чуваському краю, де у 1992 р. вступає до Співки художників Росії.

У 1995 році Микола Панасюк повертається в Україну, вчителює на Одещині, а з 2000-го мешкає в Кам'янці-Подільському. У 2003-му стає членом Національної спілки художників України.

Митець працює в різних видах й жанрах мистецтва. Але основною сферою його діяльності залишається графіка. Свої роздуми про сенс життя, про долю України, її видатних діячів, духовну культуру народу художник втілює у серіях офортів, в циклі робіт за мотивами українських народних пісень. Закоханість у місто над Смотричем знайшла відображення у живописній і графічній серіях історичних краєвидів Кам'янця-Подільського.

Відбулось більше десятка персональних виставок митця. Деякі з його робіт стали надбанням подолян, чимало зберігається у приватних колекціях Англії, Канади, Америки, Німеччини, Кореї, Японії, в художніх музеях України й Росії.

Останнім часом художник захопився таким видом прикладної графіки, як екслібрис. Це невеличкі сюжетні або декоративні композиції, що позначають належність книги власникові бібліотеки, враховуючи при цьому його смаки та інтереси. Свої роботи Микола Іванович щорічно представляє на міжнародних виставках екслібрису в Італії.

Окрім своєї основної діяльності, кам'янецький художник Микола Панасюк пише вірші, більшість з яких присвячені старовинному місту, що стало для нього рідним. Нині готує до друку збірку поезій, ілюстровану власними малюнками.

Л. Чернова

Література

Твори М.І. Панасюка

1. *Мозаїка творчості*: [альбом]. – [Кам'янець-Поділ.]: Аксіома, [б. р.]. – 10 с.: фото; кольор.

2. *Николай Панасюк*: каталог виставки произведений / авт. вступ. статті, ответствен. за вып. Ю.В. Викторов. – Чебоксары, 1992. – 10 с.

Про М.І. Панасюка

1. *Панасюк Микола Іванович* // Хмельничани – члени Національної спілки художників України: бібліогр. покажч. – Хмельницький, 2007. – С. 52-53.

2. *Будзей О.* Шлях до «Золота Кам'янця» // Подолянин. – 2005. – 21 жовт.

3. *Ковальчук А.* Коли пензель співає // Кам'янець-Поділ. вісн. – 2006. – 21 лип. – С. 2.

4. *Федорчук Ю.* Співучі картини: Палітра // Укр. культура. – 2000. – № 5-6. – С. 22.

15 грудня

Коли цілющі душа і руки

**До 70-річчя з дня народження
Марії Григорівни Шаренко**

Марія Григорівна Шаренко – заступник головного лікаря Хмельницької обласної лікарні з медичної частини, кандидат медичних наук, лікар-пульмонолог, заслужений лікар України, організатор охорони здоров'я вищої кваліфікаційної категорії, відмінник охорони здоров'я.

Народилася 15 грудня 1943 року в с. Підлісний Олексинець Городоцького району. В 1966 році закінчила Тернопільський медичний інститут. Трудову діяльність розпочала у 1966 році як лікар-терапевт Хмельницької обласної лікарні. З 1971 по 1982 роки – заступник головного лікаря з лікарсько-трудової експертизи обласної лікарні. З 1982 року і по теперішній час Марія Григорівна працює заступником головного лікаря Хмельницької обласної лікарні з медичної частини.

Шаренко М.Г. заочно закінчила аспірантуру, після чого захистила кандидатську дисертацію з пульмонології.

Марія Григорівна поряд з основною роботою займається викладацькою діяльністю. Вона є автором і співавтором 58 наукових праць і статей, 4 винаходів. Делегат з'їздів пульмонологів та фтизіатрів України, учасник наукових конференцій, фахівець вищої категорії з організації і управління охорони здоров'я.

Гордість начмеда Шаренко М.Г. той факт, що сьогодні в Хмельницькій обласній лікарні використовуються всі сучасні методи лікування. Постійно дбає про впровадження в практику досягнень науки та передового досвіду, поліпшення організації праці. Марія Григорівна багато робить в напрямку покращення культури і якості медичного обслуговування населення, наближення спеціалізованої медичної допомоги до сільських жителів.

Шаренко М.Г. за час роботи зарекомендувала себе висококваліфікованим спеціалістом охорони здоров'я. Сумлінна праця М.Г. Шаренко неодноразово відмічалась грамотами, подяками Міністерства охорони здоров'я України, обласної та міської держадміністрацій, обласного управління охорони здоров'я. Вона є кавалером двох орденів княгині Ольги.

Л. Саксонік

Література

Про М.Г. Шаренко

1. *Науковці Подільського краю* // Вчені Поділля: матеріали респуб. наук.-практ. конф., присвяченої 55-річчю

визволення України від фашист. загарбників. – Хмельницький;
Вінниця, 1999. – С. 58-59.

Шаренко М.Г. – С. 58-59.

2. **Нагребецька І.** Народний лікар Марія // Уряд. кур'єр.
– 2007. – 7 берез.

Показчик персоналій

А

Антонова Б.П. 25

Атаманюк В.І. 34

Б

Бабенко М.Т. 28

Бабишин С.Д. 50

Багинський М.Ф. 48

Бажан М.П. 50

Балема М.О. 26

Бандура О.І. 28

Баранецький А. 7

Бачинський В.М. 32

Бережанська В.В. 27

Берестецький О.О. 18

Бец О.Д. 36

Беляєва Т.І. 34

Биковський П.-Я. 16

Білкун М.В. 52

Бобрівник Л.Д. 31

Богацький П.О. 21, 72-75

Богач П.Г. 16

Бодак В.А. 31

Болбочан П.Ф. 44

Бондарчук О.О. 49

Борковський М.С. 29

Боркун О.Н. 38, 110-112

Бортник Р.Й. 35

Бугайченко І.Ф. 37

Булаєнко В.Д. 29

В

Вайсер В.З. 51

Ванжула О.С. 26

Василишин А.В. 25

Васютинський А.Ф. 15

Вербицький Є.Т. 30

Віничук С.М. 37

Вольський С.Ф. 34

Воньо М.М. 52

Вроблевський К.Х. (Каєтанович Й.-В.) 22

Г

Гаврилюк В.Ю. 21

Гавришук А.П. 35

Гадзира М.П. 41

Гайдашевський А.Г. 30

Гальчевський Я.В. 22

Гандзюк Я.Г. 22

Ганушкевич Ц.М. 38

Геринович В.О. 49

Германович В.М. 45

Гінзбург Є.М. 42

Глевич Л.Л. 38

Глібов Л.І. 48

Глінська О.В. 5, 54-56

Гогоцький С.С. 13

Годованець М.П. 43

Голунський В.М. 14

Гольдфаден А. 14

Гома О.П. 45

Гончаренко М.К. 48

Гордієнко К.О. 51

Грейм М.Й. 41

Грех О.В. 47
Гриб А.Є. 40
Грига А.Д. 29
Григоріїв Н.Я. (Григорій
Наш) 19
Гринчуцький В.І. 49
Грінченко М.О. 27
Грінченко Т.О. 19
Грузберг С.Б. 30
Гудзинський О.Д. 21

Д

Дейген М.Ф. 30
Денисюк Л.Є. 15
Денисюк Р.П. 12
Диса Л.Ю. 47
Дідик М.П. 49
Довгалюк Х.О. 46
Донець Г.П. 50
Доронович М.З. 40
Дорош І.Й. 15
Дрінфельд Г.І. 19
Дубецький М.-К. 38
Дубинський І.В. 22
Дудка П.Ф. 19

З

Заблуда А.Ф. 34
Завадський Й.С. 28
Завадський М.А. 37
Заголдний В.В. 42
Задорожна Л.М. 32
Задорожний М.А. 10
Закордонєць В.А. 40
Замбриборщ Ф.С. 17
Заремба В.І. 30, 89-92

Затонський В.П. 37
Захарчук М.М. 12
Зима Т.М. 36
Зимна В.І. 14
Зоря І.І. 14
Зубар В.В. 37, 104-105

І

Івах І.В. 16
Іов І.П. 45

К

Каєтанович Й.-В.
(Вроблевський К.Х.) 22
Киргизов С.Г. 28
Кисельов О.І. 24, 76-79
Кисілюк Л.О. 35
Ковальчук С.І. 40
Ковац П.С. 9
Ковтонюк М.П. 34
Когут Г.І. 42
Комарницький А.А. 44
Кондрацький Є.Г. 8
Коновал П.М. 41, 120-124
Концевич М.Г. 37
Коробчук О.К. 15
Костров С.І. 21
Кошек Г.А. 31
Кравець С.І. 23, 75-76
Красовський С.А. 11
Красуцький М.І. 13, 67-69
Кремінський Я.М. 45
Крушельницький А.В. 36
Кубицький Я. 7
Кукурудзяк М.Г. 20
Купрін О.І. 38

Курачицький В.В. 34

Курко О.П. 18

Курковський Г.В. 33

Л

Лавров П.А. 33

Ланге О.К. 20

Левицький П. 43

Левич Я.Д. 18

Лезвінський Я.С. 20

Леонтюк А.К. 51

Лещенко М.П. 27, 84-86

Либа М.Г. 25

Лісовий П.М. 43

Луценко І.М. 18

Луць В.В. 50

Любарський І.А. 46

Ляпустіна Л.М. 43

М

Мазур М.І. 12, 65-67

Мазур П.А. 33

Мазурик Є.В. 43

Мазуркевич О.Р. 40

Мак О.Н. 35, 98-101

Макухін М.Є. 48

Маланчук В.Ю. 49

Маліш П.І. 16

Малюк М.М. 27

Мамайсур Б.С. 37, 106-108

Манасевич Ю.Й. 42, 124-126

Мандзюк А.І. 9

Мануїльський Д.З. 44

Маньковський Ю.Ф. 28

Мартинюк А.Г. 8

Марчак М.М. 52

Марчинський В. 7

Масенко Т.Г. 48

Мельник А.І. 39, 112-114

Мельник М.Я. 9

Мельничук М.Л. 16

Миколіна А.Т. 24

Мисліцький В.Ф. 42

Михайлов Ф.М. 31

Мірна З.В. 45

Молотай А.М. 38

Молчановський Н.В. 20

Муза Є.І. 49

Н

Назаренко Є.Д. 46

Назарук О.Т. 39

Наш Г. (Григоріїв Н.Я.) 19

Новак В.А. 22

О

Обезюк М.Н. 26, 79-80

Окольський С. 29

Олдрідж Д. 33

Олесницький М.О. 7

Олійник В.П. 52

Орда Наполеон 25

Орлова Хана 33, 95-98

Острозький К.-В. 18

П

Панасюк В.Г. 9

Панасюк Є.М. 21

Панасюк М.І. 43, 126-128

Паперник Л.Х. 39

Паравійчук А.Г. 9

Пацурківський П.С. 13

Пересипкін І.Т. 45

Петровська Г.І. 19
Пилинська М.М. 46
Пилявський С.П. 23
Пиріжок О.Я. 46
Пиявчик І.П. 17
Подолян М.П. 43
Потоцький С. 5
Прибитий І.В. 30
Прилюк Д.М. 48
Прусевич О.М. 8

Р

Радугін М.Я. 47
Ребедюк Я.С. 27
Регелюк Г.М. 31
Рибак Н.С. 13
Рибалко П.С. 39
Римарук І.М. 32, 92-95
Рипська Н.П. 36
Рожко-Павленко Л.Ф. 51
Розвадовський В.К. 15
Ройтман С.І. 52
Руданський С.В. 26, 80-83
Рутковський Ф.В. 46

С

Садомовська М.Д. 36
Самокиш М.І. 18
Свідер П.І. 23
Севець В.С. 36
Сельський В.О. 45
Серветник С.М. 44
Синиця Н.М. 48
Синчук О.М. 24
Сис-Бистрицька Т.А. 40,
114-117

Ситарь Л.Л. 10
Сігал Б.С. 8
Сікорська Г.Ф. 47
Сірий В.Я. 44
Скибицький М.К. 7
Скорупський І.Г. 36, 102-103
Скринчук Л.Ю. 24
Скрябін П.Д. 32
Слободян М.Л. 50
Слободянюк П.Я. 28
Смолінчук О.Л. 33
Смотритель В.П. 14
Смотрицький М.Г. 5,6
Собчук І.І. 29
Соленцов О.О. 47
Сосюра В.М. 14
Старицька-
Черняхівська Л.М. 39
Степанков К.П. 29
Степанов Д.Г. 51
Степанюк О.І. 22
Степенко О.Д. 33
Степова В.А. 30, 87-89
Стефанцев М.П. 24
Стефанюк О.І. 10
Стиранкевич К.Т. 32
Стравинський Ф.Г. 31
Стрілець О.О. 12
Стрілецький П.Ф. 49
Суровий А.Ф. 15

Т

Терещук К.І. 17
Тимошук В.І. 10
Ткач А.П. 25

Ткачук Г.І. 24
Тузов А.П. 52

У

Укупник А.С. 18

Ф

Фараонов П.А. 17, 70-71
Федорчук В.Д. 52
Філінюк А.Г. 27
Франкфурт М.І. 23

Х

Химич Ю.І. 24
Хімічев Б.П. 14
Хмельовський П. 17
Хотовицький О.А. 7
Храневич В.П. 8

Ц

Царук О.П. 37

Ч

Чайковський Д.С. 13
Чорний Г.Г. 15
Чорнобривий М.П. 41,
117-119

Ш

Шаренко М.Г. 51, 129-130
Шатувльський М.М. 49
Шахнович М.Д. 27
Шевчук І.А. 9
Шейковський К.В. 9
Шкурін Є.А. 42
Шкурупій Г.Д. 25
Шмурикова Н.М. 47
Шохор-Троцький С.І. 8
Шпігель Б.І. 18
Шувера О.С. 21
Шутяк А.Г. 47

Ю

Юзьков Л.П. 16
Юхимець О.Д. 40

Я

Яровий Я.П. 26
Яцемирський С.Й. 46
Ящук П.Л. 32

Відомості про авторів історичних та біографічних довідок

Баваровська Олена Олександрівна	– заступник директора з внутрішньо-бібліотечної роботи Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. М.Островського
Байдич Олександр Васильович	– вчитель історії Кузьминської ЗОШ І-ІІІ ст. Красилівського району
Блажевич Юрій Іванович	– кандидат історичних наук, голова Хмельницької міської організації Національної спілки краєзнавців України
Гірник Галина Еміліївна	– старший науковий співробітник Хмельницького обласного художнього музею
Горбатюк Василь Іванович	– письменник, директор Хмельницького обласного літературного музею
Грицишина Олена Олексіївна	– бібліотекар ІІ категорії Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. М.Островського
Данилюк Людмила Миколаївна	– заступник директора Хмельницького обласного літературного музею
Кульбовський Микола Михайлович	– краєзнавець, викладач Хмельницького музичного училища ім. В.І. Заремби

- Лавринчук Віталій
Олександрович** – методист Красилівського районного Будинку творчості дітей та юнацтва
- Марчук-Мачківська
Марія Іванівна** – відповідальний секретар міськ-районної організації Національної спілки журналістів України
- Мацько
Віталій Петрович** – доктор філологічних наук, професор гуманітарно-педагогічної академії
- Мачківський
Микола Антонович** – письменник
- Мельник
Валентина Опанасівна** – головний бібліограф Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. М.Островського
- Міцінська
Тамара Петрівна** – старший науковий співробітник Хмельницького обласного літературного музею
- Пірог
Лілія Афонівна** – бібліотекар I категорії Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. М.Островського
- Саксонік
Людмила Леонідівна** – завідувача відділом наукової інформації і бібліографії Хмельницької обласної наукової медичної бібліотеки
- Соляр
Олена Матвіївна** – старший науковий співробітник Хмельницького обласного художнього музею
- Чернова
Лариса Владиславівна** – заступник директора з наукової роботи Хмельницького обласного художнього музею

**Шеїн
Оксана Миколаївна**

– провідний бібліотекар Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. М.Островського

**Широкова Евеліна
Олександрівна**

– викладач-концертмейстер музичного училища ім. В. Заремби, заслужений працівник культури України

**Шпаківська
Катерина Олександрівна**

– молодший науковий співробітник Хмельницького обласного художнього музею

Зміст

<i>Від укладачів</i>	3
<i>Хроніка знаменних і пам'ятних дат</i>	4
<i>У 2013 році виповнюється</i>	5
Січень	12
Лютий	17
Березень	20
Квітень	23
Травень	26
Червень	28
Липень	31
Серпень	35
Вересень	39
Жовтень	44
Листопад	47
Грудень	50
<i>Імена, події, факти ...</i>	53
<i>Правителька Росії – з Китайгорода. До 505-річчя з дня народження Олени Василівни Глінської</i>	54
<i>Польське національно-визвольне повстання на теренах Південно-Східної Волині. До 150-річчя повстання</i>	57
<i>З людьми і для людей. 90 років сільськогосподарському кооперативу «ЛЕТАВА»</i>	60
<i>Поділля – його край і доля. До 65-річчя з дня народження Миколи Івановича Мазура</i>	65
<i>«...і тим я щасливий». До 70-річчя з дня народження Мар'яна Івановича Красуцького</i>	67
<i>Працював задля відродження духовності нації. До 80-річчя з дня народження Павла Артемовича Фараонова</i>	69

<i>Письменник-модерніст, редактор і видавець. До 130-річчя з дня народження Павла Олександровича Богацького .....</i>	72
<i>Майстер картин–сонетів. До 75-річчя з дня народження Сергія Ісаковича Кравця .....</i>	75
<i>Гармонія душі і серця. До 110-річчя з дня народження Олександра Івановича Кисельова .....</i>	76
<i>Життя, що вирує у камені. До 75-річчя з дня народження Миколи Наумовича Обезюка .....</i>	79
<i>Великий пересмішник-фольклорист. До 140-річчя з часу смерті Степана Васильовича Руданського .....</i>	80
<i>Редактор-видавець, літератор, перекладач. До 90-річчя з дня народження Мирослави Пилипівни Лещенко .....</i>	84
<i>Пісень та арій лоза гнучка. До 50-річчя з дня народження Валентини Анатоліївни Степової .....</i>	87
<i>Автор вічних мелодій. До 180-річчя з дня народження Владислава Івановича Заремби .....</i>	89
<i>Слідами швидких неприкаяних літ. До 55-річчя з дня народження Ігоря Миколайовича Римарука .....</i>	92
<i>Відомий скульптор сучасності – кавалер Ордена Почесного легіону. До 125-річчя з дня народження Хани Орлової .....</i>	95
<i>А сонце підбивалося у небі. До 100-річчя з дня народження Ольги Нилівни Мак .....</i>	98
<i>Ігор Скорупський: креативний дизайнер і вишуканий колорист. До 95-річчя з дня народження Ігоря Григоровича Скорупського .....</i>	102

<i>Наснажений рідним Поділлям. До 90-річчя з дня народження Віктора Володимировича Зубара</i>	104
<i>На вітрах пронизливих епох. До 75-річчя з дня народження Бориса Сергійовича Мамайсура</i>	106
<i>Театр одного актора. До 20-річчя моно-театру «Кут»</i>	108
<i>Закоханий у рідний край. До 95-річчя з дня народження Олександра Никифоровича Боркуна</i>	110
<i>У творчості я повертаюсь до витоків. До 60-річчя з дня народження Анатолія Івановича Мельника</i>	113
<i>Патріарх подільського краєзнавства. До 100-річчя з дня народження Тамари Андріївни Сис-Бистрицької</i>	115
<i>Дорогами великого життя. До 95-річчя з дня народження Миколи Петровича Чорнобривого</i>	118
<i>Українець з Поділля, з яким віталися англійські королі. До 125-річчя з дня народження Пилипа Мироновича Коновала</i>	120
<i>Вірність покликанню. До 145-річчя з дня народження Юлія Йосиповича Манасевича</i>	125
<i>Невгамовна вдача митця. До 65-річчя з дня народження Миколи Івановича Панасюка</i>	127
<i>Коли цілющі душа і руки. До 70-річчя з дня народження Марії Григорівни Шаренко</i>	129
<i>Показчик персоналій</i>	132
<i>Відомості про авторів історичних та біографічних довідок</i>	137

Для нотаток

Довідково-інформаційне видання

Календар

**знаменних і пам'ятних дат Хмельниччини
на 2013 рік**

Відповідальна за випуск:

Синиця Н.М.

Комп'ютерне опрацювання, редагування,

комп'ютерна верстка:

Берлоус Ю.С., Дорош В.Ю., Марчак Т.Ф.

Підписано до друку 2012 р. Формат 30×42/2.

Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.

Друк різнографією. Тираж 60 пр.

Віддруковано з готового оригінал-макету ПП Заколотним М.І.